

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study And Support Foundation

ปกิณณกธรรม

เล่มที่ ๒

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

สารบัญ

	หน้า
ไตรสิกขา	๑
อารมณ์ คือ สิ่งที่เราจะรู้ทั้งหมด	๒
ธรรมทุกชนิดมีกิจการงานของตน ๑	๓
ธรรมทุกชนิดมีกิจการงานของตน ๒	๕
ถ้าไม่มีปัญญา ไม่มีทางตั้งต้น	๖
ที่ต้องเกิดเพราะยังมีกิเลส	๙
การให้ ควรนึกถึงประโยชน์ของผู้รับ	๙
สภาพจิตที่ต่างกันของการให้	๑๑
สังฆทาน ๑	๑๒
สังฆทาน ๒	๑๔
สังฆทาน ๓	๑๖
เพราะเป็นกรรมของเราเอง	๑๗
เมื่อยังไม่มีปัญญาก็ต้องอบรม	๑๘
เพียรเป็นได้ทั้งกุศลและอกุศล	๒๐
เพื่อปฏิบัติผิดหรือเพื่อปฏิบัติถูก	๒๑
ความต่างและความเหมือน	๒๒
โอกาสโลก สังขารโลก สัตว์โลก	๒๔
ปัญญาทำกิจหน้าที่ของปัญญา	๒๕
กุศลมีทั้งที่ประกอบด้วยปัญญาและไม่ประกอบด้วยปัญญา	๒๖
ปัญญาต้องรู้สิ่งที่มี ไม่ใช่ทำให้มีขึ้น	๒๘
ปัญญาต้องรู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ	๓๐
เป็นเรื่องของการอบรม ไม่ใช่เรื่องทำ	๓๒
ต้องอาศัยความอดทน	๓๓

สารบัญ

หน้า

ชื่อกับตัวจริงของธรรม	๓๔
เพียรทางกาย - เพียรทางใจ ๑	๓๖
เพียรทางกาย - เพียรทางใจ ๒	๓๗
จนกว่าจะไม่ยึดถือว่าเป็นเรา ๑	๓๗
จนกว่าจะไม่ยึดถือว่าเป็นเรา ๒	๓๙
ต้องอาศัยการฟังเป็นขั้น ๆ	๔๑
ปฏิบัติธรรมต้องเริ่มจากความเข้าใจ	๔๒
เป็นเรื่องของสภาพธรรมแต่ละอย่างเกิดขึ้นกระทำกิจ	๔๔
ปัญญาทางธรรมต่างกับปัญญาทางโลก	๔๕
มีแต่จิตกับความคิด	๔๗
ธรรมมีสูตรไว้เปล่า	๔๘
จิตคือสภาพรู้ทั้งหมด	๔๘
สติต้องระลึกในทางที่เป็นกุศล	๕๐
การฟังเป็นเบื้องต้นของภาวนา	๕๑
ชุ่มใจเพียงเล็กน้อยก็เป็นโทษะ	๕๒
จิต - เจตสิก	๕๔
มิจฉาสมาธิ - สัมมาสมาธิ	๕๖
คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเรื่องบุญ	๕๘
คนที่มีความสุขคือคนที่พอ	๕๙
เป็นปัญญาหรือเปล่า	๖๐
บรรลุด้วยความเข้าใจ	๖๑
ปัญญาเกิดได้ทุกแห่ง	๖๒
อุบายไม่ใช่ของจริง	๖๓
เดี๋ยวนี้เอง...ไม่ต้องรอ	๖๕

สารบัญ

	หน้า
อยากเมื่อไหร่เป็นโลกะ	๖๕
โลกเจริญด้วยโลกะไม่ได้	๖๗
รู้จักเจตสิก	๖๘
อยากฟังธรรมเป็นโลกะมั้ย	๗๐
เจตสิกต้องเกิดกับจิต	๗๑
สังคหวัตถุ ๔	๗๓
ดับกิเลสเป็นหน้าที่ของปัญญา	๗๖
เป็นเรื่องของความเข้าใจทั้งหมด	๗๘
สภาพเห็นเป็นธรรมอย่างไร	๗๙
ยังไม่ใช่สติที่ระลึกจริง ๆ	๘๑
ธาตุคือสภาวะของตนซึ่งทรงไว้ไม่เปลี่ยนแปลง	๘๒
รูปธรรมนามธรรมในขั้นการฟัง	๘๒
กรรมมี ๒ อย่าง	๘๔
ปฏิบัติคืออะไร	๘๗
เจตสิกหมายถึงนามธรรมที่เกิดกับจิต	๙๐
ศึกษาธรรมเพื่อเข้าใจ ไม่ใช่เพื่อท่องจำ	๙๑
อุเบกขา就是不หวั่นไหวด้วยความเข้าใจ	๙๓
อบรมให้รู้สภาพธรรมที่กำลังมีอยู่	๙๔
สวรรค์ ๖ ชั้นมีจริงมั้ย	๙๖
ต้องพิจารณาแต่ละขณะจิต	๙๗
เลือกดับกิเลสไม่ได้	๙๙
บาปกับบุญ คนละขณะจิต	๙๙
สงสัยว่าเป็นพระปลอม	๑๐๐
จิตหนึ่งเป็นอย่างไร	๑๐๒

ไตรสิกขา

ผู้ถาม ผมสนใจเรื่อง “ไตรสิกขา” อยากจะเรียนถามเรื่อง “จิตสิกขา” คือ การศึกษาเรื่องจิตท่านบอกว่า มีการศึกษาให้รู้จักอารมณ์ของจิต ก็อยากเรียนถามอาจารย์ว่า การศึกษาให้รู้จักอารมณ์ของจิตเป็นอย่างไร และให้รู้จักจิตที่เป็นไปตามอารมณ์นั้นคืออย่างไร และการควบคุมรักษาคิดของตนให้มีความสงบ มีวิธีการอย่างไรบ้างครับ ๓ ข้อ

สุ. มีคำอะไรบ้างที่ทุกคนได้ยิน ลองหยิบมาเป็นคำ ๆ ที่ยังไม่เข้าใจตามที่กล่าวถึง “ไตรสิกขา” ก็ยังไม่ทราบใช่ไหมคะ “ไตร” แปลว่า ๓ “สิกขา” ก็คือ ศึกษา แปลว่าการศึกษา ๓ อย่างพร้อมกัน

นี่คือ เราจะต้องแปล หรือ เข้าใจสิ่งที่ใครก็ตามพูด ไม่ใช่คิดว่าเข้าใจ ไม่พอเลย คิดว่าเข้าใจนั้น ไม่ถูก ได้ยินคำไหนต้องเข้าใจให้ชัดเจนในคำนั้น แม้แต่คำว่า “ไตรสิกขา” “ไตร” ทุกคนก็รู้ว่าจะใช้คำว่า “ไตร” หรือ “ตรี” ก็หมายความว่าถึง ๓ แล้ว สิกขา คือ ศึกษา โดยมากแต่ก่อนนี้เราก็คิดว่าศึกษา คือ การไปโรงเรียน หรือ การฟังตามมหาวิทยาลัย สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตามที่ทำให้เราเกิดความรู้ ต้องศึกษา ไม่ศึกษาแล้วก็ไม่เข้าใจ

เพราะฉะนั้นคำนี้ เพียงแต่ยังไม่ถึงคำถามจริง ๆ เอาแต่เพียงคำแรก ว่า “ไตรสิกขา” เราก็ต้องเข้าใจว่า ได้แก่อะไร

“ไตรสิกขา” ในที่นี้ คือ การอบรมเจริญปัญญาจนกระทั่งรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไตรสิกขาที่ว่า มี ๓ คือ ศีลสิกขา จิตสิกขา ปัญญาสิกขา ซึ่งมีอีกคำหนึ่งที่อาจจะเพิ่มมาทำให้ละเอียดขึ้น คือ “อธิ” เดิมคำว่า “อธิ” ข้างหน้า อธิศีลสิกขา อธิจิตสิกขา อธิปัญญาสิกขา

บางคนอาจจะคิดว่าคงเป็นเรื่องง่าย สิกขา ๓ อาจจะเคยได้ยินได้ฟังมาบ้าง แต่ความจริงแล้วต้องอาศัยความเข้าใจตั้งแต่ต้นเป็นลำดับ จึงจะสามารถเข้าใจสิกขา ๓ นี้ได้จริง ๆ โดยถูกต้อง แม้แต่คำถามที่ว่า เมื่อไหร่ คือ เรื่องอารมณ์ ขอเชิญทวนคำถามอีกครั้งได้ไหมคะ ไตรสิกขากับอารมณ์

ผู้ถาม คือ ศึกษาให้รู้จักอารมณ์ของจิต คืออย่างไร

ส. เท่านี้ก่อน ที่ว่า ไตรสิกขา คือศึกษาให้รู้อารมณ์ของจิตคืออย่างไร เราจะหยิบมาเป็นคำ ๆ ก่อน คือ ไตรสิกขานี้เราเข้าใจแล้วว่า ไม่ใช่ไปนั่งตามโรงเรียน หรือไม่ใช่การศึกษาอย่างอื่น แต่ศึกษาในขณะนั้นเพื่อรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนี้ เดียวนี้ ถ้าใครสามารถประจักษ์แจ้งการเกิดดับของสภาพธรรมขณะนี้ได้ ผู้นั้นประกอบด้วยไตรสิกขา คือ ทั้งศีลสิกขา จิตสิกขา และปัญญาสิกขา

เพราะฉะนั้น ให้ทราบว่า “ไตรสิกขา” ไม่ใช่รู้อย่างอื่น ผลของการศึกษาหรือความเข้าใจอันนี้ไม่ใช่เข้าใจอย่างอื่น แต่ไตรสิกขา ขณะที่สามารถประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปซึ่งเป็นอนัตตาของสภาพธรรมในขณะนี้

เพราะฉะนั้นผู้ใดกำลังประจักษ์แจ้ง ผู้นั้นมีไตรสิกขา คือ ทั้งศีล สมาธิ ปัญญา

อารมณ์ คือ สิ่งที่จิตรู้ทั้งหมด

คำถามที่ว่า เพื่อให้รู้อารมณ์ของจิต คำว่า “อารมณ์” คืออะไร อย่างไร ถ้าไม่ศึกษาโดยละเอียด เข้าใจผิดอีกแล้ว เราใช้ออกบ่อยในภาษาไทย อารมณ์เสีย อารมณ์ดี อารมณ์บูด ก็แล้วแต่จะใช้กันไป แต่ความจริงถ้าเป็นคนที่ไม่เข้าใจธรรม อารมณ์ดีหมายถึงดีสวย เสียเพราะ กลิ่นหอม รสอร่อย สิ่งที่กระทบสัมผัสสบาย คือหมายถึงความถึงสิ่งที่จิตรู้ทั้งหมด คือ อารมณ์

ขณะนี้ไม่มีใครไม่มีอารมณ์บ้าง ถ้าถามในความหมายเดิม เขาอาจจะบอกว่าวันนี้ไม่มีอารมณ์ คือ ไม่สนุก หรือไม่มีอารมณ์จะเล่น หรือจะไปทำอะไรสักอย่าง วันนี้ไม่มีอารมณ์ นั่นคือตามที่พูดกันในภาษาไทย แต่ถ้าพูดถึงธรรม ขณะนี้ใครไม่มีอารมณ์บ้าง มีไหม ไม่มีเลย เพราะอะไร ต้องมีเหตุผลโดยตลอด ถ้าศึกษาธรรมโดยเหตุผลแล้ว จะได้เหตุผลที่น่าศึกษา เพราะว่าเป็นสิ่งที่จริงและปฏิเสธไม่ได้

ที่กล่าวว่า “ไม่มีใครเลยที่ไม่มีอารมณ์” ก็เพราะเหตุว่าทุกคนต้องมีจิต ไม่มีสักขณะเดียวที่ไม่มีจิต ยังไม่ตาย ยังนั่งอยู่ จะหลับหรือจะตื่น ก็ต้องมีจิต เพราะฉะนั้นเมื่อมีจิตก็ต้องมีอารมณ์ จะกล่าวว่าไม่มีจิต โดยไม่มีอารมณ์ไม่ได้เลย หรือจะกล่าวว่ามี

อารมณ์โดยไม่มีจิตก็ไม่ได้ เพราะว่าอารมณ์ต้องเป็นสิ่งที่จิตรู้ ถ้าเป็นเสียงเปล่า ๆ ซึ่งไม่มีจิตได้ยิน เสียงนั้น คือ “สัททะ” แต่ถ้าใช้คำว่า “สัททอารมณ์” ต้องหมายความว่า เป็นเสียงที่จิตกำลังรู้ กำลังได้ยิน

เพราะฉะนั้นที่จะกล่าวว่า ขณะนี้ไม่มีอารมณ์ ผิด ถ้าความหมายที่เราเข้าใจแล้วว่า เมื่อยังมีจิตก็ต้องมีอารมณ์ ไม่ว่าจะหลับหรือจะตื่น

ธรรมทุกชนิดมีกิจการงานของตน ๑

ผู้ถาม ถ้าเข้าใจว่า จิตที่สงบทำให้เป็นสุข เราจะมีวิธีทำจิตให้สงบได้อย่างไร

สุ. อนัตตาคืออะไร ต้องกลับมาหาธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา เพราะเหตุว่าคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ต่างจากศาสนาอื่นก็คือ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่องอนัตตา ไม่มีสภาพธรรมใดที่เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลแท้ ๆ เป็นแต่สภาพธรรมแต่ละอย่าง แยกย่อยทุกอย่างออกได้ คือ รูปก็แยกย่อยออกไปละเอียดยับ เป็นรูปแต่ละลักษณะ แยกย่อยจิตออกเป็นแต่ละขณะซึ่งเกิดดับเร็วยิ่งกว่ารูป แล้วมีจิตหลายประเภทด้วย เพราะฉะนั้นจึงกล่าวว่าไม่มีตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพของจิตแต่ละชนิด ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาสอนให้เกิดปัญญา เข้าใจธรรมตามความเป็นจริง ที่ใช้คำว่า “สัจธรรม” หมายความว่าถึงสิ่งที่มีจริง “สัจจะ” คือจริง พระผู้มีพระภาคไม่ได้ให้เราไปทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้น ขณะนี้เห็นจริง เป็นเราหรือเปล่า เมื่อไม่ใช่ตัวตนเป็นอะไร เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยอย่างไร ทรงแสดงไว้โดยละเอียด

เพราะฉะนั้นปัญญาก็คือว่า รู้ความจริงของสิ่งที่ปรากฏ ไม่ใช่ให้เรามีตัวตนที่จะไปบังคับหรือไปทำ โดยที่ไม่ใช่ปัญญา ที่รู้ว่ธรรม แม้แต่ความโกรธ ไม่มีใครชอบเลย ไม่มีใครอยากโกรธ แต่โกรธก็เกิด พอเกิดแล้ว โทษของความโกรธคืออะไร เค้าคนที่กำลังโกรธนั่นเองให้ร้อนก่อนคนอื่น คนที่ถูกโกรธกำลังหัวเราะสะดวกสบาย ดูหนัง ดูละคร กำลังเล่นเทนนิส หรืออะไรก็ได้ แต่คนที่กำลังโกรธ ร้อนมาก หมายความว่าไม่มีความสุขเลย ถึงแม้ว่าอาหารจะอร่อย ทุกอย่างดีเพียบพร้อม แต่

พอความโกรธเกิดขึ้น ปฏิเสธอารมณ์นั้นทั้งหมด มีความขุ่นเคือง มีความขัดใจ สารพัดอย่าง อาจจะมีผุ่โกรธ หรือว่ามีความพยายาม ถ้าโกรธเกิดขึ้นแล้ว หน้าที่อย่างนั้น ใครจะไปเปลี่ยนความโกรธให้เป็นเมตตาไม่ได้ หรือเวลาที่ โลกะ ความต้องการ ความติดข้องเกิดขึ้น เกิดขณะใดเขาต้องพอใจ ต้องติดข้อง ไม่ว่าจะ เป็นรูปที่ปรากฏทางตา หรือเสียงที่ปรากฏทางหู หรือกลิ่นที่ปรากฏทางจมูก

อย่างคนที่ชอบน้ำหอม เราจะไปบอกเขาว่า อย่าไปซื้อแพง ๆ หรืออย่าไปติด เลย เขาก็ไม่ยอม สำหรับเขามันหอมและยังต้องการ แต่คนที่เห็นว่า เป็นสิ่งเล็กน้อย ไร้สาระหรือไม่ควรติด เพราะเหตุว่าทางตาเขาก็ติดมาก ๆ เลย ต้องมีรูปสวย ๆ ทาง หูเราก็ตัดเยอะ ๆ ต้องมีเสียงเพราะ ๆ และทางลิ้น ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ต้องชอบ อาหารที่มีรสอร่อย ก็ติดไปแล้ว ๓ ทาง แล้วทางกายอีก แล้วยังต้องมาติดทางจมูก อีก ก็ติดมากหมดเลยทุกทาง มีทางไหนที่จะหย่อน จะคลาย จะบรรเทาลงไปบ้างไหม ถ้าเราไม่เริ่มตั้งแต่เดี๋ยวนี้ เมื่อไรเราจะเริ่มได้

นี่ก็เป็นแต่เพียงคำสอนทั่ว ๆ ไป ซึ่งไม่ใช่การดับกิเลส ถ้าดับกิเลสแล้วต้อง ด้วยปัญญา เพราะฉะนั้นไม่ใช่เราจะไปบังคับธรรม หรือไม่ใช่ไปต้องการอะไร ก็ให้ได้ อย่างนั้น แต่ถ้าเรารู้ว่าสภาพธรรมทุกอย่างมีกิจการงาน มีกิจหน้าที่เฉพาะของธรรม แต่ละอย่าง เช่น โทสะเกิดขึ้น มีลักษณะที่หยาบกระด้าง คนที่โกรธขึ้นมา จะหมด ความอ่อนละมุนละไม ความอ่อนโยนที่เป็นลักษณะที่ดี แต่จะมีความหยาบ กระด้าง ตา กิริยา คำพูดแข็ง เสียงแข็ง ทุกอย่างเป็นลักษณะอาการของความโกรธ เพราะว่าเมื่อโกรธเกิดขึ้นต้องมีลักษณะอย่างนั้น ต้องมีกิจการงานอย่างนั้น และก็ มีเหตุใกล้ที่จะให้เป็นไปอย่างนั้นด้วย ไม่มีสามารถจะไปเปลี่ยนแปลงลักษณะของสภาพ ธรรมแต่ละอย่างได้

เพราะฉะนั้นก็ให้ทราบถึงความเป็นอนัตตาว่า ถ้าเป็นปัญญา คือ ความรู้ที่ ถูกต้องในสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน จะไม่มีการพยายามด้วยความเป็นเรา เพราะว่าถ้า ทำได้ก็เก่ง มีความมานะ มีความเป็นตัวตนขึ้นมาแล้ว เพราะฉะนั้นก็ไม่มีทางที่จะ หมดกิเลสได้เลย

ธรรมทุกชนิดมีกิจการงานของตน ๒

ด้วยเหตุนี้พระธรรมจึงให้เราได้เข้าใจในเรื่องของอนัตตา คือ สภาพธรรมแต่ละอย่างไม่ใช่สัตว์บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และปัญญาก็มีหลายชั้น ปัญญาชั้นฟัง เข้าใจเรื่องของธรรม ปัญญาที่กำลังพิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรม และปัญญาที่ประจักษ์แจ้งธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ก่อนที่เราจะไปพูดถึงเรื่องโทสะ แล้วไม่อย่าก็มีโทสะ เวลาที่ไม่สงบ อยากรู้ความสงบ ก็ต้องรู้ว่า ขณะนั้นถ้าไม่ใช่ปัญญาจริง ๆ แล้ว ไม่ใช่โทสะก็ต้องเป็นโลภะ ส่วนใหญ่คนเราไม่ชอบความโกรธ เพราะฉะนั้นจากความโกรธหันไปหาความติดข้อง ไม่ชอบโทสะ แต่ชอบโลภะ เอาไหมอกุศลทั้ง ๒ อย่าง จะฆ่าโทสะซึ่งเป็นอกุศลด้วยโลภะซึ่งเป็นอกุศล เพราะฉะนั้นก็ยังคงติดอยู่ในอกุศล เพราะปัญญาไม่ได้รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

แต่ถ้าเป็นเรื่องของ “ไตรสิกขา” แล้ว ไม่ใช่เป็นเรื่องที่เข้าใจแต่เฉพาะจิตสภาพธรรมทุกอย่างที่ปรากฏแล้วเคยไม่รู้ ก็จะมีความค่อย ๆ รู้ ค่อย ๆ เข้าใจขึ้น จนกว่าจะถึงความสมบูรณ์ที่จะประจักษ์แจ้งลักษณะของสภาพธรรมนั้นได้

เป็นเรื่องใจเย็น ๆ และอย่าคิดว่าจะทำ แต่ให้เข้าใจสิ่งที่กำลังมี กำลังปรากฏให้ถูกต้อง เป็นเรื่องที่ยากกว่า ยาวกว่า แต่สามารถจะดับความไม่รู้ได้จริง ๆ เพราะเหตุว่าความรู้อยู่ ๆ เกิดขึ้น และก็ต้องเป็นความรู้ถูก แม้แต่คำว่า “อารมณ์” ต่อไปนี้ก็ต้องเข้าใจให้ถูกต้องว่า ทางพระพุทธศาสนาหมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้น

ถ้ามีวิธีที่ทำได้ ไม่ต้องอาศัยพระปัญญาคุณของพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเลย แต่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนให้เกิดปัญญา เข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริง แล้วปัญญานั้นเองจะทำกิจของปัญญา ถ้าไม่มีปัญญา มีแต่โลภะ จะทำให้ไม่มีโลภะ ก็เป็นไปได้

ไม่มีปัญญาเลย ไม่ชอบโทสะ แต่ไม่มีปัญญา เพราะฉะนั้นอย่าโทษอะไรที่จะไม่ให้มีโทสะ โทสะก็ต้องเกิด เพราะเหตุว่าปัญญาไม่เกิด เมื่อปัญญาไม่เกิด ตัวตนจะไปทำกิจของปัญญาก็ไม่ได้ ไม่มีตัวตนที่จะไปทำอะไรได้เลยสักอย่างเดียว โลภะมี

จริง มีลักษณะ มีกิจการงานของโลภะ โทสะมีจริง มีลักษณะ มีกิจการงานของ
โทสะ เมตตามีจริง มีกิจการงานของเมตตา กรุณามีจริง มีกิจการงานของกรุณา

เพราะฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ เราจะรู้จักตัวเรา เดียวก็เกิดโลภะ เดียวก็เกิดโทสะ เดียว
ก็เกิดเมตตา เดียวก็เกิดกรุณา ล้วนแต่เป็นสภาพธรรมทั้งหมด แต่เรายึดถือว่าเป็นเรา
ทั้งหมด เพราะไม่รู้ความจริงว่า แท้ที่จริงแล้วก็เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่างนั่นเอง

ถ้าเราเป็นผู้ตรงต่อธรรม ไม่เข้าข้างตัวเอง เราจะรู้เลยว่า เราดีหรือเราไม่ดี
แค่ไหน ความริษยาเกิดขึ้นมานิดหนึ่ง คนอื่นยังไม่ทันรู้ แต่เรารู้ ความตระหนี่เกิด
ขึ้นมา คนอื่นไม่รู้ แต่เรารู้

เพราะฉะนั้น เราจะรู้จักตัวของเราเองต้องแท้ชัดเจน และถ้าเรารู้จักตัวของเรา
เองต้องแท้ ทะลุปรุโปร่งไปถึงคนอื่นหมด เหมือนกันทั้งหมด ใจอย่างไรทำให้เกิดคำพูด
อย่างไร สิ่งที่ไม่ดีทั้งหมด ไม่ว่าคำพูดที่ไม่จริง ก็ต้องมาจากอกุศล สิ่งที่ไม่ดี เพราะ
เหตุว่าถ้าเป็นสิ่งที่ดี ทำไม่ต้องพูดสิ่งที่ไม่จริง ไซ้ไหม ถ้าดีแล้ว ก็ต้องเป็นสิ่งที่พูดได้
เปิดเผยได้ คนอื่นก็ชอบ แต่พอพูดไม่จริงนิดหนึ่ง ก็หมายความว่า มีสิ่งที่ไม่ดี ที่เราไม่
ต้องการให้คนอื่นรู้ตามนั้น เพราะฉะนั้นก็พูดสิ่งที่ไม่จริง

เพราะฉะนั้นก็ไม่มีใครจะแก้ไขตัวเองได้ นอกจากปัญญาที่รู้จักตัวเองขึ้น และ
ก็เห็นโทษด้วยว่า ถ้าตราบใดที่ยังมีสิ่งที่ไม่ดีอยู่ เราก็จะเป็นคนที่น่าเกลียดและมี
ความทุกข์มาก และจะได้รับผลของกรรมที่ได้ทำไปแล้วด้วย คนอื่นก็บันดาลให้ไม่ได้
แต่พระธรรมจะทำให้เราเริ่มขัดเกลาตัวของเรา เพราะรู้จักตัวของเราชัดเจนขึ้น ถ้าเรารู้
ว่าตัวเรามีสิ่งที่ไม่ดีเยอะ ๆ เราก็อยากจะให้น้อยลง แต่วิธีที่จะให้น้อยลงก็ไม่ง่าย ต้อง
มีปัญญาเพิ่มขึ้น ถ้าไม่มีปัญญาสิ่งไม่ดีก็น้อยไม่ได้

ถ้าไม่มีปัญญา ไม่มีทางตั้งต้น

ผู้ถาม เราควรจะทำตัวอย่างไร จะปฏิบัติอย่างไรถึงจะมีสติ

ส. ค่ะ ยอมรับว่าเป็นเรื่องของปัญญาหรือเปล่าคะ ถ้าไม่มีปัญญาแล้ว
เรื่องทั้งหมดก็ไม่มีทางตั้งต้น

ผู้ถาม แสดงว่าพื้นฐานต้องมาจากปัญญาก่อน

ส. ต้องมีปัญญา ความรู้ และโดยมากบางคนก็มาถามว่า ทำอย่างไรถึงจะไม่โกรธ หรือทำอย่างไรถึงจะเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ เป็นเรื่องแต่จะทำทั้งหมด คล้าย ๆ กับมาขอวิธีทำ แต่ถ้ามั่นจะบอกวิธี เขาก็จะบอกทันทีว่า เขาทำไม่ได้ เพราะอะไร มั่นจะบอกว่า “ขอให้ศึกษาพระธรรม” เท่านั้นคอยไม่ได้ ทนไม่ได้ จะเอาเดี๋ยวนี้ จะเอาวิธี

แต่วิธีจริง ๆ คือ ต้องศึกษาพระธรรมให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ให้มีปัญญาเกิดขึ้น ถ้าบอกวิธีแล้วทำไม่ทำ วิธีก็คือ ศึกษาพระธรรมให้เข้าใจ ไม่ใช่ไปทำอย่างอื่น แต่เขาไม่ต้องการวิธีอย่างนี้ คือ คนเรายุคนี่สมัยนี้จะปฏิเสธการศึกษา ต้องการอย่างเดียว คือ “ทำ”

ถ้าเป็นอย่างนั้น คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่มีประโยชน์เลย ใน ๔๕ พรรษาที่ทรงแสดงหลังจากการตรัสรู้ เพราะว่าไม่ได้ให้คนอื่นทำ แต่ว่าทรงแสดงพระธรรมให้เกิดความเข้าใจ คนสมัยนั้นเมื่อฟังพระธรรมแล้วชื่นชมในพระภาสิตที่เขาจะไม่ได้มีโอกาสได้ยินได้ฟังถ้าบุคคลที่พูดนั้นไม่ใช่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็พูดเรื่องของธรรมดา ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ โลก โกรธ หลง แต่พูดเรื่องจริง เรื่องสิ่งที่มีจริง ให้เขาเข้าใจในสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ในเรื่องของการมีความรู้ในลักษณะของสภาพธรรมนั้นเพิ่มขึ้น

ถ้ามีใครบอกให้ทำ รู้สึกจะชอบ แล้วก็คิดว่าจะทำได้ ความจริงไม่มีทาง เพราะเหตุว่าตรารบไต่ที่ยังเป็นเรา จะต้องมีความทุกข์ที่เกิดจากการยึดถือในความเป็นเรา แต่ไม่รู้ว่ทุกสิ่งทุกอย่างต้องเกิดตามเหตุตามปัจจัย

ไม่อยากจะป่วยไข้ แต่ก็มีเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดป่วยไข้ขึ้น ก็เป็นของธรรมดา ทำไมคนอื่นป่วยได้ แล้วเราจะป่วยไม่ได้ ในเมื่อเราก็มีร่างกาย มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกายเหมือนกัน เมื่อถึงคราวหรือถึงเวลา ของใครจะเป็นอย่างไร ตามเหตุก็ต้องเป็นอย่างนั้น เท่านั้นเอง

ทุกคนมีสุข มีทุกข์ สลับกันไป เขาทุกข์ได้ เราก็ทุกข์ได้ เขาสุขได้ เราก็สุขได้ เพียงแต่เหตุปัจจัยที่จะเกิดทุกข์สำหรับเรายังไม่มี สำหรับเขายังไม่มีเหตุปัจจัยที่จะ

ให้เกิดสุข แต่เขาก็ต้องมี คนเราจะมีสิ่งที่ไม่เกิดดับไม่ได้ ไม่มีอะไรที่เที่ยง ที่ยั่งยืน มีใครบ้างที่เกิดมาแล้วไม่ตาย และมีใครบ้างที่รู้ว่า กำลังตายอยู่ทุกขณะ

เพราะฉะนั้นความตายก็เป็นของธรรมดาอย่างยิ่งขึ้น ถ้าเรารู้ถึงการเกิดดับของจิตแต่ละขณะ เพราะเหตุว่าชีวิตเราที่เราว่า อายุยืนยาวมาถึงเดี๋ยวนี้ และจะต่อไปอีกกี่ปี แท้ที่จริงแล้วที่เรียกว่าเรายังมีชีวิตอยู่ ก็เมื่อจิตเกิดขึ้นเท่านั้นเอง ถ้าจิตดับแล้วไม่เกิดอีก นั่นคือ ตาย

เพราะฉะนั้นที่เราที่มีชีวิตอยู่ โดยที่มีจิตเกิดและกดับ แล้วก็เกิดขึ้นอีก แล้วก็ดับ เพราะว่ายังไม่ถึงคราวที่จะจากโลกนี้ มีปัจจัยที่จิตเมื่อวานนี้กดับไปหมด แต่จิตวันนี้ก็มี จิตวันนี้ดับ จิตพรุ่งนี้ก็มีอีก เพราะเหตุว่ามีเหตุปัจจัยที่จะให้จิตเกิดดับ

ถ้าเรารู้ความจริงว่า แท้ที่จริงแล้วกำลังเกิดตายอยู่ทุกขณะ เพราะฉะนั้นความตายโดยสมมติที่เราเรียกว่า “สมมติมรณะ” ก็เป็นเพียงแต่การสิ้นชีวิตจากโลกนี้ จากความเป็นบุคคลนี้ สู่ความเป็นบุคคลใหม่ ในโลกใหม่ ตามกรรมเท่านั้นเอง ไม่มีทางที่ออกไปจากสังสารวัฏได้ เพียงแต่เปลี่ยนไป แต่ละภพ แต่ละชาติ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไปแต่ละวันตามกรรม ซึ่งเกิดจากการเห็นบ้าง การได้ยินบ้าง การคิดนึกบ้าง เท่านั้นเอง เหมือนกับสภาพธรรมที่ต้องทำงานอยู่ตลอดเวลา คือ ต้องเห็น จะอยากเห็นหรือไม่อยากเห็น เวลานี้ก็เห็นแล้ว ห้ามไม่ให้เห็นก็ไม่ได้ จะอยากได้ยินหรือไม่อยากได้ยิน ก็ได้ยินแล้ว

เพราะฉะนั้นก็คือ สภาพธรรมแต่ละอย่างซึ่งเกิด แล้วก็ดับไป แต่ความไม่รู้ก็ทำให้ยึดถือว่า เป็นเราเห็น เราได้ยิน และก็จำเรื่องราวจากสิ่งที่เห็น จากสิ่งที่ได้ยิน เป็นทุกข์เดือดร้อนเป็นวัน ๆ เดือน ๆ ก็ได้ ด้วยความไม่รู้ที่แท้ที่จริงแล้วก็ไม่มีอะไรเลย เหมือนกำมือที่ว่างเปล่า กำไว้นั่น พอเปิดออกมา ก็ไม่มีอะไรเลย

เพราะฉะนั้น จิตขณะหนึ่งซึ่งดับ ก็ดับไป หมดไป และก็มิมีขณะต่อไปที่เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป แล้วก็หมดไป แต่ละขณะ

ที่ต้องเกิดเพราะยังมีกิเลส

ผู้ถาม มีผู้สงสัยว่า มนุษย์เกิดมาเพื่ออะไร

ส. เพราะเหตุว่ายังมีกิเลส คือ ความไม่รู้ ยังไม่ได้หมดกิเลส เพราะฉะนั้น ก็มีการกระทำที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง ซึ่งเป็นกรรมที่เป็นเหตุ

เพราะฉะนั้นเรามีคำว่า “สังสารวัฏฏ์” คือ กิเลสวัฏฏ์เป็นปัจจัยให้เกิดกัมมวัฏฏ์ กัมมวัฏฏ์เป็นปัจจัยให้เกิดวิปากวัฏฏ์

“วิปาก” หรือ “วิบาก” ในภาษาบาลีไม่ได้หมายถึงลำบาก แต่หมายความว่าสภาพธรรมที่เป็นผลของกรรม ถ้าใช้คำว่า “วิบาก” แล้ว หมายความว่าผลของกรรม อย่างจิตที่กำลังเห็นในขณะนี้ เป็นวิปากจิต เป็นผลของกรรม จิตที่ได้ยิน ก็เป็นผลของกรรม

การให้ ควรนึกถึงประโยชน์ของผู้รับ

ผู้ถาม การทำทานของพระพุทธเจ้ามีอะไรบ้าง และทำแล้วได้อะไรบ้าง

ส. ของพระพุทธเจ้าเลยหรือคะ

ผู้ที่ไม่มีกิเลสเลย ลองคิดดู ไม่มีความตระหนี่เลย ความตระหนี่ที่เราคิดว่า เราตระหนี่สมบัติ แท้ที่จริงเราไม่ได้ตระหนี่เพียงสมบัติ เราตระหนี่แม้แต่คำสรรเสริญ คำชม เราตระหนี่แม้แต่ตระกูล คือ เพื่อนฝูงญาติมิตรสหาย เราไม่ต้องการให้คนอื่นมาเป็นที่รัก

เพราะฉะนั้นตระหนี่มีถึง ๕ อย่าง ตระหนี่ที่อยู่อาศัย ตระหนี่ลาภ ตระหนี่คำสรรเสริญ ตระหนี่ตระกูล ตระหนี่ธรรม บางคนไม่อยากให้คนอื่นรู้ธรรมละเอียด เพราะว่าเดี๋ยวจะมีชื่อเสียง เดี่ยวจะเก่ง เดี่ยวจะดัง แต่ผู้ที่ไม่มีกิเลสเลย เป็นฝ่ายที่ให้ตลอด ถ้ามีอาหารที่มีผู้นำมาถวายมาก แล้วก็เหลือ พระผู้มีพระภาคก็ตรัสให้ให้ นอกจากจะเป็นคนเขี้ยวใจ คนยากไร้ แม้แต่คนที่มีความเห็นอื่นก็ให้ได้ คือ ทานทุกชนิด ไม่ใช่จำกัดแต่กับคน แม้แต่กับสัตว์เดรัจฉาน การที่เรามีจิตใจเมตตา ต้องการให้คนอื่นมีความสุข สิ่งใดที่จะเป็นประโยชน์แก่คนอื่น แล้วให้ โดย

ไม่ใช่หวังว่า ให้อย่างนั้นแล้วเราจะได้อะไร แต่ถ้าเป็นการให้จริง ๆ การให้นั้น ต้องไม่หวังสิ่งใดตอบแทนทั้งสิ้น

“ทั้งสิ้น” แม้แต่คำชมว่าเป็นผู้ที่ใจบุญ แม้แต่ชื่อเสียง หรือแม้แต่การหวังผลตอบแทน หรือแม้แต่ให้คนที่เราให้ ตอบแทนเรา ด้วยประการหนึ่งประการใด เพราะว่าถ้าการให้ยังเป็นไปด้วยกิเลส ผู้ให้จะถือว่าเป็นผู้ให้ เพราะฉะนั้นก็จะถือว่า ผู้รับต้องมีการกระทำตอบอย่างหนึ่งอย่างใด อาจจะหวังเพียงการเคารพ หรืออาจจะหวังการช่วยเหลือ หรืออาจจะหวังแม้ความรัก ความผูกพัน

นี่ชื่อว่า ให้โดยผูกพัน คือ หวังที่จะได้รับสิ่งตอบแทน แต่ถ้าเป็นการให้จริง ๆ ต้องไม่มีการหวังทั้งสิ้น ต้องใช้คำว่า “ทั้งสิ้น” และต้องเป็นเพื่อประโยชน์แก่ผู้นั้นจริง ๆ ถึงแม้ว่าเป็นอาหารที่เรารับประทานแล้ว คือ ปกติการให้มีหลายอย่าง การให้ที่เป็น ทาสทาน ที่เป็นสหายทาน ที่เป็นทานบดี

การให้ที่เป็นทาสทาน คือ เรายังเป็นทาสของกิเลสตัณหา เราจะให้ได้เฉพาะสิ่งที่เราไม่ต้องการแล้ว อย่างเสื้อผ้า ถ้าเรายังชอบอยู่ เราก็ไม่ให้ เราก็ให้ตัวที่เราไม่ได้ใช้แล้ว หรืออาหารที่เราบริโภคแล้ว เราบริโภคสิ่งที่อร่อย สิ่งที่ไม่ค่อยอร่อยก็ให้คนอื่น หรือถ้ามีผลไม้ ผลไม้ดี ๆ เราก็เก็บเอาไว้ แต่ส่วนที่จะให้คนอื่น อย่างคนในบ้าน เราก็อาจจะเลือกลูกเล็ก ๆ หรือรสชาติเปรี้ยวชนิด ๆ ให้ไป นี่แสดงว่าเรายังเป็นทาสทาน ยังเป็นทาสของกิเลสตัณหาอยู่

ถ้าเป็นสหายทาน ก็คือ ให้เสมอกัน สิ่งที่เรามี เราใช้อย่างไร เราก็ให้อย่างนั้น เราสามารถสละได้ เหมือนการให้กับมิตรสหายซึ่งเสมอกัน อันนั้นก็สหายทาน

ถ้าเป็นทานบดี หมายความว่าเราเป็นใหญ่ในการให้ เราสามารถสละให้ได้ เพื่อประโยชน์ของคนนั้นจริง ๆ แม้ว่าตัวเราอาจจะลำบากบ้างก็ตาม แต่ถ้าเห็นว่า เป็นประโยชน์กับเขามากกว่าเรา เราก็ให้ได้ อย่างนั้นเป็นทานบดี

เพราะฉะนั้นแม้แต่การให้แต่ละครั้ง เราก็สามารถพิจารณาจิตใจของเราได้ว่า ใจของเราบริสุทธิ์แค่ไหน สะอาดและผ่องใสแค่ไหนในการให้

นี่พูดถึงเรื่องจิตของผู้ให้ แต่จริง ๆ แล้ว เราไม่ต้องคิดถึงจิตของเรา การให้ควรจะนึกถึงผู้รับ ถ้าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ ก็ให้

เพราะฉะนั้นก็พิจารณาจากจิตใจของเราได้ว่า ถ้าเป็นเรื่องของการให้แล้ว คำนี้ถึงประโยชน์ของผู้รับ ถ้าสิ่งใดเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ ก็ให้ เพราะว่าแม้แต่เศษกระดาษของเราซึ่งอาจจะไม่มีความหมาย เด็กตามโรงเรียนที่ไม่มีกระดาษพอใช้ เขาก็ไปใช้ประโยชน์ได้ หรือคนเข็นรถเก็บกระป๋องหรือกระดาษแข็งแล้วนำไปขาย เราก็ไปกองไว้หน้าบ้าน ของที่ใช้แล้วไม่เป็นประโยชน์ก็ให้ไป ทุกอย่างมีประโยชน์ คิดถึงคนรับดีกว่า นี่เป็นเรื่องของการให้

ที่ถาม ถามต่อว่าอย่างไร ทานของพระพุทธเจ้าหรือ ทุกอย่างไม่ต้องห่วง เราให้ได้แค่นี้แล้วพระองค์จะให้ได้แค่ไหน คิดดูก็แล้วกัน ทั้งธรรมทานและวัตถุทาน และก็ของทุกอย่างที่จะเป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ควรกับผู้ใดก็ให้แก่อุ่นั้น

สภาพจิตที่ต่างกันของการให้

ผู้ถาม ถ้าเมื่อเราแกงสักหม้อหนึ่งมือเย็น แล้วตักไปรับประทานแล้วถ้วยหนึ่ง แล้วตอนเข้าเอามาอุ่น สามารถตักใส่บาตรได้ไหมคะ

ส. เรื่องของทานยังมีทานที่ประณีตกับทานที่ไม่ประณีตด้วย และการให้โดยเคารพกับการให้โดยไม่เคารพ

เพราะฉะนั้นก็มีความละเอียดมาก แต่ว่าก็เป็นสภาพของจิตใจ คือว่า บางคนก็มีความเคารพนอบน้อมมาก จะทำทุกอย่างที่เกี่ยวกับพระภิกษุแล้ว ทำอย่างประณีตจริง ๆ ประณีตกว่าที่เราบริโภคเอง และก็จัดเตรียมอย่างที่ว่า คือ แบ่งเอาไว้ด้วยความเคารพอย่างยิ่งที่จะถวายพระ

สำหรับบางคนก็ อะไรก็ได้ หรือเมื่อมีกุศลจิตก็ทำไป ก็ยังดีกว่าไม่ทำ เพราะว่า การให้ ให้โดยเคารพ โดยประณีต มี ให้โดยไม่เคารพ หรือไม่ประณีตเท่ากับที่ควรจะเป็น ก็มี อย่างบางคนให้ขอทานอาจจะโยน หรือทิ้ง หรือให้โดยไม่แสดงว่าให้ด้วยน้ำใจ ถ้าให้ด้วยน้ำใจ เราอาจจะคิดว่า เขาคงสบายใจถ้าได้รับด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส หรือด้วยไมตรีจิต ถึงแม้จะไม่พูด แต่ด้วยกิริยาอาการที่แสดงออกก็มีความเป็นมิตร คือ ความเป็นเพื่อน เราจะรู้ได้เลยว่า มีคุณค่ามหาศาล

ถ้าเราคิดถึงคำว่า “เมตตา” ซึ่งภาษาไทยใช้คำว่า “มิตร” หรือ “มิตร” คือ ความหวังประโยชน์แก่คนอื่น หวังดีเกื้อกูลต่อคนอื่น คนที่เรานับว่าเป็นเพื่อน คือ คนที่หวังดีต่อเรา คิดถึงที่จะเกื้อกูลเรา ซึ่งเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากทีเดียว แม้แต่พระผู้มีพระภาคก็ทรงเป็นกัลยาณมิตรของพุทธบริษัท ความหมายว่าเป็นผู้ที่ไม่หวังร้ายเลยต่อใครทั้งสิ้น

เพราะฉะนั้นถ้าเราเป็นผู้มีไมตรีจิตหรือมีความเป็นมิตรซึ่งกว้างใหญ่ ไม่ใช่แต่เฉพาะในคนสองคนในพวกของเรา แต่ที่ว่า “เจริญเมตตา” ไม่ใช่ไปท่องกัน ยิ่งมากเท่าไรยิ่งดี ไม่ใช่ แต่หมายความว่า ยิ่งพบบุคคลแล้วความเป็นมิตรของเราเกิดอย่างจริงจังมากเท่าไร นั่นคือ การเจริญเมตตาจริง ๆ คือ ความเป็นมิตรที่แท้จริง แม้แต่กับคนชอกช้ำ เราก็สามารถมีความเป็นเพื่อนได้ คือ ไม่รังเกียจ ไม่ดูหมิ่น หรือไม่เกิดความมานะสำคัญตนว่า เราเป็นผู้ให้ ขณะนั้นจิตของเราก็ผ่องใส

เพราะฉะนั้น การให้ก็จะมีโดยสภาพของจิตซึ่งประณีตหรือว่าขัดเกลา หรือว่าละเอียดขึ้น แม้แต่การที่จะให้กับพระภิกษุก็เช่นเดียวกัน บางคนก็ทำอย่างประณีต คือ แบ่งไว้ จัดอย่างเรียบร้อย บางคนก็อะไรก็ได้ ก็ทำไป การให้ก็คือการให้ แต่เมื่อการให้นั้นเกิดแล้ว ก็แล้วแต่สภาพของจิตใจว่า จะเป็นจิตใจประเภทไหนที่ให้ด้วย

เพราะฉะนั้นกุศลจิตจึงมีอย่างประณีต อย่างปานกลาง และอย่างอ่อน

ผู้ถาม สรุปแล้วคือ เป็นความประณีตของการให้

ส. แล้วใจของเราประณีตขึ้น และข้อสำคัญที่สุด คือ ไม่หวังผล นี่สำคัญมาก เพราะว่าถ้าเราหวังผล เหมือนมือขวาเราให้ไป มือซ้ายเราแบร้งกลับคืน ก็ไม่เหมือนการให้จริง ๆ ให้แบบนี้ไม่เรียกว่าให้ ให้ ก็คือ ให้

สังฆทาน ๑

เพราะฉะนั้นขอพูดเรื่องสังฆทานสักนิดหนึ่ง เพราะว่าโดยมากคนชอบใช้คำว่า “สังฆทาน” โดยไม่เข้าใจสังฆทานเลย

“สังฆะ” หมายความว่า สังฆ์ หมู่คณะ ไม่ใช่ภิกษุเจาะจง คือ เราต้องทราบตามพระวินัย หรือเราอาจจะไม่ค่อยศึกษาเรื่องของพระภิกษุ แต่ให้ทราบว่า เราใช้คำไม่ถูก ถ้าเราพูดถึงพระแต่ละรูป เป็นภิกษุ ไม่ว่าจะเป็นสมเด็จพระสังฆราช พระราชาคณะหรือใครก็ตาม เป็นภิกษุ ต่อเมื่อใดเป็นหมู่คณะ ในขณะที่กระทำกิจของสงฆ์ตามพระวินัยจึงเป็นสังฆ์

“สงฆ์” คือ ผู้ได้รับมอบหมายโดยพระวินัยว่า ให้พระภิกษุรูปใดทำกิจของสงฆ์ และในขณะที่ทำกิจของสงฆ์เท่านั้นที่เป็นสงฆ์ เช่น ในขณะที่บวช เวลาบวชจะต้องมีพระที่กระทำพิธี กระทำกิจบวชให้ ต้องประกอบด้วยพระภิกษุจำนวนเท่าไร และพระภิกษุเหล่านั้นต้องได้รับอนุญาติจากพระส่วนรวมให้กระทำกิจนั้น จึงเป็นสงฆ์ในขณะที่กำลังทำกิจนั้น พอเสร็จสังฆกรรม คือ กิจนั้นแล้ว เป็นภิกษุแต่ละรูป

นี้ต้องเข้าใจคำว่า “สงฆ์” หรือภิกษุ ภิกษุ คือ เดี่ยว ๆ แต่ละบุคคล

สงฆ์ คือ คณะที่กระทำกิจตามพระวินัยว่า พระวินัยบัญญัติไว้ กิจนี้ต้องประกอบด้วยพระภิกษุที่รูป รวมเป็นสงฆ์ คือ คณะที่จะทำกิจนั้นได้ และเมื่อจบกิจหน้าที่นั้นแล้ว เป็นภิกษุแต่ละรูป

เพราะฉะนั้นการที่เราจะเคารพนับถือภิกษุ อย่างบางคนก็นับถือภิกษุรูปนั้น บางคนก็นับถือภิกษุรูปนี้ ให้ทราบว่ามันเป็นการนับถือภิกษุ ไม่ใช่เป็นการนับถือสงฆ์ เพราะเหตุว่าเป็นการนับถือภิกษุแต่ละรูป

มีคนถามดิฉันเพราะอยากจะรู้จริง ๆ ว่า พระภิกษุรูปไหนที่ดีฉันเคารพมาก ดิฉันตอบว่า ดิฉันเคารพพระภิกษุที่ไม่มีเจตนาที่จะลบหลู่หรือกระทำผิดพระวินัย ใครก็ได้ รูปไหนก็ได้ ซึ่งท่านไม่มีเจตนาจะทำผิดพระวินัย เพราะบางที่ท่านอาจจะพลาดพลั้งโดยความไม่รู้ แต่ต้องไม่มีความจงใจที่จะลบหลู่ข้อบัญญัติที่พระผู้มีพระภาคทรงวางไว้สำหรับเป็นข้อปฏิบัติของพระภิกษุ

เพราะฉะนั้นไม่ต้องจำกัดว่า เรานับถือภิกษุรูปนี้หรือภิกษุรูปนั้น แต่เรานับถือพระภิกษุที่ไม่มีเจตนาลบหลู่หรือไม่ประพฤติปฏิบัติตามพระวินัย เพราะเหตุว่าธรรมเป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องตรง กุศล คือ กุศล ดี คือ ดี อกุศล คือ อกุศล ชั่ว คือ ชั่ว ไม่ว่า

จะเป็นจิตของเรา หรือจิตของใครต้องเหมือนกัน โทสะของเรากับโทสะของคนอื่นต้องเหมือนกัน ไม่ใช่โทสะของเราไม่เป็นไร แต่ของเขาน่าเกลียดมาก ไม่ได้จะคะ

โทสะ คือ สภาพที่หยาบกระด้าง ประทุษร้าย เกิดกับใคร คนนั้นเป็นอย่างนั้น เพราะเหตุว่าไม่มีสัตว์บุคคล มีแต่สภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้นทำกิจการงานอย่างนั้น

เพราะฉะนั้นให้ทราบจริง ๆ ว่า ต้องเป็นผู้ตรง แม้เป็นภิกษุ ยังมีกิเลส กุศลจิตของพระภิกษุก็เป็นกุศลจิต อกุศลจิตของพระภิกษุก็เป็นอกุศลจิต เพราะฉะนั้นจะมาบอกว่ำนับถือบุคคลนั้น บุคคลนี้ได้อย่างไร เราก็ต้องเป็นผู้ตรงที่ว่า นับถือกุศล แต่ไม่นับถืออกุศล ไม่ว่าของใครทั้งสิ้น คนยากจนก็มีกุศลจิตได้ คนสูงส่งก็มีอกุศลจิตได้ แล้วเราจะไปเลือกหรือว่า เรานับถือบุคคลนี้ ไม่นับถือบุคคลนั้น ในเมื่อกำลังเป็นอกุศล ไม่ว่าใครก็ต้องเหมือนกันหมดที่จะต้องเป็นอกุศล ไม่ว่าเราหรือเขาด้วย เพราะว่าสภาพธรรมต้องเป็นจริงอย่างนั้น เพราะฉะนั้นจิตใจของเรามีหลายประเภท ซึ่งเราเป็นผู้ตรง เราก็ต้องรู้

เพราะฉะนั้นเมื่อเข้าใจคำว่า “ภิกษุ” กับ “สงฆ์” ว่าต่างกัน คือ สงฆ์ต้องเป็นคณะ หมู่ จำนวนภิกษุที่เฉพาะขณะที่กระทำกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายตามพระวินัย เช่น ขณะที่บวช หรือขณะที่รับภิกษุ เป็นต้น แต่หลังจากจบพิธีนั้นแล้ว เป็นภิกษุบุคคล ความประพฤติจะเป็นอย่างไร กุศลต้องเป็นกุศล อกุศลต้องเป็นอกุศล

สังฆทาน ๒

เพราะฉะนั้น “สังฆทาน” หมายความว่า เราไม่ได้เจาะจงถวายต่อพระภิกษุรูปหนึ่งรูปใด

คำว่า “สงฆ์” หมายความว่า เราจะลึกถึงสงฆ์ที่เป็นพระอริยบุคคล เป็นอริยสงฆ์ ไม่ใช่สงฆ์ที่ทำการกรรมของสงฆ์เป็นคณะ ๔ รูป ๕ รูป อย่างนั้นไม่ใช่ แต่คำว่า “สงฆ์” นี้คือ หมายความว่าถึงสังฆรัตนะ ซึ่งเมื่อที่เราสวดมนต์ พุทธัง สรรณัง คัจฉามิ มีพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ เป็นที่พึ่ง อัมมัง สรรณัง คัจฉามิ มีพระธรรมเป็นสรณะ เป็นที่พึ่ง สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ มีพระสงฆ์ คือ พระอริยบุคคล ไม่ใช่ภิกษุบุคคล หรือสมมติ

สงฆ์ หรือสงฆ์ที่กำลังทำกิจของสงฆ์ ไม่ใช่ แต่สงฆ์ที่นี้หมายความว่าถึงสังฆรัตนะ คือ รัตนะทั้ง ๓ พระอริยบุคคล เป็นที่พึ่ง เพราะเหตุว่าอย่างพึ่งพระพุทธเจ้า ไม่ใช่ให้ไปขอขอเท่าไรก็ไม่จบความทุกข์ แต่พึ่งในพระปัญญาคุณ ในพระบริสุทธิคุณ ในพระมหากรุณาคุณที่ทรงแสดงพระธรรมให้เราเกิดความรู้ ความเข้าใจ

พึ่งพระธรรม มีพระธรรมเป็นสรณะ ถ้าไม่ศึกษา ไม่มีทางมีพระธรรมเป็นสรณะเลย เราก็ได้แต่กราบไหว้บูชาว่า ธรรมัง สรณัง คัจฉามิ แต่ไม่รู้ว่า พระธรรมคืออะไร เพราะฉะนั้นก็ไม่ได้มีพระธรรมเป็นสรณะจริง ๆ เลย

สังฆัง สรณัง คัจฉามิ เรานึกถึงพระคุณของพระอริยบุคคล เพราะจากความเป็นปุณฺณที่เต็มไปด้วยกิเลส ถึงความเป็นผู้ดับกิเลส ชนิดที่กิเลสที่ดับแล้วไม่เกิดอีกเลย

เพราะฉะนั้นบุคคลนั้น ควรที่เราจะมีความเคารพในความเพียร ในศรัทธา ในวิริยะ ในปัญญา มากแค่ไหนกว่าจะได้เป็นพระอริยบุคคล เป็นที่พึ่ง เป็นสรณะ ที่ว่าจะไม่ทำให้เราหลงผิดไปจากหนทางที่จะทำให้เกิดความเห็นผิด หรือมีจิตที่ผิดต่าง ๆ

เพราะฉะนั้นสังฆทานที่นี้ หมายความว่า จิตของเราในขณะที่ถวายสิ่งหนึ่งสิ่งใด แก่ภิกษุไม่เจาะจง และในขณะนั้นมีความนอบน้อมต่อพระภิกษุ โดยการน้อมระลึกถึงพระคุณของสงฆ์ คือ พระอริยสงฆ์ เพราะฉะนั้นจิตใจของเราในขณะที่ถวายแก่บุคคลนั้นจะผ่องใส ปลอดโปร่ง ไม่มีการเพ่งเล็งว่า ผู้รับมีอาจารย์ คือ มีกิริยาที่ไม่สมควร มีความประพฤติที่ไม่ถูกต้อง เพราะถ้าคิดอย่างนี้จิตของเราก็ไม่ได้นึกถึงพระอริยสงฆ์

เพราะฉะนั้น “สังฆทาน” ไม่ใช่ถึงข้าวสาร หรืออะไร ๆ ที่เป็นวัตถุทานทั้งหมด ไม่ใช่วัตถุ แต่เป็นสภาพจิตที่สละ ให้สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลอื่น และถ้าเป็นสังฆทาน ก็คือ ในขณะนั้นจิตที่ให้ ให้ด้วยความนอบน้อม ระลึกถึงคุณของพระอริยบุคคล

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่อย่างที่เราคิด ที่ว่าจะต้องไปท่อง พอถึงสังฆทานกับบอกว่า ต้องพูดอย่างนี้ ก็พูดทำไม ไม่รู้เรื่อง ไซ้ไหม พูดกับไม่พูด ต่างกันอย่างไร ในเมื่อเราไม่ได้เข้าใจอะไรเลย แต่ในขณะที่เรามีจิตนอบน้อมขณะใด ขณะนั้นเป็นสังฆทาน

สังฆทาน ๓

ผู้ถาม บังเอิญเข้าวันหนึ่งใส่บาตร ภิกษุรูปหนึ่งแนะนำผมว่า ทุกครั้งที่ใส่บาตร ควรใส่ ๔ องค์ขึ้นไป จึงเป็นสังฆทาน อยู่ในกฎเกณฑ์ด้วยหรือ

ส. ไม่มีค่ะ ในพระไตรปิฎกไม่ได้บอกอย่างนั้น

ผู้ถาม นี่พระสงฆ์เป็นผู้บอก

ส. จะเป็นใครก็ตาม พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้แล้ว แม้ผู้นั้นจะบอกว่าได้ ฟังจากพระโอษฐ์ เราก็ต้องพิจารณา เพราะฉะนั้นพระธรรมที่เป็นพระไตรปิฎก อรรถกถา คำอธิบายยังมีอยู่ ให้เรารู้ว่าคำไหนเป็นคำจริงที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง แต่คำที่ไม่มีจริง ๆ ไปหาดูในนั้นไม่มีค่ะ เพราะเหตุว่าความจริงต้องเป็นจริง

ผู้ถาม ก็หมายความว่า ไม่จำเป็นต้องมีกี่รูป

ส. ไม่จำเป็น อยู่ที่สภาพจิตว่า เรามีความนอบน้อม

ผู้ถาม ส่วนที่ว่า ๙ รูป คือ เป็นเรื่องของชาวบ้าน

ส. ค่ะ บางคนก็ไม่กล้านิมนต์พระภิกษุ ๔ รูปไปที่บ้าน กลัวมาก เพราะเหตุว่าเวลาสวดพระอภิธรรมศพนิมิตพระ ๔ รูป แต่ในพระไตรปิฎกมีอุบาสกที่นิมนต์พระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระภิกษุรวม ๔ รูปทั้งพระองค์ด้วยไปรับภัตตาหาร จำนวนไม่ได้เกี่ยวอะไรเลย เพราะฉะนั้นพระพุทธศาสนาไม่ได้สอนให้เรางมง่าย

“งมง่าย” คือ ไม่มีเหตุผล ที่เราจะตัดสินใจอะไรงมง่าย ก็คือว่าสิ่งนั้นไม่มีเหตุผลเลย ถ้าเราจะให้พระภิกษุรูปหนึ่ง จิตเราเป็นกุศล ถ้าเราจะให้พระภิกษุ ๒ รูป จิตเราก็เป็นกุศล ถ้าเราจะให้พระภิกษุ ๓ รูป จิตเราก็เป็นกุศล ทำไมต้อง ๙ รูปถึงจะเป็นกุศล ไม่มีเหตุผลเลย นอกจากความเชื่อ

ผู้ถาม ชื่อนั้นเข้าใจ ชาวบ้านถือว่าเป็นมงคล

ส. “มงคล” คือ อะไร มงคลมี ๒ อย่าง คือ มงคลจริง ๆ กับมงคลตื่นข่าว

เพราะเป็นกรรมของเราเอง

บุษบง ดิฉันมีความปิติที่ว่า ณ ที่แห่งนี้ คนส่วนมากก็มักจะมาเกิดที่โรงพยาบาล และเมื่อนึกถึงความแก่ ก็มารับกายภาพบำบัดบ้างหรือสายตาสั้น นี่แสดงถึงความชรา เจ็บ ก็แน่นอนเข้าโรงพยาบาลเสมอ และส่วนตาย ถ้ารักษาไม่หาย หรือว่าเป็นกรรม ก็ต้องตายที่โรงพยาบาล เพราะฉะนั้นสถานที่นี้น่าจะแสดงธรรมมาก เพราะแสดงให้เห็นถึงสภาวะที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเอาไว้ เมื่อได้มาฟังธรรมอย่างนี้ ก็รู้สึกกราบขอบพระคุณที่มีการจัดขึ้นที่โรงพยาบาล และการให้ธรรมเป็นทาน ก็เป็นการให้ธรรมอย่างสูงส่ง โดยเฉพาะดิฉันได้มาฟังพระธรรมเพิ่มขึ้น นี่ก็เพราะว่าทางโรงพยาบาลจัดขึ้น ก็ขอกราบขอบพระคุณด้วยค่ะ

สุ. ดิฉันก็ขออนุโมทนา ไม่ว่าจะมีการสนทนาธรรมที่ไหน ก็เป็นประโยชน์ที่นั่น และโดยเฉพาะที่คุณบุษบงได้กล่าวถึงเมื่อที่นี่ โดยเฉพาะเป็นที่โรงพยาบาล มีคนป่วย มีคนแก่ มีคนเจ็บ มีคนตาย เป็นที่ที่เรามองเห็นสังขาร ถ้าได้เข้าใจธรรมเพิ่มขึ้นก็เป็นประโยชน์

คือ ถ้าเราเข้าใจธรรมจริง ๆ แล้ว เราจะไม่มีการคิดเรื่องที่จะทำให้เราเกิดความทุกข์ เพราะเรารู้ว่าทุกอย่างเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยทั้งสิ้น ถ้าเราเกิดถูกใครทำร้าย ไม่โกรธแม้แต่คนที่ทำร้ายเรา เพราะเหตุว่าเป็นกรรมของเราที่แน่นอนที่สุด ถ้าไม่ใช่กรรมของเราที่จะถูกทำร้าย เขาก็ทำร้ายเราไม่ได้ คงจะได้ทราบว่า มีการยิงผิดตัวบ้าง นี่ก็แสดงให้เห็นว่าถ้าไม่เวลาที่กรรมจะให้ผลแล้ว ใครก็ทำอะไรเราไม่ได้ ถ้าถึงเวลาที่กรรมจะให้ผล ไม่ต้องมีใครทำให้เลย เราตกบันไดเองก็ได้ ขับเครื่องบินไป เครื่องบินตกก็ได้ หรือตกถูกเขาก็ได้ เป็นโรคภัยไข้เจ็บขึ้นมา แล้วทำไมเราไม่โกรธเวลานั้น แต่เวลาที่เราคิดว่ามีคนอื่นทำร้ายเรา เราโกรธ

นี่แสดงให้เห็นว่า เรายังไม่เข้าใจเรื่องของกรรมจริง ๆ แต่ถ้าเราเข้าใจเรื่องของกรรมว่า ทุกอย่างต้องเกิดขึ้นตามกรรมของเรา เราจะไม่มีความน้อยใจ ไม่มีความเสียใจ ไม่มีความขุ่นใจว่า เพราะคนโน้น หรือเพราะคนนี้ จะไม่มีคำว่า เพราะคนอื่น แต่จะเป็นเพราะกรรมของเราเอง

เพราะฉะนั้น ที่เขาถามกันว่า “ทำไมถึงต้องเป็นเรา” แต่ทางธรรมจะตอบว่า “เพราะต้องเป็นเรา” เพราะว่าเราทำเหตุ เพราะฉะนั้นเมื่อถึงคราวต้องได้รับผล ก็ต้องเกิดผล ซึ่งเมื่อเราทำมาแล้ว ก็ต้องเป็นเราที่จะได้รับ จะให้เป็นคนอื่นได้รับได้อย่างไร แล้วเราจะไม่ชุนเคืองคนอื่น เพราะจริง ๆ แล้ว ไม่ใช่เพราะเขา แต่เป็นเพราะกรรมของเราจริง ๆ

เพราะฉะนั้นเราทุกคนในขณะนี้ยังสุขสบาย ไม่เดือดร้อน เพราะกุศลกรรมที่ได้ทำแล้ว แต่เราจะเป็นผู้ไม่ประมาท เพราะเหตุว่าเราก็ได้เคยทำอกุศลกรรมมาแล้ว มากในชาติก่อน ๆ นั้น ก็พร้อมที่จะให้ผลได้ แม้แต่พระชาติสุดท้ายที่ได้ทรงตรัสรู้เป็น พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว อดีตกรรมก็ยังให้ผล พระผู้มีพระภาคเองก็ทรง ประชวร ถูกท่านพระเทวทัตกลิ้งหินถูกพระบาท ห้อพระโลหิต

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ทุกคนหนีกรรมไม่พ้น ยิ่งเห็นกรรม แล้วก็รู้ว่า คนอื่นทำร้ายเรา ไม่ได้เลย นอกจากกรรมที่ได้ทำมาแล้วให้ผล เราก็ยังเป็นผู้ที่ไม่ประมาท แล้วก็จะเป็นผู้กระทำความดีเพิ่มขึ้น ซึ่งจะไม่ได้เดือดร้อนกับใครเลยเมื่อเป็นกรรมดี ดีทั้งกับตนเอง และกับคนอื่นด้วย

ผู้ที่มีมั่นคงในพระพุทธศาสนา เป็นผู้เชื่อเรื่องกรรม เพราะฉะนั้นก็ตัดเรื่องมงคล ตื่นข่าวไปได้ทั้งหมด บางคนก็บอกว่า ถ้าเห็นดอกประดู่บานวันแรก และเอามาทัดหู ก็จะโชคดี พอคนอื่นทำตาม ก็ชั่วรชชเลยก็ได้ เพราะฉะนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับดอกไม้ หรือ ชื่อของดอกไม้ หรืออะไรเลยทั้งสิ้น แต่ขึ้นกับสภาพของจิตและการกระทำทาง กาย ทางวาจา

เมื่อยังไม่มีปัญญาก็ต้องอบรม

ศุกล เท่าที่ท่านอาจารย์ได้พูดถึงเรื่องความตาย ก็รู้สึกว่าคุณคนเกิดมาแล้ว ก็ไม่พ้นเรื่องตาย แต่ก็มีข้อปฏิบัติอย่างหนึ่งที่เป็นอนุสติในเรื่องมรณานุสติ ให้พิจารณา หรือให้ระลึกความตายบ่อย ๆ เนื่อง ๆ ตามความเป็นจริงแล้วถึงจะทราบว่า อย่างไร ๆ ก็ต้องตาย แต่พอคิดถึงเรื่องความตายที่ไร ทำไม่จิตใจถึงเศร้าหมอง ไม่เป็นกุศลเลย

สุ. เพราะว่ามีกำหนัดมั่นในตัวตน ในบุคคล สิ่งของที่จะต้องพลัดพรากจากไป เพราะยังเป็นของเราอยู่

ศุกก ทีนี้จะมีคำแนะนำที่จะทำให้เป็นปกติได้อย่างไร

สุ. คำแนะนำ ก็คือ คำเก่า คำเดิม ทุกคนคงทราบ ฟังพระธรรมไปเรื่อย ๆ ให้เข้าใจและเมื่อปัญญาเกิด ปัญญาก็ทำหน้าที่ของปัญญา เรื่องทำอย่างไรในพระพุทธศาสนานี้ตัดออกค่ะ ต้องเป็นการอบรมเจริญปัญญา และปัญญาทำหน้าที่ของปัญญา ถ้าปัญญาไม่เกิด ทำไม่ได้ เอาอะไรไปทำหน้าที่ของปัญญา ไม่หวั่นไหวต่อความตาย นั่นต้องเป็นเรื่องของปัญญา ไม่ติดข้องในทรัพย์สมบัติ ในตัวตน ในสัตว์บุคคล ต้องเป็นเรื่องของปัญญา ถ้าปัญญาไม่เกิด จะทำอย่างไรก็ทำไม่ได้

ศุกก ทีนี้เรื่องของความคิดนึก เวลาที่เราคิดว่า ความตายเป็นของธรรมดา

สุ. ก็ต้องเป็นปัญญาอีก ความคิด กุศลจิตคิดก็ได้ อกุศลจิตคิดก็ได้ เพราะฉะนั้นวันหนึ่ง ๆ ขอให้เราพิจารณาจิตที่คิดว่า จิตที่คิดของเราในวันนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล และเราก็บังคับไม่ได้อีก ถ้าปัญญาคิดจะเป็นอย่างหนึ่ง แต่ถ้าโลภะคิดจะเป็นอย่างหนึ่ง ถ้าโทสะคิดจะเป็นอีกอย่างหนึ่ง ถ้าโมหะคิด ใ้โฮ วันนี้อยู่ร้อนทั้งวันเลย ทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อนบ้าน คนโน้นคนนี้ นั่นคือ โทสะคิดร้อนมาก ถ้าโลภะคิด ก็ติดอยู่นั่นแหละ ฟุ้งนี่จะทำอะไร เมื่อไรจะเป็นอย่างนี้ อย่างนั้นก็เป็นอย่างนั้น เป็นโลภะ แต่ถ้าปัญญาคิด จะเป็นอีกอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้นถ้าปัญญาไม่มี แล้วจะให้ปัญญาไปคิดได้อย่างไร ก็ต้องเจริญปัญญาก่อน เพราะฉะนั้นที่เราฟังพระธรรม ให้เข้าใจว่าเรากำลังเจริญปัญญาให้ปัญญาเกิดขึ้น เพราะฉะนั้นคนที่ชอบใช้คำว่า ใช้สติ ใช้ปัญญา เขาลืมคิดว่า ไม่มีปัญญาไม่มีสติ แล้วจะเอาอะไรมาใช้ เหมือนคนไม่มีเงิน คนมีเงินก็บอกให้ใช้เงิน แต่ไม่มีเงินจะใช้ แล้วจะใช้อย่างไร ใช้เงินซื้อ แต่เงินไม่มี

เพราะฉะนั้น บอกให้ใช้สติ ให้ใช้ปัญญา แต่ปัญญาไม่มี สติไม่มี จะใช้ได้อย่างไร คนที่คิด คนที่เชื่อตามก็ใช้ใหญ่ แต่ไม่ใช่ปัญญาทั้งหมด เป็นตัวตน เป็นอวิชชา เป็นความไม่รู้ แต่คนที่รู้ความจริง ก็ต้องรู้ว่า ปัญญาไม่มี ต้องเจริญปัญญา ให้ปัญญาเกิด แล้วปัญญาก็ทำหน้าที่ของปัญญา

เหมือนกับเมตตา ไม่อยากโกรธ อยากจะมีเมตตา แต่โทษะ โกรธแล้ว เมตตาไม่เกิด ก็บอกให้ใช้เมตตา ก็ไม่ได้เจริญเมตตาให้เกิดให้เจริญขึ้น แล้วจะเอาเมตตาที่โหนมาใช้ แต่ถ้าเจริญเมตตาขึ้น ทีละเล็กทีละน้อย ไม่ต้องมีใครสั่ง พอเห็นคนอื่นก็มีความเป็นมิตรทันที พร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลทันที แล้วขอให้ทราบว่า ยิ่งคิดถึงคนอื่นยิ่งช่วยคนอื่นมากเท่าไร ความเป็นตัวตนของเราจะเล็กลงลงเท่านั้น ความทุกข์จะเบาบางมาก เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ ไม่มีเวลาคิดถึงตัวเอง คิดถึงแต่คนอื่นที่จะทำประโยชน์ให้เขา ลืมตัวเองเมื่อไร เมื่อนั้นเป็นสุข ไม่เดือดร้อนเลย วันหนึ่งหมดไปแล้ว ไม่ต้องมานั่งคิดถึงตัวเอง นี่ก็เป็นเรื่องของปัญญาที่คิด

เพราะฉะนั้นถ้ายังไม่มีปัญญาก็อย่าไปใช้ปัญญา ไม่มีสติก็อย่าไปใช้สติ ไม่มีเมตตาก็อย่าไปใช้เมตตา อบรม ค่อย ๆ เจริญให้เกิด ให้มีขึ้น แล้วเขาก็จะทำหน้าที่ของเขา

เพียรเป็นได้ทั้งกุศลและอกุศล

ศุกล เรื่องของ “เพียร” เป็นเรื่องทีละเอียดยาก โดยมากเป็นตัวเป็นตนที่จะเพียร ถ้าด้วยความเข้าใจแล้ว ต้องไม่ลืมว่า ไม่มีตัว ไม่มีตน

สุ. เพราะฉะนั้น เราจะเห็นได้ว่า วิริยเจตสิก ลักษณะที่เพียร เกิดกับกุศลก็ได้ อกุศลก็ได้ อย่างคนที่เขาอยากจะทำอะไรสักอย่าง ๆ ใหม่ ๆ พຼ່ງนี้จะต้องใส่ เขาก็เพียรทั้งคืนได้ เย็บไปถอะ แก้ไปถอะ เพราะฉะนั้นความเพียรของทุกคนมี นั่นเป็นเพียรในอกุศล เพียรในกุศลทางกาย กำลังยืนอย่างนี้เพียรหรือเปล่า

ศุกล เพียรที่จะฟังคำอธิบายให้เกิดความเข้าใจ

สุ. แล้วก็เพียรเดิน เพียรยืนด้วยใช่ไหมคะ เพียงแค่ลุกขึ้นมา เพียรหรือเปล่า

ศุกล เพียรครับ

สุ. นี่คือการเพียรทางกายหรือเปล่า ท่านถึงไม่ให้ไปทรมานทำอะไรด้วยความต้องการ อยากจะเห็น อยากจะนั่ง อยากจะสบาย นั่นเป็นอกุศลทั้งหมด ไม่ใช่เข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้นความรู้ถูกนี้สำคัญมาก ต้องรู้จริง ๆ ว่า ความรู้นั้นไม่ได้รู้อย่างอื่น ปัญญาของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ทรงตรัสรู้อย่างอื่นเลย นอกจากขณะนี้ที่กำลังเห็น ประจักษ์แจ้งความจริงของขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังมีชีวิตปกติ ธรรมดา โลภะ โทสะ โมหะ โลก นี่คือโลก ทุกอย่างเป็นโลก เกิดดับ

นี่คือสิ่งที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ ปัญญาต้องรู้อย่างนี้ เพราะฉะนั้นขณะใดก็ตามที่ความเพียรนั้นเป็นไปเพื่อเข้าใจสิ่งนี้ ขณะนั้นก็เพียรแล้ว เพียรนั่ง เพียรฟัง นี่คือการเพียรทางกาย ไม่ใช่ให้ไปทำอย่างอื่นที่ไม่รู้อะไรเลย และทำไปด้วยความพอใจ หวังว่าจะสบาย หวังว่าจะสงบ หวังอะไรก็ไม่ทราบ แต่ไม่รู้ว่าพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ความจริงในขณะนี้

เพราะฉะนั้นถ้าเพียรเพื่อที่เข้าใจสภาพธรรมในขณะนี้ นี่ทุกคนนั่งตั้ง ๒ ชั่วโมงแล้ว เพียรใหม่ อาจจะหิวน้ำ อาจจะเมื่อย อยากจะเดิน แต่ก็มี ความเพียรที่จะฟัง

เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปเพียรทำอย่างที่เขาทำกัน คือ เพียรทำด้วยความเป็นตัวตน เพื่อความไม่รู้ และเพื่อความพอใจ เพื่อความสบาย แต่ไม่ใช่เพื่อปัญญารู้อะไรที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ คือ เพียรเข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏให้ถูกต้องตามความเป็นจริง

เพื่อปฏิบัติผิดหรือเพื่อปฏิบัติถูก

ศุกล ที่นี้มีปัญหาเรื่องผู้ปฏิบัติธรรมกล่าวว่า ถ้าผู้ปฏิบัติยังข้องเกี่ยวกับบุญและบาปอยู่ ผู้นั้นจะไม่พ้นไปจากความทุกข์ได้ ท่านอาจารย์มีความเห็นอย่างไรครับ

ส. ฟังแล้วก็ต้องพิจารณาตั้งแต่ต้นเลย ได้ยินได้ฟังอะไรมา ก็อย่าเพิ่งตามลืไป ผู้ปฏิบัติ คือ อะไร แค่นี้ก็ต้องเข้าใจแล้ว ไม่ใช่พอเขาบอกว่า ผู้ปฏิบัติ เราก็ผู้ปฏิบัติไปด้วย เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติ คือ ใคร ทำอะไรจึงชื่อว่า ผู้ปฏิบัติ

ศุกล ผู้ปฏิบัติที่ยังข้องเกี่ยวกับบุญและบาป

ส. เอาคำว่า “ปฏิบัติ” ผู้ปฏิบัติ คือ ใคร กำลังทำอะไร ถึงได้ชื่อว่า ผู้ปฏิบัติ

ศุกล คือขณะนั้นกำลังมีการพิจารณา หรือต้องการให้เกิดความสงบ

ส. นั้นแหละ ก็ไม่พ้นความต้องการ เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความต้องการ ถ้าดิฉันจะสรุปจากคำนี้ก็คือ ผู้ปฏิบัติเพื่อความต้องการ ไม่ใช่เพื่อรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้

เพราะฉะนั้นถ้าใครใช้คำว่า “ผู้ปฏิบัติ” อย่าเพิ่งตื่นเต้น และอย่าเพิ่งยอมรับว่าเป็นผู้ปฏิบัติ เพราะยังไม่รู้เลยว่า ปฏิบัติอะไร ก็ปฏิบัติกันทั้งนั้น มีใครบ้างที่ไม่ปฏิบัติ แต่ว่าปฏิบัติผิดหรือปฏิบัติถูก ปฏิบัติเพื่ออะไร ความต้องการติดข้อง หรือปฏิบัติเพื่อปัญญารู้สภาพธรรม

แม้แต่คำ ๆ เดียว การที่จะพูดก็ต้องรู้ว่า เราพูดเรื่องเดียวกันหรือพูดกันคนละเรื่อง เพราะ “ผู้ปฏิบัติ” เข้าใจกันว่าอย่างไร ผู้ปฏิบัติ คือ ใคร ใคร ๆ ก็ปฏิบัติ แต่ปฏิบัติถูกหรือปฏิบัติผิด และปฏิบัติเพื่ออะไร ปฏิบัติเพื่อรู้ หรือปฏิบัติเพื่อไม่รู้ ปฏิบัติเพื่อต้องการ หรือปฏิบัติเพื่อละความต้องการ

ศก. ครับ อันนี้คงเป็นเรื่องของคำพูด แล้วสำหรับความเป็นจริงต้องมีการฟังพระธรรมให้เข้าใจ

ส. ต้องสะสม ต้องเรียกว่า “ต้องสะสม” ความเห็นผิด ความเข้าใจผิด ความรู้ผิด ๆ ที่เคยติดไว้ แกะออกทิ้งไปให้หมด แล้วถึงจะรับสิ่งที่ถูกต้องได้เต็มที่

ความต่างและความเหมือน

ศก. ขอเรียนถามว่า เจริญสติปัฏฐานเหมือนกับการเจริญวิปัสสนาไหม ถ้าเหมือน เหมือนกันอย่างไร ถ้าไม่เหมือน ไม่เหมือนกันอย่างไร

ส. ก็ต้องเข้าใจตั้งแต่คำว่า “สติ” เข้าใจคำว่า “ปัฏฐาน” เข้าใจ คำว่า “วิปัสสนา” ถึงจะพูดได้ ถ้าไม่เข้าใจคำเหล่านี้ ก็พูดกันไม่เข้าใจ

ศก. คำตอบ เหมือนกันหรือไม่เหมือนกันครับ

ส. เหมือน แต่เหมือน คือ อะไรก็ไม่รู้ เพราะยังไม่รู้ว่าคืออะไร ถ้าตอบคำเดียวว่าเหมือน แต่เหมือนอย่างไร อะไรก็ไม่รู้ รู้แต่ว่าเหมือน

เพราะฉะนั้นถ้าใครเขาบอกว่า นี่คือ สติปัฏฐาน ด้วยความไม่รู้ เราคิดว่าใช่ สติปัฏฐาน ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่สติปัฏฐาน พอเขาบอกว่าเหมือน ก็เหมือน

เพราะฉะนั้นเพียงคำพูด ไม่พอ ไม่ทำให้เข้าใจ ที่ท่านเคยอุปมาไว้ว่า เหมือนคน ตาบอดที่แสวงหาผ้าขาว และมีคนหนึ่งเอาผ้าดำไปให้คนตาบอด คนตาบอดก็ตั้งใจคิดว่า ได้ผ้าขาวผ่อง สะอาด ส่วนคนตาดีก็รู้ว่า คนตาบอดไม่ได้ผ้าขาว ได้ผ้าดำ แต่คนตาบอดไม่รู้ต่างหากว่าเขาได้ผ้าดำ ส่วนคนตาดีรู้ว่าคนนั้นไม่ได้ผ้าขาว

เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคเปรียบเหมือน ผู้รักษาคนตาบอดให้มองเห็นตาม ความเป็นจริง ให้รู้ว่า ผ้าขาว คือ อย่างไร ผ้าดำ คือ อย่างไร ไม่ใช่เพียงแค่ตาม ๆ กันไป

เพราะฉะนั้นถ้าจะตอบว่า เหมือน คนนั้นก็ยังไม่รู้อีก ใช่ไหม

ศุกล คำถามที่ ๒ คำว่า “สติ” เฉย ๆ ต่างจากการเจริญสติปัฏฐานอย่างไร

ส. นี่ก็เหมือนกัน ต้องเข้าใจคำว่า “สติ” ก่อน และเข้าใจ คำว่า “สติปัฏฐาน” ก่อน ไม่อย่างนั้น พอตอบว่าต่างอย่างไร ก็ยังไม่เข้าใจอีก เป็นเรื่องที่จะต้องเข้าใจตามลำดับ

วันนี้เข้าใจเรื่อง “โลก” หรือยัง วันนี้เข้าใจ “อารมณ์” หรือยัง วันนี้เข้าใจ “จิต” หรือยัง วันนี้เข้าใจ “เจตสิก” หรือยัง

ถ้าเข้าใจ เป็นจิตหรือเป็นเจตสิก ต้องค่อย ๆ ขยับไปที่ละน้อย แต่พอจะเดาได้ ใช่ไหม ถ้าไม่ได้ ต้องกลับมาหาความต่างกันของจิตและเจตสิก เพราะเหตุว่าเป็นสภาพรู้ เป็นนามธรรม เป็นธาตุรู้ ซึ่งเกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน รู้อารมณ์เดียวกัน แต่ทำไมธรรมหนึ่งเป็นจิต ส่วนธรรมอื่นๆ เป็นเจตสิก มีสภาพความจริงแล้วต้องเป็นความจริง ซึ่งมีลักษณะที่สามารถจะค่อย ๆ เข้าใจและค่อย ๆ พิสูจน์ได้

ศุกล จากคำถามตอนแรกที่ผมได้เรียนถามท่านอาจารย์ถึงลักษณะที่ต่างกัน ขอคำจำกัดความของท่านอาจารย์ว่า ลักษณะของสติต่างกับความคิด

ส. สติคิดก็ได้ คิดด้วยสติก็ได้ เป็นกุศล จำไว้ได้อย่างเดียวว่า สติเป็นสภาพธรรมฝ่ายดีที่เป็นคุณธรรม เพราะฉะนั้นสติต้องเป็นไปในทาน เป็นไปในศีล เป็นไปในภาวนา “ภาวนา” ที่นี้ไม่ใช่ท่องบ่น ภาวนาที่นี้ คือ การอบรมจิตให้ปราศจากอกุศล หรือทำให้ปัญญาเจริญขึ้น

ศุกล หมายถึงสติก็คิดได้ใช่ไหม

สุ. คิดที่จิตเป็นกุศลจิต ก็ต้องมีสติเกิดร่วมด้วย

ศุกล ส่วนคิดเฉย ๆ ที่ไม่ประกอบด้วยสติ

สุ. แล้วแต่ คิดด้วยโลภะ โลภะคิด หรือโทสะคิด หรือกุศลจิตคิด ถ้ากุศลจิตคิด ก็มีสติเกิดร่วมด้วยทุกครั้งที่เป็นกุศล

ศุกล เช่น ยกตัวอย่างหน่อยครับ

สุ. คิดให้ทานหรือเปล่าคะ

ศุกล เพียงแค่คิดเฉย ๆ แต่ทานนั้นยังไม่สำเร็จ

สุ. ขณะนั้นคิดเป็นกุศลหรือเปล่า ขณะนั้นเป็นสติที่ระลึกเป็นไปในทาน

โอกาสโลก สังขารโลก สัตว์โลก

วีระ คำว่า “โลก” ที่แบ่งเป็น ๓ โลก มีโอกาสโลก สังขารโลก สัตว์โลก
โอกาสโลก ก็หมายความว่าโลกจักรวาลที่เราอยู่นอยู่ ก็เป็นโลก

สุ. ค่ะ พระจันทร์ พระอาทิตย์ ดาวอังคาร ดาวต่าง ๆ

วีระ เกิดมาจากดิน น้ำ ไฟ ลม สังขารโลก คือสิ่งที่เกิดขึ้น

สุ. สภาพที่ปรุงแต่งเกิดดับ

วีระ และสุดท้าย

สุ. สัตว์โลก

วีระ สัตว์โลก หมายความว่าเราเห็น เราได้ยิน ได้กลิ่น

สุ. พวกมนุษย์ พวกเทวดา พวกสัตว์เดรัจฉาน เพราะว่าสัตว์โลกเป็นที่ดูกรรมและผลของกรรม บาปและบุญ และผลของบาปและบุญ เพราะเหตุว่าใต้พวกนี้ทำบาป ทำบุญอะไรไม่ได้เลย

แต่สัตว์โลก เราสามารถเห็นจากพฤติกรรม การกระทำ คือ เห็นบาป เห็นบุญ เราบอกได้ว่า คนนี้ทำบุญ คนนั้นทำบาป ใช่ไหม หรือว่า สัตว์โลกเป็นที่ดูผลของบุญและผลของบาป เกิดมาง่อยเปลี้ย หรือพิการตั้งแต่กำเนิด เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน

เราก็รู้ว่าเป็นผลของอกุศลกรรม หรือว่าชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ที่เราเป็นอยู่ บางครั้งก็ได้รับผลของอกุศลกรรม แม้แต่การรับประทานอาหารที่อร่อย บางทีก็กระทบกรวดหรือทราย เม็ดเล็ก ๆ ในอาหาร หรือพริกที่เผ็ดจัด ขณะนั้นก็ไม่ได้หวังว่าจะเกิดอกุศลวิบากอย่างนั้น แต่ก็มีเหตุปัจจัยที่จะให้ได้รับกระทบสิ่งที่ไม่น่าพอใจ ก็เป็นอกุศลวิบาก

เพราะฉะนั้นถ้าเราจะย่อยเหตุการณ์ ซึ่งเราคิดว่าเป็นเหตุการณ์ใหญ่ มาเป็นขณะจิตแต่ละขณะว่า ขณะนี้กำลังเป็นโลกทางตา หรือขณะนี้กำลังเป็นโลกทางหู หรือขณะนี้กำลังนั่งรับประทานอาหาร เป็นโลกรับประทานอาหาร แต่ย่อยลงไปแล้ว ก็เป็นโลกทางตาที่เห็นอาหาร เป็นโลกทางลิ้นที่กำลังลิ้มรสอาหาร นี่ก็แยกได้ว่า ขณะใดเป็นวิบาก ผลของกรรมอะไร

เพราะฉะนั้นสัตว์โลกก็เป็นที่อยู่บุญและบาป และผลของบุญและบาป

วโร. ครับ เพราะฉะนั้นโลกุตตระ ก็หมายความว่า

สุ. พ้นจากโลกทั้งหมดเลย เหนือโลก

ปัญญาทำกิจหน้าที่ของปัญญา

วโร. การจะถึงโลกุตตระได้ ก็จะต้องมีปัญญา อันนี้เป็นเจตสิก

สุ. แน่นอนคะ เป็นปัญญาที่ถึง ไม่ใช่เรา

วโร. ไม่ใช่เราที่ถึง เพราะฉะนั้นผมก็เลยอยากเรียนถามว่า ที่ท่านอาจารย์บอกว่า แล้วปัญญาก็ทำหน้าที่ของเขา

สุ. ปัญญา รู้ ปัญญาเข้าใจถูกต้องในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ ไม่เข้าใจผิดในสภาพธรรม อย่างได้ยินเป็นสภาพธรรมที่มีจริง ถ้ารู้ว่าลักษณะรู้ ชาติรู้ สภาพรู้มีจริง ลักษณะที่กำลังได้ยินไม่ใช่ตัวตน ขณะที่กำลังเข้าใจถูกต้อง เป็นปัญญา ขณะที่ประจักษ์แจ้งการเกิดดับก็เป็นปัญญาที่สูงขึ้น ขณะที่ละการยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นพระอริยบุคคล ก็เป็นปัญญาขั้นโลกุตตระ

วโร. เพราะฉะนั้นก็หมายความว่า ปัญญานี้แหละจะทำหน้าที่ของปัญญานั้นเอง

ส. ค่ะ ทุกอย่าง สภาพธรรมแต่ละชนิดมีกิจ มีลักษณะ มีหน้าที่เฉพาะของตน ๆ โลกะมีลักษณะอย่างหนึ่ง มีกิจอย่างหนึ่ง มีเหตุใกล้ให้เกิดอย่างหนึ่ง โทสะมีลักษณะอย่างหนึ่ง มีกิจการงานหน้าที่อย่างหนึ่ง มีเหตุใกล้ให้เกิดอย่างหนึ่ง เมื่อเป็นสภาพธรรมที่มีจริงแล้ว ต้องมีลักษณะ ที่เรารู้ว่า “เงาะ” ไม่ใช่ “มังคุด” ก็เพราะเหตุว่าลักษณะต่างกัน

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมแต่ละอย่าง จิตแต่ละชนิด เจตสิกแต่ละชนิด รูปแต่ละชนิด มีลักษณะ มีกิจการงานต่าง ๆ กัน

กุศลมีทั้งที่ประกอบด้วยปัญญาและไม่ประกอบด้วยปัญญา

ว. یر ความเพียรที่อาจารย์ศุกลได้กล่าวถึงในช่วงแรก และท่านอาจารย์ได้คอมเมนต์ว่าเป็นหน้าที่ของวิริยเจตสิกที่เกิดขึ้น และอาจจะอธิบายไปถึงสติได้ด้วย

ส. สติเป็นสภาพที่ระลึกเป็นไปในกุศล

ว. یر เพราะฉะนั้นปัญญาที่จะเกิดขึ้นได้ ก็เกิดมาจากสภาพที่ระลึกรู้ที่เป็นกุศล

ส. เวลาที่สภาพธรรมที่เป็นฝ่ายกุศลเกิดขึ้น จะประกอบด้วยเจตสิกฝ่ายดีมาก มิฉะนั้นแล้วเป็นอกุศลอยู่ ไม่สามารถเป็นกุศลได้ สภาพธรรมจะเห็นได้ว่า จิตแต่ละขณะ มีเจตสิกเกิดร่วมด้วยไม่เท่ากัน

ถ้าเป็นจิตเห็น จะมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยไม่มาก คือ เพียง ๗ ประเภท ถ้าเป็นอกุศลจิตก็เพิ่มขึ้นอีก มีโมหะ มีอวิชชา เจตสิกที่เป็นฝ่ายอกุศลเกิดร่วมด้วย ถ้าเป็นกุศลต้องอาศัยโสภณเจตสิกถึง ๑๙ ประเภท จึงจะเป็นกุศลจิตได้

เพราะฉะนั้น สติเป็นโสภณเจตสิกประเภทหนึ่งใน ๑๙ ประเภท เพราะฉะนั้นจะกล่าวว่า เวลาที่กุศลจิตเกิดไม่มีสติไม่ได้ มีทั้งศรัทธา มีhiri มีโธตตปปะ มีอโลกะ มีอโทสะ มีตตมมขณตตตา มีโสภณสาธารณเจตสิกอื่น ๆ อีก รวมแล้วอย่างน้อยที่สุด ๑๙ ประเภท เพราะฉะนั้นต้องเกิดพร้อมกัน เกิดด้วยกัน

วโร โอกาสที่สติจะมีปัญญาเกิดร่วมด้วย หรือสติที่ไม่มีปัญญาเกิดร่วมด้วย เป็นไปไม่ได้ใช่ไหมครับ

สุ. เป็นไปได้ เพราะว่าบางครั้งสติระลึกเป็นไปในทาน คือ การให้ แต่ไม่ประกอบด้วยปัญญา แต่ขณะที่มีปัญญา ขณะนั้นต้องมีสติ แต่ขณะที่มีเพียงสติ ปัญญาไม่มีก็ได้

เพราะฉะนั้นกุศลแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ กุศลที่ประกอบด้วยปัญญา ประเภทหนึ่ง และกุศลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา อีกประเภทหนึ่ง ก่อนศึกษาธรรม ทุกคนก็มีกุศลประเภทที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา เช่น ให้ทาน รักษาศีล ไม่ต้องประกอบด้วยปัญญาก็ได้ แต่ขณะที่เริ่มเข้าใจธรรม ขณะนั้นไม่ใช่เรา เป็นปัญญาเจตสิกที่กำลังจะเกิด กำลังจะเจริญขึ้น

วโร ปัญญาใช่ไหมครับที่ทำให้จิตสงบ

สุ. ถ้าเป็นความสงบจริง ๆ ขณะใดที่เป็นกุศล ขณะนั้นสงบจากอกุศล ขณะใดที่มีเมตตา ขณะนั้นโกรธไม่ได้ โกรธเกิดไม่ได้เลย ขณะที่กำลังเมตตา เพราะฉะนั้นถ้าจะเข้าใจลักษณะของสงบ ก็คือว่าขณะที่จิตเป็นกุศล ขณะนั้นสงบจากอกุศล คำว่า “สงบ” ต้องมีสงบจากอกุศลด้วย จึงชื่อว่า “สงบ” ไม่ใช่เราไปนั่งนิ่ง ๆ ไม่รู้อะไร ขณะนั้นมีโมหะ ไม่ใช่สงบจากอกุศล

เพราะฉะนั้นต้องรู้ความหมายว่า สงบที่นี้ คือ สงบจากอกุศล และถ้าจะสงบขึ้น ๆ ต้องประกอบด้วยปัญญา จึงจะสงบขึ้นได้ ถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็สงบชั่วขณะที่เป็นทานบ้าง เป็นศีลบ้าง นิด ๆ หน่อย ๆ แต่ถ้าจะให้ตั้งมั่นคงขึ้น ต้องประกอบด้วยปัญญา ถ้าปัญญาไม่มี แล้วจะไปนั่งเท่าไรก็สงบไม่ได้

ผู้ถาม ถ้าไม่มีปัญญาสงบไม่ได้

สุ. สงบขึ้นไม่ได้ค่ะ เพราะเหตุว่ามีหลายระดับ ขณะที่จิตเป็นกุศล ขณะนั้นสงบจากอกุศล นี่ทั่ว ๆ ไป กำลังให้ทาน จิตสงบจึงให้ได้ สงบจากอกุศล ขณะนั้นไม่โลภ ไม่โกรธ เพราะเหตุว่าถ้าเรายังติดข้องในสิ่งที่เราจะให้ เราให้ไม่ได้ ถึงตั้งใจว่าจะให้ ก็ให้ไม่ได้ เพราะยังต้องการของนั้นอยู่ หรือว่าเราโกรธคนที่รับ คิดว่าจะให้คนนี้ แต่เกิดไม่ถูกใจ เปลี่ยนเสียแล้ว ไม่ให้คนนี้เสียแล้วก็ได้

เพราะฉะนั้นขณะใดที่ให้ ขณะนั้นไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่มีโลภะ ไม่มีโทสะ จึงให้ แต่ไม่ได้หมายความว่าประกอบด้วยปัญญา เพราะฉะนั้นการให้ของเราที่ประกอบด้วย ปัญญาก็มี ที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาก็มี เพราะเหตุว่ากุศลมี ๒ ประเภท กุศลที่ ประกอบด้วยปัญญาก็มี กุศลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญาก็มี และก่อนศึกษาธรรม ส่วน ใหญ่แล้วจะเป็นกุศลที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา

ปัญญาต้องรู้สิ่งที่มี ไม่ใช่ทำให้มีขึ้น

ผู้ถาม ในขณะที่ผมต้องการพิสูจน์ก็คือ บางเวลาสงบนิ่ง และมีสติ

ส. อย่าใช้คำว่ามี “มีสติ” เพราะยังไม่รู้จักลักษณะของสติ

ผู้ถาม คือรู้ว่า ตัวกำลังทำอะไรอยู่

ส. รู้ว่าตัวกำลังพอใจ ขณะนั้นเป็นโลภะแล้ว

ผู้ถาม ไม่ใช่รู้ว่าพอใจ รู้ว่าทำอะไรอยู่

ส. แล้วชอบไหมคะ

ผู้ถาม บางเรื่องก็ชอบ เช่น ทำสมาธิอย่างนี้ เป็นต้น จะเรียกว่าชอบ

ส. ต้องชอบ ไม่ชอบไม่ทำ

ผู้ถาม คงไม่เรียกว่า “โลภะ” นะครับ

ส. เป็นเลยคะ

ผู้ถาม เป็นเลยหรือครับ ทำจิตให้นิ่ง ๆ อย่างนี้

ส. นั่นสิคะ ต้องการเต็มที่ไม่ได้ต้องการปัญญา ต้องการสงบนิ่ง ไม่ให้รู้ อะไรเลยแต่ปัญญาารู้ รู้ถูกต้อง เข้าใจถูกในสิ่งที่กำลังปรากฏ มีสิ่งที่กำลังปรากฏแล้ว เคยไม่รู้ แต่ปัญญานั้นรู้ อวิชชาต่างหากที่ไม่รู้ อย่างเห็น เคยเป็นตัวตน เป็นเรา นั่น คือ อวิชชา แต่ปัญญาารู้จริง ๆ ว่าเป็นชั่วขณะหนึ่งซึ่งเห็น แล้วก็ดับไปเลย

ผู้ถาม ครับ อันนั้นเข้าใจ ที่ผมจะถามคือ มีวิธีอะไรไหม

ส. วิธีจริง ๆ ไม่มีใครชอบ ไม่มีใครทำด้วย คือ ศีลาธรรม นี่คือวิธีจริง ๆ แต่วิธีที่ต้องการ คือ ไม่ใช่วิธี คือ จะให้ทำ ต้องการกันมาก คือ บอกเถอะ จะทำได้ บอกให้ทำอะไร ก็จะทำ แต่ไม่ใช่ปัญญาเลย

ผู้ถาม แม้จะบอกให้ทำ อย่างอาจารย์ที่สอน ผมก็เข้าใจว่า คนละแขนงของหลักธรรมหรือเปล่า ผมเดาเอา

ส. ถ้าเป็นธรรมแล้ว ต้องเกิดปัญญา

ผู้ถาม คือใช้ปัญญาครับ

ส. จะสายไหมไม่ได้ ถ้าเป็นธรรมแล้ว ต้องเกิดปัญญา

ผู้ถาม มีอีกสายไหมที่...

ส. ไม่มีค่ะ เชื้อไซ้ไหมคะ แล้วคืออะไร เวลานี้เขามาบอกเราว่า ผ้าขาวเราก็เป็นผ้าขาวไปกับเขา เขาบอกว่าเป็นวิปัสสนา แต่เรายังไม่รู้วิปัสสนาคืออะไร ถ้าเรารู้ก่อนซิคะว่าวิปัสสนาคืออะไร เราก็จะรู้ว่า ที่เขาบอกเราเป็นวิปัสสนา หรือไม่ใช่วิปัสสนา

ผู้ถาม เบื้องต้นผมก็ยังไม่ถูกฝึกอะไร กำหนดหายใจเข้าออก

ส. นั้นแหละปัญญาอยู่ที่ไหน

ผู้ถาม ก็กำหนดตรงนั้น

ส. ปัญญาอยู่ที่ไหน ปัญญารู้อะไร อยู่ดี ๆ ไปนั่งกำหนด

ผู้ถาม นั่งสิครับ ยังทำไม่สำเร็จ กำหนดไม่เกิน ๒ นาที แวบออกไปเลย

ส. ขณะนั้นอยากรู้ เป็นอะไร แล้วก็รู้ ทั้ง ๆ ที่อยากรู้ เหมือนผ้าดำเลย

ผู้ถาม อย่างนั้นหมายความว่า ถ้ารู้ปัญญาแล้ว สามารถกำหนดจิตให้นิ่งได้

ส. ถ้ารู้ณะคะ คนนั้นรู้ว่า ที่คนอื่นบอกนั้นผิดหรือถูก นั่นคือ คนรู้ ส่วนคนไม่รู้ ใครจะบอกว่าอะไร ก็คิดว่าถูกทั้งนั้น เพราะไม่รู้

ผู้ถาม แล้วสิ่งที่ถูกคืออะไรครับ

ส. ก็คือ ความถูกต้องว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ปัญญารู้อะไร สิ่งที่กำลังปรากฏ รู้ไหม ถ้าสิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่รู้ แล้วจะไปรู้อะไร คิดดู มีอะไรจะให้รู้ ในเมื่อ

สิ่งนี้กำลังปรากฏ ก็ไม่รู้ แล้วจะไปรู้อะไร สิ่งที่ไม่ปรากฏ จะไปรู้สิ่งที่ไม่ปรากฏได้อย่างไร สิ่งที่กำลังปรากฏ แล้วไม่รู้ต่างหาก ที่จะต้องรู้ขึ้น

ผู้ถาม ก็หมายความว่าให้ใช้

ส. ไม่มีการใช้

ผู้ถาม ผมยังไม่ค่อยเข้าใจอะไร

ส. ว่าทางที่จะเข้าใจสภาพธรรม ซึ่งตั้งแต่ลืมตาก็เป็นธรรมทั้งหมด มีคนหนึ่งไปแสวงหาธรรมสารพัดทั่วทิศ แต่พอเข้าใจแล้ว ลืมตา ก็ธรรมเผชิญหน้า กำลังเห็นนี่แหละ คือ ธรรม สิ่งปรากฏทางตา ก็คือ ธรรม เสียง ก็คือ ธรรม ได้ยิน ก็คือ ธรรม ความติดข้อง ก็คือ ธรรม ความเสียใจ ก็คือ ธรรม

ทุกอย่างที่มีจริงเป็นธรรม รู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เพราะมีปรากฏให้รู้ ไม่ต้องไปทำ มีเหตุปัจจัยเกิดขึ้นเป็นอนัตตา แล้วไม่รู้ แล้วจะไปรู้อย่างอื่น แล้วจะไปทำให้รู้อย่างอื่น ทำไม่ไม่รู้สิ่งที่มียอยู่แล้ว

ปัญญาต้องรู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ

ผู้ถาม ถ้าอย่างนั้นก็เลยย้อนไปอีกอันหนึ่ง ไม่ทราบเป็นอันเดียวกันหรือเปล่า ที่ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา คือ ผมพูดอยู่เวลานี้ คือ ตัวสมาธิตัวนั้นหรือเปล่า

ส. สมาธิมี ๒ อย่าง มิจฉาสมาธิกับสัมมาสมาธิ

สัมมาสมาธิ คือ สมาธิที่เกิดกับปัญญา มิจฉาสมาธิไม่เกิดกับปัญญา ถ้าเป็นปัญญาแล้ว ผิดไม่ได้ ปัญญาต้องถูก ต้องตรงต่อลักษณะของสภาพธรรม พระพุทธเจ้าเห็นไหม ตอนปรินิพพานเห็นไหม เห็นท่านพระสารีบุตรไหม ไปบิณฑบาตหรือเปล่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้ว ยังไม่ปรินิพพาน ะหว่างยังไม่ปรินิพพาน เห็นไหม ได้ยินไหม แสดงธรรมต้องเห็นไหม ต้องได้ยินไหม เป็นพระพุทธเจ้าแล้วเห็นหรือเปล่า ได้ยินหรือเปล่า

นี่คือ ปัญญา ความคิดถูกต้องตามความเป็นจริงของสภาพธรรม ไม่ใช่ปัญญาของคนอื่น ปัญญาของเราเอง เกิดจากการใคร่ครวญพิจารณาในเหตุผลตามความเป็น

จริงว่า เมื่อคนยังไม่ตาย ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธรูปเจ้าหรือไม่ใช่พระพุทธรูปเจ้า เห็นไหม ได้ยินไหม คิดนึกไหม

ผู้ถาม ถ้าชีวิตประจำวันก็ต้องเห็น ต้องคิดนึก

ส. ถูกต้องใช่ไหมคะ พระพุทธรูปเจ้าเห็นกับเราเห็นต่างกันหรือเหมือนกัน
ลักษณะที่เห็น แมวเห็น นกเห็น เราเห็น พระพุทธรูปเจ้าเห็น

ผู้ถาม ต่างกัน

ส. ต่างกันอย่างไรคะ จิตเห็น

ผู้ถาม ถ้าเป็นแมวเห็น ลักษณะความเข้าใจปัญญาของแมว

ส. เราไม่ได้พูดถึงความเข้าใจ เราพูดถึงการเห็น เข้าใจนั้นที่หลังเห็น ต้องเห็นก่อน

ผู้ถาม สภาพที่ปรากฏก็ต้องเหมือนกัน

ส. เหมือนกันนะคะ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติไหน เด็กเล็ก ผู้ใหญ่ สัตว์หรือคน แต่เกิดในนรกแล้วเห็น เห็นนั้นเหมือนกันไหมกับเห็นเดี๋ยวนี้

ผู้ถาม ก็ต้องเหมือนกัน

ส. เทวดาเห็น พรหมเห็น กับเราเห็น เหมือนกันหมดนะคะ เพราะอะไรคะ

ผู้ถาม เพราะสิ่งนั้นเกิดขึ้นเป็นอันเดียวกัน

ส. เพราะไม่ใช่ตัวตนคะ เป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งซึ่งต้องเห็นสิ่งที่ปรากฏ
ธาตุชนิดนี้ได้ยินไม่ได้ คิดนึกไม่ได้ ทำได้อย่างเดียว คือ เห็น

นี่คือ ช่วงขณะจิต ที่แสนสั้นยิ่งกว่าเสี้ยววินาที เพราะฉะนั้นเราจะย่อโดยคอมพิวเตอร์ หรือ โดยอะไรก็ตาม ถึงความรวดเร็วของการเกิดดับ จะรู้ว่า ขณะที่เราเห็นช่วงขณะสั้น ๆ เป็นจิตชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย มีเจตสิกประกอบเท่ากัน ไม่ว่าจะเป็นใครเห็น เห็นที่ไหนทั้งสิ้น พระพุทธรูปเจ้าท่านเห็นใช่ไหมคะ เราก็เห็น แต่เมื่อพระพุทธรูปเจ้าเห็นแล้ว ไม่มีกิเลส ถูกต้องไหม แต่เราเห็นแล้ว มีกิเลส ถูกต้องไหม

เพราะฉะนั้นความต่างกันของ ๒ บุคคลนี้ อยู่ที่ปัญญาใช่ไหม เมื่อพระพุทธรูปเจ้าท่านเห็นแล้ว ปัญญาท่านรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ นั่นคือ ปัญญา แต่เรา ไม่ได้รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้นถ้าจะพูดถึงวิปัสสนา หรือปัญญา ก็คือ ปัญญารู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่จะต้องไปทำอะไรขึ้นมา แต่เป็นการสามารถประจักษ์ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ซึ่งอบรมได้ เจริญได้ ตั้งแต่ขั้นฟัง คือ ต้องมีการฟังให้เข้าใจก่อน ถ้าไม่มีการฟังเลย รับรองว่า เราจะไม่เกิดปัญญาที่จะรู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ เราจะไปนั่งหลับตา แล้วก็ไม่ได้เกิดปัญญารู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏ

เป็นเรื่องของการอบรม ไม่ใช่เรื่องทำ

ผู้ถาม วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นของพระพุทธเจ้าหรือเปล่า

สุ. วิปัสสนาแปลว่าอะไร

ผู้ถาม ไม่ทราบเหมือนกัน

สุ. ถ้าไม่ทราบ ก็ไม่พูดถึงว่าจะเป็นของพระพุทธเจ้าหรือไม่ใช่เป็นของพระพุทธเจ้า เพราะเขาบอกว่านี่เป็นวิปัสสนา ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่วิปัสสนา แล้วเขาบอกว่านี่ของพระพุทธเจ้า

เพราะฉะนั้น เพียงชื่อไม่พอที่จะบอกว่าเป็นของพระพุทธเจ้าหรือไม่ เพราะชื่อนี้ใครก็พูดได้ เหมือนกับ “อารมณ์” เราก็ไปใช้ของเราตามสบาย แต่ “อารมณ์” จริง ๆ นั้นคืออะไร

เพราะฉะนั้น สิ่งที่ไม่ใช่วิปัสสนา เขาติดป้ายไว้ว่า นี่วิปัสสนา แล้วเราก็ไปคิดตามว่า นี่คือวิปัสสนา ทั้ง ๆ ที่เราไม่รู้ว่าเป็นวิปัสสนาคืออะไร

ผู้ถาม ก็เหมือนกับเข้าโรงเรียน โรงเรียนว่าสอนวิชานี้ เราก็ไม่รู้

ผู้ถาม พระพุทธเจ้าไม่สอนให้เราโง่ คนที่ศึกษาพระธรรมสามารถเข้าใจได้ว่าใครพูดถูกหรือใครพูดผิด

ผู้ถาม ก็จริงอยู่ แต่ก็ต้องใช้เวลาเรียนก่อน จึงจะรู้ว่าถูกหรือผิด

สุ. ถูกต้องค่ะ เพราะฉะนั้นอย่ามีคำถามว่าทำอย่างไร เพราะว่าต้องเป็นเรื่องอบรม เรื่องการใช้เวลา ไม่ใช่เรื่องทำ

ต้องอาศัยความอดทน

ถ้าทราบถึงโอวาทปาติโมกข์ ซึ่งหลายคนอาจจะเคยได้ยินคำนี้ว่า เป็นการประมวลคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าและใช้กันมากเลย ทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ในวันมาฆบูชา มีพระภิกษุอรหันต์มาประชุมกันโดยไม่ได้นัดหมาย ๑,๒๕๐ รูป เราก็อ่านแต่ชื่อมาว่า “โอวาทปาติโมกข์” และก็มีส่วนคำสอนพระพุทธศาสนาทั้งหมดเท่ากับย่อที่สุด เริ่มต้นด้วย “ขันติเป็นตบะอย่างยิ่ง” ซึ่งคนจะไม่กล่าวถึงช่วงนี้ แต่จะไปกล่าวถึง “เว้นชั่ว ประพฤติดี ทำจิตให้ผ่องใส” แต่ก่อนนั้นจะมีคำว่า “ขันติเป็นตบะอย่างยิ่ง”

ขันติ คือ ความอดทน เพราะฉะนั้นการที่เราจะมีปัญญาได้ เราต้องอดทนมาก ๆ เลยไม่ใช่มาได้ง่าย ๆ เงินซื้อไม่ได้ ไม่มีใครสามารถเอาเงินทั้งหมดไปทุ่มเทซื้อปัญญา แต่ว่าปัญญาต้องเกิดจากการอบรมที่ละเล็กทีละน้อย และเป็นสิ่งที่เจริญช้า ไม่เหมือนกับโลหะ ซึ่งไม่ต้องบ่ม หรือไม่ต้องไปหาวิตามินอะไรมาใส่เลย เกิดอยู่ทุกวัน ทำลายก็ยาก แต่สำหรับปัญญาเป็นสิ่งซึ่งต้องค่อย ๆ เจริญ ค่อย ๆ เกิดขึ้น แล้วต้องอาศัยเหตุปัจจัย คือ การฟังด้วยความอดทน

การที่จะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ๔ อสงไขยแสนกัป ถ้าเป็นท่านพระสารีบุตรไม่ถึง ๔ อสงไขยแสนกัป ถ้าเป็นมหาสาวกก็น้อยลงมา แล้วอย่างเรา ถ้าจะไม่ฟังเลย หรือบางคนก็คิดว่า ไม่ต้องเรียนหรอกพระพุทธศาสนา ฟังเอานิด ๆ หน่อย ๆ สอนแค่ทำดี ละชั่วก็พอแล้ว อย่างนั้นไม่เชื่อว่าเป็นผู้ที่เห็นคุณของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเหตุว่าพระธรรมที่ทรงแสดงไว้ต้องเป็นประโยชน์ และถ้าไม่เรียน เราจะได้ประโยชน์จากพระธรรมได้อย่างไร ก็ไม่มีหนทางเลย

เพราะฉะนั้นคนที่จะได้รับมรดกจากพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า คือ ปัญญา ต้องเป็นผู้ที่อดทน มีความเพียร และให้ทราบว่า “ธรรม” สำหรับประพฤติปฏิบัติจริง ๆ ไม่ใช่เพียงรู้ แล้วก็ละเลยที่จะประพฤติปฏิบัติ

ชื่อกับตัวจริงของธรรม

ที่เราเคยพูดมาแล้วว่า “ไม่มีตัวตนเลย” แต่สภาพธรรมนั้นมี ถ้าไม่มีสภาพธรรม ก็จะมีเรานั่งอยู่ที่นี่ไม่ได้ แต่เมื่อมีสภาพธรรมแล้ว ไม่รู้ว่า ธรรมเป็นธรรม ก็เลยยึดถือ ธรรมนั้นว่าเป็นเรา เช่น ขณะนี้กำลังเห็น ก่อนฟังพระธรรมก็เป็นเราแน่ ๆ ที่เห็น แต่พระธรรมแสดงว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา” ไม่มีใครเป็นเจ้าของการเห็น การเห็นเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป แล้วก็มีการได้ยิน คนละขณะ

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า สภาพธรรมจริง ๆ นั้น มี อย่าไปเข้าใจผิดว่า เป็นเรา ในขณะนี้ที่กำลังฟังมีความเพียร แต่ว่าเป็นความเพียรทางใจ จนกว่าจะถึงขณะที่สามารถอบรมปัญญา ความรู้เพิ่มขึ้น ๆ จนพิสูจน์คำสอนของพระพุทธเจ้าได้ว่า ที่ตรัสไว้ไม่ผิด เช่น สภาพธรรมในขณะนี้กำลังเกิดขึ้นและดับไป ทางตากำลังเกิด แล้วก็ดับ ขณะที่เห็น ทางหู ขณะที่กำลังได้ยิน สภาพที่ได้ยินต้องเกิดขึ้นและดับ

นี่คือชีวิตประจำวัน ที่แสดงให้เห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่เที่ยง เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป ต้องเข้าใจจุดนี้จริง ๆ ก่อน ให้แน่ใจจริง ๆ ว่า ในพระพุทธศาสนาไม่มีตัวตน ไม่มีเรา มีแต่สภาพธรรม ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้นถ้าเรายังหลงติด ยึดมั่นในตัวเอง ความทุกข์จะมากเหลือเกิน อยากให้เราเป็นอย่างนี้ อยากให้เราเป็นอย่างนั้น แต่ว่าใครจะเป็นอย่างไหนก็แล้วแต่บุญกรรมที่ทำมาทั้งหมด ถ้ารู้ความจริงอย่างนี้ก็รู้ว่า ไม่มีใครจะไปบังคับบัญชาอะไรได้เลยสักอย่างเดียว แต่สามารถอบรมเจริญปัญญา รู้สิ่งที่กำลังปรากฏ จนกระทั่งเห็นว่า ไม่ใช่เราจริง ๆ

นี่คือจุดมุ่งหมายที่สุดที่เรามานั่งฟังตั้งแต่เดี๋ยวนี้ และก็อาจจะฟังต่อไปอีก เพื่อจะละลายการติด การยึดมั่นความสำคัญในตัวตนลง ซึ่งถ้าไม่มีตัวเราจะสบายและเบากว่ามีตัวเรา เพราะว่าเวลาโกรธ เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง พอเป็นเราโกรธเท่านั้น รู้สึกหนัก นี่เราโกรธ ถ้ารู้ว่าโกรธก็เกิดขึ้นเป็นของธรรมดากับทุกคน และก็หมดด้วย ไม่มีใครที่โกรธแล้ว ความโกรธนั้นไม่หมด และความโกรธก็ไม่ใช่เรา

ขณะนี้ทุกคนมีชื่อ และมีความสำคัญในชื่อ ถ้าเขาเรียกชื่อเราไม่เพราะ อาจจะ
เติมคำหน้าคำหลังก็ตามแต่ เราก็โกรธเหลือเกินว่าทำไมเรียกเราอย่างนี้ แต่ถ้าเขา
เรียกคุณ คุณนาย คุณหญิง หรือเรียกยศถาบรรดาศักดิ์ใส่เข้าไป คนที่ไม่รู้จักกรรมจริง ๆ
ก็อาจจะลืม เผลอไป รู้สึกว่ามีความสำคัญ มีความหมายเหลือเกิน กับเพียงคำที่เกิด
จากเสียงที่มาประกอบคำข้างหน้าหรือข้างหลังเราเท่านั้นเอง

นี่คือความติดมั่นในชื่อ เพียงชื่อ แต่ความจริงเป็นสภาพธรรมทั้งหมดเลยที่นิ่งอยู่
ที่นี่ แต่ถ้าไม่อาศัยชื่อ เราไม่รู้จะเรียกอย่างไร ไม่รู้จะหมายถึงสภาพธรรมไหน
เพราะฉะนั้นชื่อนี้เป็นแต่เพียงคำสมมติเรียกสิ่งที่มีจริง ๆ เพื่อให้เข้าใจ

อันนี้ต้องแยกให้ออก สภาพที่มีจริง ๆ เป็นปรมาตถธรรม แต่ว่าชื่อที่เราใช้เรียก
ไม่จริง ไม่มี แต่เป็นคำที่เราจำเป็นต้องใช้ เพื่อให้รู้ว่า เราหมายถึงสภาพธรรม
อะไร

ตอนนี้มีอะไรสงสัยไหม เรื่องชื่อกับเรื่องธรรมจริง ๆ อย่างได้ยิน ไม่มีชื่อ ได้ยิน
ไม่ได้ชื่อคุณไข่หรือคุณไก่ หรือเห็น ก็เป็นสภาพธรรมที่ไม่มีชื่อ ไม่มีฝรั่ง ไม่มีจีน ไม่มี
ไทย ไม่มีแขก ไม่มีพม่า ไม่มีปลา ไม่มีนก การเห็นเกิดขึ้น เห็น แล้วก็ดับไป การ
เห็นมีจริง ๆ การเห็นอยู่ตรงไหน ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมที่เป็นจริง มีจริงอย่างนั้น แล้ว
เราก็มีตั้งชื่อที่หลัง ที่จะรู้ว่าอะไร เห็นที่ไหน แต่จริง ๆ แล้ว ก็เป็นสภาพธรรม
ทั้งหมด ซึ่งเกิดขึ้น แล้วก็ดับไป และสภาพธรรมที่เกิดดับ ไม่ใช่เพียงแค่วັນนี้หรือเมื่อ
วานนี้ แต่มีมานานแสนนานมาแล้ว และก็ยังมีต่อไปอีก แต่ไปอย่างที่ไม่รู้สึกตัวเลย

อย่างวันนี้ เมื่อก็กับเดี๋ยวนี้ก็คนละขณะแล้ว เห็นเมื่อก็ ได้ยินเมื่อก็นี้ มีครบ
เรากำลังรับประทานอาหาร ลิ้มรสก็มี ขอบไม่ขอบก็มี เห็นก็มี คิดก็มี ดับหมด

เพราะฉะนั้นขณะนี้กำลังเป็นอย่างนั้น คือ ทุก ๆ ขณะผ่านไป โดยที่ผ่านไป
เรื่อย ๆ ถึงแสนโกฏิกัป และก็ต่อไปอีกเรื่อย ๆ นับไม่ถ้วน จะเป็นอย่างนี้ เหมือน
อย่างนี้เรื่อย ๆ ถ้าปัญญาไม่เกิด ไม่รู้ความจริงเพื่อละความยึดถือสภาพธรรมที่กำลัง
ปรากฏ

เพราะฉะนั้นต้องแยกสภาพธรรมที่มีจริง ๆ กับชื่อเสียงต่าง ๆ ซึ่งไม่จริง

เพียรทางกาย - เพียรทางใจ ๑

ศุกล ขออนุญาตถามเรื่องเพียรทางกายกับเพียรทางใจเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง เท่าที่มีผู้สอนเรื่องของความเพียร คล้าย ๆ กับต้องการให้ผู้ปฏิบัติมีความอดทนในการนั่ง เพราะตามปกติถ้านั่งเกินครึ่งชั่วโมงแล้ว จะรู้สึกกระสับกระส่าย ที่นี้เมื่อพิจารณาถึงถ้าไม่อาศัยจิต กายก็คงไม่มีความหมายของคำว่าเพียรได้เลย

เพราะฉะนั้นก็เลยสงสัยว่า ที่กายต้องอดทนนั่งต่อไป บางที่เป็นชั่วโมงหรือสองชั่วโมงได้ ก็เพราะว่าเป็นสภาพของจิตต้องการให้กายอยู่ในลักษณะอย่างนั้น ๆ ก็เลยเกิดความสงสัยว่า ถ้าจะพูดถึงความเพียรแล้ว ถ้าไม่พูดถึงจิต กายจะไปทำอะไรได้ในเมื่อเปรียบเทียบกับคนตายกับคนเป็น อันนี้อยากจะขอให้ท่านอาจารย์อธิบายให้ละเอียดเลยครับ

สุ. ค่ะ อันนี้ก็เป็นที่ยืนยันแล้วว่า รูปร่างกายไม่รู้อะไรเลย รูปไม่ใช่สภาพรู้ ถ้าเรากระทบสัมผัสที่กายของเราที่อ่อน หรือแข็ง กระทบสัมผัสหมอนหรือเก้าอี้ ก็มีลักษณะอย่างเดียวกัน คือ อ่อนหรือแข็ง ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง ไม่ใช่สภาพรู้ ใครจะไปกระทบ จับกระทบทุกอย่าง อ่อนแข็งตรงนี้ไม่เจ็บ ไม่รู้สึกอะไรเลย สภาพที่ไม่รู้อะไร มี เพราะฉะนั้นเป็นที่ยืนยันแล้วว่า รูปไม่ใช่สภาพรู้

เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงความเพียรซึ่งก็ต้องเป็นนามธรรมแน่นอน เพราะว่าแข็งนี้เพียรทำอะไรก็ได้ แต่ความเพียรเป็นเรื่องจิตใจ เป็นเรื่องของเจตสิก เป็นเรื่องของนามธรรม แต่ว่าความเพียรทางไหน เราจะเพียรด้วยกาย หรือแม้ว่ากายของเราไม่ได้ทำอะไร แต่ความเพียรทางใจก็มี นี่คือการแยกลักษณะของความเพียรว่า แม้ว่าความเพียรเป็นนามธรรมก็จริง แต่ความเพียรนั้นเป็นไปทางกาย หรือเป็นไปทางใจ

บางคนไม่ขยัน เราารู้เลยว่า คนนี้ไม่ขยันเลย แสดงว่าไม่มีความเพียรทางกาย แต่ทางใจเขาเพียรได้ แต่บางคนทางใจเขาเพียรไม่ได้เลย ทางกายนี่งานต่าง ๆ ออกแรงทำงานได้ทั้งวัน แต่จะให้เพียรอ่านหนังสือไม่ยอม

อย่างคนตามต่างจังหวัดไกล ๆ เขาอ่านหนังสือไม่ได้ พยายามที่จะสอนเขาเวลาที่เขามาทำงานที่บ้าน งานการที่เป็นกาย เขาทำได้สารพัดอย่าง กวาดบ้าน ถู

บ้าน เก็บใบไม้ ตัดหญ้า แต่พอบอกให้อ่าน ก. ไก่ เขียน ก.ไก่ พอถึง ส.เสือ เขาก็เลิกแล้ว ไม่เอาแล้ว อยากจะอ่านก็อยาก แต่ความเพียรทางใจอย่างนี้ไม่มี แต่เขาสามารถมีความเพียรทางร่างกายได้

เพราะฉะนั้นถึงแม้ว่าความเพียรจะเป็นนามธรรม เพราะว่ารูปธรรมเพียรไม่ได้ แต่แม้กระนั้นความเพียรนั้นก็เป็นความเพียรไปในทางกาย หรือว่าเป็นความเพียรไปในทางใจ

เพียรทางกาย - เพียรทางใจ ๒

สุ. ที่นี้ยังสงสัยเรื่องเพียรนั่งอยู่หรือเปล่าคะ

ศุกล เรื่องนี้เกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติ เพราะว่ามีผู้ไปปฏิบัติธรรม และส่วนใหญ่มุ่งไปนั่ง โดยครั้งแรกนั่งได้ครึ่งชั่วโมง ต่อไปอาจจะนั่งครึ่งชั่วโมงหนึ่ง สองชั่วโมง ถึงสามชั่วโมง เพราะฉะนั้นคนที่นั่งได้นาน ๆ ก็มักได้รับการยกย่องว่าเป็นความเพียรที่ประสบความสำเร็จแล้ว ถ้าไม่นั่ง ไม่พิจารณา โอกาสจะเกิดสติปัญญาหรือสภาพธรรมจะปรากฏก็ไม่มี จึงคิดว่า “ความเพียร”

จริง ๆ น่าจะเป็นการเน้น ที่นี้เมื่อท่านอาจารย์อธิบายอย่างชัดเจนแล้ว ก็คงจะเป็นที่เข้าใจดี เพราะว่าเพียรในทางไหน อย่างเช่น การยก การทำงาน การทำความสะอาด ก็ต้องอาศัยกาย ถ้าไม่มีกาย ก็ไม่มีส่วนที่จะทำให้สำเร็จได้ อันนี้ผมเข้าใจแล้วครับ

จนกว่าจะไม่ยึดถือว่าเป็นเรา ๑

ศุกล เนื่องจากความเป็นตัวเป็นตนมีมากเกินไป ถึงแม้ว่าเวลานี้เราได้ฟังคำอธิบายของท่านอาจารย์พูดว่า “ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นธรรม” ก็ไม่มีอะไรพ้นไปจากสภาพจิตเจตสิกและรูป แต่อย่างไรก็ยังยึดว่าเป็นตัวตน เป็นเราอยู่ตลอดเวลา จะมีการฟังพระธรรมส่วนไหนบ้างที่จะช่วยลดคลายความเป็นตัวเป็นตนได้บ้าง เพราะเต็ม

ไปทั้งวัน ความเป็นตัวของเรา แม้แต่เสียงของเรา เห็นก็เป็นเราเห็น ฟุดก็เป็นเราฟุด ขอให้ท่านอาจารย์อธิบายลักษณะด้วยครับ

ส. ก็เริ่มตั้งแต่ที่เรากำลังนั่งอยู่ คือ ให้รู้จริง ๆ ไปเลยว่า ไม่มีเรา แล้วคำถามต่อไปก็คือว่า “เมื่อไม่มีเราแล้ว มันมีอะไร” ไซ้ไหม สิ่งที่กำลังมีปรากฏให้เห็นทางตาทางหู เป็นอะไร ถ้าไม่ใช่เรา ก็คือ เป็นของจริง เป็นสภาพธรรมที่มีจริง โดยเกิดขึ้นให้รู้ว่ามี

อย่างเสียง ถ้าไม่เกิด ก็ไม่มีใครรู้ ไม่มีใครได้ยิน แต่มีการได้ยินแล้ว จะต้องได้ยินเฉพาะเสียงเท่านั้น เราจึงรู้ได้ว่า เสียงมีสำหรับคนที่มีโสตปสาท แต่ถ้าคนไหนเกิดหูหนวก อย่างไร ๆ ก็ไม่ได้ยินเสียง ไม่สามารถนึกได้ว่า เสียงเป็นอย่างไร ที่เขาว่าเสียงแต่คนที่มีหูแล้ว ก็ตอบได้ว่าดัง อะไรก็ตามที่เกิดดัง ๆ ขึ้นมา นั่นแหละคือเสียง เพราะว่าเสียงต้องดังแน่ เสียงไม่ดังมีไหม ไม่มี แล้วแต่ว่าจะดังมากดังน้อย แต่ต้องดัง นี่คือ ลักษณะของเสียง

เหมือนกับสิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้ ถ้ามีดหมด เราก็มองไม่เห็นอะไร แต่เพราะสว่าง เราถึงได้เห็นเป็นสีสังขัตติยะต่าง ๆ แต่ที่กำลังเห็นเป็นสีสังขัตติยะต่าง ๆ ให้ทราบว่า ตามความเป็นจริงแล้วเห็นเกินนี้ไม่ได้ ไม่มีใครเห็นแข็ง เห็นแข็งเห็นได้ไหม

คือ การศึกษาธรรม ศึกษาได้หลายแบบ ถ้าศึกษาตามตำราแล้ว ก็อาจจะเร็ว เอาหนังสือมาวาง แล้วก็บอกว่า จิตมีเท่านั้น เจตสิกมีเท่านั้น รูปมีเท่านั้น จบ แต่ถ้าจะให้เข้าใจ คือ ความเข้าใจนี้สำคัญมาก ไม่ว่าเราจะฟังอะไร ต้องเพื่อความเข้าใจอย่างเดียว แม้แต่คำว่า “ธรรม” ถ้าเราเข้าใจจริง ๆ สามารถเป็นพระโสดาบันบุคคลได้ เพราะเข้าใจจริง ๆ ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

นี่แสดงให้เห็นว่า การฟังของเรา ตราบใดที่ยังไม่เป็นพระโสดาบัน ก็แสดงว่าความเข้าใจของเราในเรื่องที่ได้ยินได้ฟังยังไม่พอ คือ ยังไม่ประจักษ์แจ้ง เช่น ขณะนี้มีเห็น เห็นอะไร แคะนี้ต้องคิดแล้ว ถ้าตอบอย่างเดิมว่า เห็นคน ผิดหรือถูก เห็นโต๊ะ เห็นเก้าอี้ ผิดหรือถูก มี ๒ อย่าง ผิดหรือถูก อย่างหนึ่งอย่างใด ถ้าบอกว่าเห็นคน ผิดหรือถูก

ผู้ฟัง ถ้าเห็นเฉย ๆ หมายถึงตามองเห็น นี่คือคน นี่คือสัตว์ หมา แมว อันนี้เห็น

ส. จริง ๆ แล้ว ขณะที่เห็น เห็นสีสันวัณณะต่าง ๆ เท่านั้น ยังไม่เป็นตัวแมว ยังไม่เป็นอะไรเลย แต่ต้องเห็นสี ถ้าไม่มีสีเลย แล้วเราจะบอกได้ไหมว่า นี่เป็นโต๊ะ นั่นเป็นกระเป๋านั่นเป็นเก้าอี้ ไม่ได้ใช่ไหม แต่เพราะเหตุว่าสิ่งที่ปรากฏทางตามีสีต่าง ๆ และก็มีขอบเขต แม้แต่หน้า ก็มีส่วนที่เป็นคิ้ว มีส่วนที่เป็นตา มีส่วนที่เป็นจมูก ปาก เพราะสี ถ้าขาวไปหมดเลย บอกได้ไหมว่า ผม หรือตา หรือหน้า หรือจมูก ไม่ได้เลย นี่ก็ง่าย ๆ ธรรมดา ๆ ว่า ความจริงแล้วทางตาเห็นอะไร ตามธรรมจริง ๆ ที่ถูกต้อง ต้องเห็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น

แต่หลังจากนั้นแล้วคิด พอเห็นแล้วคิดทันที จึงได้รู้ว่า เห็นนก เห็นคน เห็นสัตว์ แต่ถ้าไม่คิด ถามว่าเห็นอะไร เห็นก็ไม่รู้ว่า เห็นสิ่งนั้นหรือเปล่า อย่างในห้องนี้ถามว่ามีอะไรบ้าง สิ่งที่ปรากฏทางตามีทุกสี แต่เราคิดถึงรูปร่างลักษณะของสิ่งนั้น พอที่จะบอกไหม หรือเราไม่ทันคิด

จนกว่าจะไม่ยึดถือว่าเป็นเรา ๒

อย่างเวลาที่เรารับหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์มีแต่สีดำกับสีขาว ถูกไหม ไม่มีคนสักคนในนั้น หรือถ้าจะเป็นรูปภาพ รูปถ่ายในหนังสือพิมพ์ เราก็บอกได้ว่า นี่ไม่เคล็ด แจ็คสัน หรือนั่นใครก็ตามแต่ แต่จริง ๆ ไม่มีคนนั้นเลยในหนังสือพิมพ์ มีแต่สีดำสีขาว แล้วเราก็คิดเอาว่า สีดำสีขาวนั้นเป็นน้ำท่วมจังหวัดจันทบุรี หรือเป็นประเทศนั้น ประเทศนี้ เหมือนเดี๋ยวนี้นี้ เดี๋ยวนี้นี้ก็เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏ แต่ความจำของเราเหมือนเราอ่านหนังสือ คือ เห็นสีนี้ปั๊บ เรารู้ว่าเป็นใคร ชื่ออะไร เหมือนกับเราเห็นตัวหนังสือทันที เราก็จำได้เลยว่า นี่เป็นภาษาอะไร เป็นเรื่องอะไร

เพราะฉะนั้นให้ทราบความต่างกัน เห็น คือ เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา นี่คือความจริง และหลังจากนั้นจึงเกิดการคิดนึกขึ้น ถ้าอย่างสัตว์เห็นหนังสือพิมพ์ จะรู้อย่างไรไหม เรื่องในหนังสือพิมพ์นี้ไม่รู้แน่ แต่ว่าเห็นมี แล้วก็เห็นเหมือนกันด้วย เราเห็น

อย่างไร สัตว์ก็เห็นอย่างนั้น แต่หลังจากที่เราเห็นแล้ว เราอ่าน คือ เรานึกถึงแต่ละคำ และก็รู้เรื่องด้วย แต่สัตว์เห็นแล้ว อ่านไม่ได้ เพราะฉะนั้นก็ไม่มีความคิดนึกต่อหลังจากที่เห็นหนังสือพิมพ์

เพราะฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นภาษาอะไร ตัวคำ ๆ ขาว ๆ พวกนี้เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา แล้วเราก็คิดนึก เป็นเรื่องเป็นราวฉันใด ทางตาที่กำลังเห็นเป็นสีสันต่าง ๆ เราก็นึกเป็นโรงพยาบาล เป็นไฟฟ้า เป็นอะไรต่าง ๆ แต่ว่า เห็น ต้องมี

นี่คือ การที่จะรู้ว่าไม่มีตัวตน คือ มีแต่สภาพเห็น แล้วก็มีการคิดนึก การคิดนึกก็จริง เห็นก็จริง เวลาที่เห็นแล้วคิด บางครั้งก็คิดเป็นสุข บางครั้งก็คิดเป็นทุกข์ อย่างดูรูปในหนังสือพิมพ์ เห็นรูปที่น่าสงสาร ใจของเราก็ไม่สบาย คนนี้ไม่มีขา ๒ ข้าง กำลังเดือดร้อนยากจนต้องทำงานเลี้ยงแม่ เรามองดูแล้วก็คิดนึกไปต่าง ๆ นานา เพราะฉะนั้นในขณะที่คิดให้ทราบว่า มีความรู้สึกด้วย เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ทุกครั้ง

นี่แสดงให้เห็นว่า มีสภาพธรรมในชีวิตประจำวันของเราเยอะแยะซึ่งเราไม่เคยรู้และเข้าใจผิด ยึดถือสภาพธรรมแต่ละอย่างนั้นว่า เป็นเรากำลังเห็น ก็ว่าเป็นเรากำลังเป็นสุขเป็นทุกข์เพราะนึกถึงเรื่องที่เห็น ก็ว่าเป็นเราก็กพอจบเรื่องเห็น มาถึงเรื่องได้ยิน ใครมาเล่าเรื่องที่น่าสงสารให้เราฟัง เราก็ก่เกิดสุข เกิดทุกข์ เพราะการได้ยินนั้นต่อไปอีก

นี่ก็แสดงให้เห็นว่าวันหนึ่ง ๆ สุขทุกข์ของเราเกิดจากทางตา เห็น ทางหู ได้ยิน ทางจมูก ได้กลิ่น ทางลิ้น ลิ้มรส ทางกาย กระแทกสัมผัส ทางใจ คิดนึก ทุกวันเป็นอย่างนี้ แต่ละวัน ๆ โดยที่เราไม่รู้ตัวล่วงหน้าเลยว่า ขณะต่อไปจะสุขหรือจะทุกข์ ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางกาย หรือทางใจ

นี่คือ อนัตตา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครเลย เพราะเหตุว่าแต่ละขณะนั้นต้องเกิดขึ้น ที่จะยับยั้งไม่ให้เกิดไม่ได้ ไม่มีใครต้องการความทุกข์ ไม่มีใครต้องการอุบัติเหตุ ไม่มีใครต้องการสูญเสียส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกาย แต่สิ่งใดที่ต้องเกิด ก็เกิดตามเหตุตามปัจจัย เลือกไม่ได้ว่า จะให้เป็นคนนี้ ไม่เป็นคนนั้น ก็ไม่ได้

นี่แสดงถึงความเป็นอนัตตา แล้วก็ป็นธรรมด้วย สุขก็ไม่เที่ยง ทุกข์ก็ไม่เที่ยง และก็เกิดจากการเห็นบ้าง การได้ยินบ้าง ในวันหนึ่งซ้ำแล้ว ซ้ำอีก วันนี้เป็นอย่างนี้ คืนนี้หลับไป พรุ่งนี้เหมือนเดิมอีก ตื่นขึ้นมาเห็นอีก ได้ยินอีก สุขอีก ทุกข์อีก ทางตาอีก หูอีก จมูกอีก ลิ้นอีก กายอีก แล้วก็จบไปอีกวันหนึ่ง แล้วก็ตื่นขึ้นมาอีก ก็เหมือนเดิมอีก ก็อยู่อย่างนี้ เมื่อไรจะพ้นจริง ๆ ที่จะไม่ยึดถือว่าเป็นเรา เป็นแต่เพียงสภาพธรรมซึ่งเกิดแล้วก็ดับ เกิดแล้วก็ดับ

ต้องอาศัยการฟังเป็นขั้น ๆ

ส. หมายความว่าเมื่อเราเห็นแล้ว นึกหรือไม่นึก มีภาษาในโลกมากมาย ภาษาญี่ปุ่น ภาษาแขก ภาษาจีน หรือภาษาไทย หรือภาษาอะไร แล้วแต่ที่เราสามารถจะนึกตามเส้นที่เราเห็นได้มากน้อยแค่ไหน

ผู้ถาม มองเห็น คือ สีเท่านั้น แต่ที่ต่อไปเราก็เก็บไว้ก่อน เพราะว่าเรามองไม่เห็น

ส. คือ ธรรมเป็นเรื่องที่เมื่อได้ยินได้ฟังครั้งแรก เราก็พิจารณาว่าจริงไหม ถ้าจริง แต่เรายังไม่ได้ประจักษ์แจ้ง เพราะฉะนั้นเราก็ฟังต่อไปอีก พิจารณาต่อไปอีก ค่อย ๆ เข้าใจขึ้นอีก จนกว่าเราจะประจักษ์แจ้งจริง ๆ เพราะว่าสิ่งใดที่เป็นจริง สิ่งนั้นพิสูจน์ได้

ผู้ถาม ขอให้อาจารย์พูดเยาะ ๆ ผมจะพิจารณาอีกรอบหนึ่ง ๆ จดด้วย สติไม่เกิด ปัญญาไม่เกิด บางทีก็เกิด บางทีก็รู้ ก็รู้สึกว่าจะธรรมนั้นอะไรเกิดขึ้น ตัวตน เรียกว่าได้ยินตอนนั้นเขาเรียกอะไรก็เรียกไม่ถูก

ส. ค่ะ ก็เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ คือ เราแยกโลก หรือจักรวาล หรือสภาพธรรมที่มีจริงทั้งหมดออกแล้วเป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ลักษณะหนึ่งเป็นสภาพรู้ อีกลักษณะหนึ่งไม่สามารถรู้อะไรได้ ทีนี้ถ้าเราจะเติมคำภาษาบาลีไปสักชนิดหนึ่ง สภาพรู้เป็นนามธรรม คือ ธรรมะเป็นธรรมะ ทั้งหมดเลย

แต่ธรรมที่เป็นสภาพรู้ นั้นเป็นนามธรรม ส่วนสภาพที่ไม่รู้เป็นรูปธรรม อันนี้เราต้องยอมรับความจริงเป็นขั้น ๆ ว่ามีแน่ ๆ ที่นี้ขั้นต้น คือ รู้จักชื่อ ได้ยินชื่อ แล้วก็คุ้นหู ถ้าจะไล่เรียง เราก็บอกได้ว่า ได้ยินไม่มีรูปร่าง แต่เป็นสภาพที่สามารถรู้เสียง กำลังได้ยิน ได้ยินเสียงสูง เสียงต่ำ นั่นเป็นลักษณะได้ยิน เป็นนามธรรม

นี่ความรู้ขั้นฟัง และความรู้ขั้นเข้าใจด้วย แล้วยังต้องมีความรู้ขั้นพิจารณาจริง ๆ ความรู้ที่เริ่มจะเข้าใจ ขณะที่กำลังได้ยิน ต้องเพิ่มขึ้นอีกขั้นหนึ่ง ถ้าเดี๋ยวนี้กำลังได้ยิน แต่เรากำลังฟังเรื่องการได้ยิน จนกว่าจะมีการรู้ลักษณะที่ได้ยิน นี่เป็นอีกขั้นหนึ่ง คือ สภาพธรรมที่มี ต้องอาศัยการฟังเป็นขั้น ๆ และต้องใจเย็น ๆ อย่ารีบร้อนไปไหน

ปฏิบัติธรรมต้องเริ่มจากความเข้าใจ

ผู้ถาม อยากเรียนถามว่า สภาพรู้ที่เราฟัง เกิดความเข้าใจ หรือถ้าเราพยายามศึกษาหรืออ่าน ก็พยายามจะเข้าใจ ก็ถือว่าเดิมเราอาจจะคิดเป็นความรู้ ที่นี้อ่าน ก็ทราบว่าความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติจริง ๆ สมมติว่าเกิดจากการปฏิบัติ มีสมาธิ เราเกิดรับรู้เอง เห็นเอง ตรงนี้ต่างกับสภาพความรู้จากการฟัง หรืออ่านจากที่เราศึกษาอย่างไร

ส. ค่ะ คือเวลานี้มีทางที่จะหลงทาง คือว่า ทาง มีไปสู่การรู้แจ้งสภาพธรรมที่กำลังปรากฏเป็นของจริง เป็นอริยมรรค เป็นมรรคมรรค ๘ หรือจะใช้คำว่า “ทางสายกลาง มัชฌิมาปฏิปทา” มีอีกหลายชื่อทีเดียว แต่ให้ทราบว่า ทางที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏที่เกิดขึ้น มี อันนี้เป็นทางจริง ๆ

นอกจากนั้นยังมีทางสำหรับจะหลงด้วย คือ ไม่ใช่ทางนี้ ไปทางอื่น แล้วก็หวัง เพียงหวังว่าจะถึงทางนี้ แต่การที่จะรู้ว่า ทางนี้เป็นทางจริงหรือเป็นทางที่จะหลงทาง ก็คือว่า ปัญญามีหรือเปล่า

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วยพระปัญญา ถ้าไม่มีปัญญาแล้ว อย่างไร ๆ ก็เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้แน่ หรือพระสาวกตั้งแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ ก็ต้องมีปัญญา และถ้าปัญญาขั้นฟังไม่มี

ปัญญาขั้นอื่นจะมีได้ไหม เป็นเรื่องของปัญญาล้วน ๆ ที่กำลังมาฟังขณะนี้ ใครเข้าใจ เคยเป็นเรา แต่ให้ทราบว่า ความจริงแล้วเป็นปัญญา ซึ่งเริ่มเกิด เริ่มเจริญ เริ่มที่จะรู้ว่า สภาพธรรมที่มีจริงนั้นคืออะไรในขณะนี้ นี่เป็นปัญญาขั้นหนึ่ง

ที่ใช้คำว่า “ปฏิบัติ” เข้าใจว่า คนที่ใช้คำนี้ ก่อนนั้นไม่ได้ศึกษาเลยไม่ได้ฟังพระธรรมเลยด้วยซ้ำไป แต่ได้ยินแต่คำว่า “ปฏิบัติ” และภาษาไทยเราใช้คำนี้มาก พอพูดถึงคำว่า “ปฏิบัติ” คนไทยทุกคนรู้เลยว่า แปลว่า “ทำ” ไม่ว่าจะทำอะไรทั้งสิ้น ปฏิบัติ ก็คือ ทำนั่นเอง

เพราะฉะนั้น พอบอกว่า ต้องไปปฏิบัติธรรม ก็เลยคิดว่า ต้องไปทำอะไรสักอย่างหนึ่ง แต่ไม่ใช่เขียนหนังสือ ไม่ใช่ว่ายน้ำ เหมือนทางโลกที่ทำกันอยู่ คงต้องไปนั่งขัดสมาธิ แล้วก็หลับตา เพราะว่ามีหลานเล็ก ๆ คนหนึ่ง เขาบอกคุณยายของเขาให้นั่งสมาธิ เอามือซ้อนกันแล้วก็หลับตา เด็กชั้นอนุบาลเอง แต่เขาเข้าใจว่า นั่นคือปฏิบัติ นั่นคือ ทำ ซึ่งความจริงแล้วไม่ใช่อย่างนั้นเลย เวลานี้เรากำลังทำอะไรหรือเปล่า เวลานี้เดิมเราก็เข้าใจว่า เราไม่ได้ทำงานอื่น แต่ก็กำลังทำเหมือนกัน คือ กำลังนั่งฟังธรรม นี่คือ กำลังทำเหมือนกัน แต่ไม่ใช่ทำอย่างอื่น

จริง ๆ แล้ว เห็น กำลังทำหน้าที่เห็น เป็นหน้าที่ของจิต เวลาเราพูดเรื่องจิต เหมือนกับเราเข้าใจแล้ว แต่จริง ๆ แล้ว ถ้าถามว่า จิตอยู่ที่ไหนขณะนี้ เดียวนี้จิตทำอะไร ถ้ามีจิตจริง ๆ ก็ต้องสามารถยกออกมาให้เราเห็นได้ว่า นี่คือ จิตนะ จิตมีลักษณะอย่างนี้นะ และจิตกำลังทำหน้าที่อย่างนี้นะ

ขณะนี้บางคนอาจจะบอกว่า นั่งเฉย ๆ ไม่ได้ทำอะไร แต่ความจริงแล้วสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมเกิดขึ้น ต้องทำกิจการงานทุกขณะ ไม่มีจิตลักษณะเดียวหรือประเภทเดียวซึ่งเกิดขึ้นแล้วไม่ได้ทำอะไร เวลานี้จิตเกิด แล้วก็ดับ จิตขณะหนึ่งสั้นมาก เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว แล้วก็ดับ แต่ถึงอย่างนั้นเมื่อจิตเกิดแล้ว เกิดเพื่อทำกิจการงานนั้น เฉพาะหน้าที่นั้น ๆ แล้วดับ

ขณะนี้ที่เห็นเป็นจิตเกิดขึ้นทำหน้าที่เห็น ขณะที่ได้ยินก็เป็นจิตเกิดขึ้นทำหน้าที่เห็นของจิตได้ยิน เพราะฉะนั้น สภาพธรรมแต่ละอย่างมีกิจหน้าที่ ที่บอกว่า “ปฏิบัติ” อะไรปฏิบัติ กำลังเห็น ถ้าจะบอกว่าปฏิบัติธรรม อะไรปฏิบัติ

จิตเห็นปฏิบัติอะไรไม่ได้ ได้แต่เห็นอย่างเดียว จิตได้ยินก็ทำอะไรไม่ได้ นอกจากได้ยินอย่างเดียว จิตได้กลิ่นก็ทำอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากได้กลิ่น จิตที่รู้สิ่งที่กำลังอ่อนหรือแข็ง ทำอย่างอื่นไม่ได้เลย นอกจากรู้อ่อนหรือแข็ง จิตที่คิดนึก คิดเหมือนกัน หมายความว่า จะคิดอะไรก็ได้ แต่คิด เป็นจิตที่คิด ไม่ใช่จิตที่เห็น ไม่ใช่จิตที่ได้ยิน

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า จิตทุกประเภท ทุกขณะ เกิดขึ้นปฏิบัติกิจ เพราะฉะนั้นถ้าเราพูดว่า ขณะนี้ที่เราเห็น เราไม่ได้ปฏิบัติธรรม หรืออะไรก็ตามแต่ เพราะฉะนั้นขณะที่ปฏิบัติธรรม อะไรปฏิบัติ ต้องมีสภาพธรรมที่ปฏิบัติ เหมือนอย่างจิตกำลังปฏิบัติหน้าที่เห็น หน้าที่ได้ยิน เพราะฉะนั้นถ้าจะมีการปฏิบัติธรรม ก็ต้องดู รู้ว่าอะไรปฏิบัติ ถ้าตอบไม่ได้ ไม่ใช่ปฏิบัติธรรม

เพราะฉะนั้นอย่าเพิ่งไปคิดว่า เขาปฏิบัติธรรมโดยที่เขาไม่รู้อะไรเลย และอยู่ดี ๆ นั่งไปนั่งมาสักครู่ก็จะเกิดรู้ขึ้นมา เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ เพราะว่าถ้ารู้ ต้องรู้ความจริงเดี๋ยวนี้ที่กำลังปรากฏ นี่คือ ปัญญา

สิ่งเมื่อใด ดับหมดแล้ว สิ่งที่จะเกิดข้างหน้า ก็ยังไม่เกิด เพราะฉะนั้นขณะนี้ของจริง คือ เดี่ยวนี้เอง ทางตา ที่กำลังเห็น จริง ทางหู ที่กำลังได้ยิน จริง ทางกาย ที่กระทบสัมผัส จริง ทางใจ ที่กำลังคิดนึก จริง

ปัญญารู้ความจริง คือ รู้สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ จึงเป็นปัญญา แต่ถ้าไม่รู้สิ่งที่กำลังมีในขณะนี้ ใครจะบอกว่าเป็นปัญญา ก็ไม่ใช่ปัญญา จะเป็นปัญญาได้อย่างไร ในเมื่อไม่รู้สิ่งที่จริง ๆ ที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้นปฏิบัติธรรม ถ้าตอบไม่ได้ว่า อะไรปฏิบัติ ก็ไม่ใช่ปฏิบัติธรรม อย่าไปหลงทาง อย่าไปหลงเข้าใจผิดว่า เขาปฏิบัติธรรมกัน

เป็นเรื่องของสภาพธรรมแต่ละอย่างเกิดขึ้นกระทำกิจ

ผู้ถาม การที่เราศึกษาธรรม หรือว่าปฏิบัติ สมมติว่ามีศีล ที่เราเรียกว่า การรักษาศีลก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติธรรม ไม่ทราบถูกหรือเปล่า หรือการทำทาน การให้

ทานก็ถือว่าเป็นกุศล เป็นการละกิเลส พวกรวมโลก หรือว่าการปฏิบัติตามศีล ไม่ว่าจะ
จะเป็นศีล ๕ ศีล ๘ ศีลของพระ ๒๒๗ แต่สิ่งหนึ่งที่เราสอนใจกันก็คือ การภาวนา เพื่
อ่านตำรา ภาวนาก็จะได้กุศลแรง หรือจะทำให้เกิดสมาธิ หรือทำให้จิตสงบ แล้วจะ
เกิดความรู้หรือปัญญาขึ้นมาในสมาธิ อยากจะทราบตรงนี้เป็นอย่างไร

ส. นี่ก็คือจุดที่ว่า เมื่อไม่ได้ศึกษาพระธรรมโดยตรง แล้วก็เป็นหนังสือเขียน
โดยคนโน้น คนนี้บ้าง แต่ไม่ใช่คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น
ก็ไม่สามารถจะให้ความจริงได้ แต่ถ้าเป็นคำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
แล้ว จะเป็นเรื่องของความจริงโดยตลอด และก็เป็นเหตุเป็นผลตั้งแต่ต้นทีเดียว แม้แต่
จะใช้คำหนึ่งคำใดก็ต้องมีสภาพธรรมจริง ๆ ที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ของธรรมนั้น

เคยโกรธใช่ไหม ขณะนั้นเป็นธรรมชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นทำกิจของธรรมนั้น
คือ สภาพของโทสะ จะหยาบกระด้าง จิตใจจะไม่อ่อนโยนเลยในขณะนั้น มีแต่ความ
ร้อน หรือความหยาบ ความแข็งความกระด้าง เพราะเหตุว่าลักษณะของสภาพธรรม
ชนิดนี้มีกิจการงานอย่างนี้ มีลักษณะอย่างนี้ ตรงกันข้ามกับอโทสะ ความไม่โกรธ หรือ
ความเมตตา ถึงแม้ว่าใครจะทำอะไรสักเท่าไร เราก็ยังมีเมตตา คือ มีความเข้าใจ มี
ความเห็นใจ และจิตใจของเราในขณะนั้นมีการให้อภัย สบาย ไม่เดือดร้อน นั่นก็เป็น
สภาพธรรมอีกอย่างหนึ่ง

เพราะฉะนั้นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ก็เกิดขึ้นทำกิจการงานของสภาพธรรม
นั้น ๆ ปฏิบัติหน้าที่ ปฏิบัติกิจของตน เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมก็ต้องมีสภาพธรรม
ที่กำลังปฏิบัติกิจนั้นด้วย จึงจะชื่อว่า ปฏิบัติธรรม ถ้าสภาพธรรมนั้นไม่เกิดปฏิบัติ
หน้าที่นั้น เราจะไปบอกว่า เขากำลังปฏิบัติหน้าที่นั้นก็ได้

ปัญญาทางธรรมต่างกับปัญญาทางโลก

ส. อย่างปัญญา รู้อะไร ปัญญาในพระพุทธศาสนา ถ้าคนนั้นทำมาหากิน
เก่ง วาดรูปสวย เย็บปักถักร้อย ทำอาหารอร่อย มีปัญญาหรือเปล่า มีปัญญาไหม

ผู้ฟัง มี

ส. ไม่ได้เลย นี่ไม่ใช่ปัญญาในพระพุทธศาสนา คนไหนเรียนจบปริญญาเอกมา ทำอะไรได้ก่อสร้างตึกสูงกี่ชั้น สถาปนิกสวยงาม อะไรก็ตามแต่ ไม่ใช่ปัญญาในพระพุทธศาสนาเลย

ถ้าปัญญาในพระพุทธศาสนาหมายความว่า รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น จึงจะชื่อว่า ปัญญา

เพราะฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่า เราอยู่ในโลกมืด เหมือนคนตาบอด ถ้าไม่ได้รับแสงสว่าง คือ พระธรรม ไม่มีทางที่เราจะรู้จักโลก รู้จักตัวเอง รู้จักทุกอย่างตามความเป็นจริง ต่อเมื่อใดที่เราเริ่มฟังพระธรรม เมื่อนั้นเราถึงจะรู้จักว่า ขณะนี้เป็นสภาพธรรมอะไร เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรม ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ และก็สามารถส่องละเอียดไปจนกระทั่งถึงว่า แม้เพียงขณะจิตขณะเดียวที่เกิดขึ้น มีสภาพธรรมอะไรบ้างที่เกิดร่วมกับจิตนั้น เพราะเหตุว่าเวลาเห็น แล้วคิดนึก คิดดีก็ได้ คิดไม่ดีก็ได้ เพราะฉะนั้นธรรมที่เป็นอกุศลก็ได้ ธรรมที่เป็นกุศลก็ได้ ขณะใดที่เราคิด แล้วเราโกรธ ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมประเภทอกุศลธรรม คือ ธรรมที่ไม่ดีงาม ขณะใดที่เราคิด แล้วไม่โกรธ ขณะนั้นก็ เป็นสภาพธรรมประเภทดี

เพราะฉะนั้นก็ไม่มีเรา วันหนึ่ง ๆ ก็อ่านออกว่ามีสภาพธรรมที่ดีบ้าง มีสภาพธรรมที่ไม่ดีบ้าง แล้วไม่ใช่เรา คนอื่นก็เหมือนกัน เขาอย่างไร เราก็อย่างนั้น โลภะ ความติดข้องในสิ่งหนึ่งสิ่งใดของเรา ก็เหมือนกับโลภะ ความติดข้องของคนอื่น เราชอบอาหารอร่อย คนอื่นก็ชอบอาหารอร่อย เราชอบเสียงเพราะ คนอื่นก็ชอบเสียงเพราะ เราชอบสิ่งที่สวยงาม ๆ งาม ๆ คนอื่นก็ชอบสิ่งที่สวยงาม ๆ งาม ๆ

เพราะฉะนั้นเราก็อ่านใจคนอื่นทะลุปรุโปร่งเหมือนกันว่า เขาชอบอะไร ทุกคนชอบความสุข ไม่ชอบความทุกข์ แต่ที่เรามีความสามารถทำอะไรต่าง ๆ ไม่ใช่ปัญญา ต้องทราบ ว่า ต้องแยกออกให้ละเอียดกว่านั้น ที่เราเคยคิดว่า คนนั้นฉลาด คนนั้นเก่ง ใช้คำนี้ได้ในภาษาไทย ฉลาดก็ได้ เก่งก็ได้ แต่ไม่ใช่ตัวปัญญาจริง ๆ ไม่ใช่สภาพธรรมที่เป็นปัญญา

มีแต่จิตกับความคิด

ส. ถ้าใครมาหลอกให้หลงปฏิบัติ จะปฏิบัติใหม่ ในเมื่อไม่รู้อะไรเลย ไปนั่งเฉย ๆ พอให้นั่ง ก็นั่ง ก็เป็นคนที่ไม่มีความรู้ผล แล้วถ้าถามคนนั้นว่าปัญญารู้อะไร คนที่บอกให้เรา นั่ง เขาจะตอบไม่ได้เลย ถ้าเขาตอบได้ว่า ปัญญารู้อะไร เขาก็ไม่ให้นั่ง เพราะเดี๋ยวนี้ก็มีสภาพธรรมที่กำลังเกิดดับ กำลังปรากฏ จะนั่ง จะนอน จะยืน จะเดิน จะพูด จะคิด เป็นธรรมทั้งหมด

เมื่อเป็นธรรมทั้งหมด ปัญญาจริง ๆ ก็รู้ในลักษณะของธรรมนั้น ซึ่งธรรมเป็นเรื่องยาก ไม่ใช่เรื่องง่าย แต่คนที่ได้สะสมบุญมาแล้ว ก็เห็นประโยชน์ เห็นคุณค่า และอดทนที่จะเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่มีจริง ๆ ซึ่งถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงตรัสรู้ เราไม่มีโอกาสมานั่งพูดเรื่องสภาพธรรม

ผู้ถาม ที่อาจารย์พูดก็เป็นลักษณะที่ว่า จิตตามการกระทำหรือเปล่าคะ

ส. ไม่ใช่ค่ะ ถ้าใครบอกให้เอาจิตตาม จิตเกิด แล้วดับ จะเอาจิตที่ไหนตามอะไร

ผู้ถาม เหมือนอย่างเรากำลังพูด จิตเราก็ตามทันกิริยาที่เรา กำลังพูด แล้วเรากำลังถาม เพราะฉะนั้นการกระทำทั้งหลาย คือ จิตต้องตามใช่ไหมคะ

ส. ไม่มีจิตกับเรา มีแต่จิต

ผู้ถาม คือ จิตรู้จิต หรือว่าเรากำลังรู้จิต ...

ส. มีใครบ้างที่ไม่รู้ รู้ทุกคน หยิบอย่างนี้ก็รู้

บางครั้งก็มีการเพลอ หรือมีการหลง แต่ปกติของทุกคนถ้าถามว่า ทำอะไร เขาก็บอกได้ เพียงบอกได้ว่า กำลังยกถ้วยแก้ว กำลังหยิบ กำลังจับ

ผู้ถาม นั่นคือมีสติใช่ไหมคะ

ส. ไม่ใช่ค่ะ เร็วไป ง่ายไป ไม่อย่างนั้นใคร ๆ ก็เป็นสติกันทั้งวัน ถามว่า กำลังทำอะไร ก็บอกได้อย่างนั้น ไม่ใช่ค่ะ

ผู้ถาม แต่ลักษณะที่อาจารย์กำลังอธิบาย อย่างเราเห็น คือ จิตบอกว่าเห็น ที่ว่าเห็น ตาเห็น จิตรู้

สุ. ไม่ต้องบอกก็เห็นหรือเปล่าคะ

ผู้ถาม เห็นค่ะ แต่การที่จะแยกว่าเป็นหน้า คือ จิตหรือเปล่าคะ

สุ. จิตคิดค่ะ

ผู้ถาม ความหมายของหนูว่า “จิตตาม” คือ อันนี้ คือ จิตตามการเห็น

สุ. ไม่ค่ะ คือ จิตเกิด แล้วก็ดับทันที เพราะฉะนั้นจิตขณะที่เห็นดับ จิตขณะต่อไปเกิดขึ้นรู้ และจิตขณะต่อไปก็เกิดขึ้นนึก เพราะฉะนั้นจะเป็นจิตชั่วขณะเดียว ๆ ซึ่งเกิดแล้วทำหน้าที่ แล้วก็ดับ เกิดแล้วทำหน้าที่ แล้วก็ดับ เกิดทำหน้าที่ แล้วก็ดับ สืบต่อกัน จนกระทั่งเหมือนโลกที่ไม่ดับเลย เพราะว่าเร็วมาก จากเห็นมาได้ยิน ใครแยกออก เหมือนพร้อมกันใช่ไหม

แสดงให้เห็นว่า จิตที่เห็นดับ แล้วจิตที่ได้ยินก็เกิด แต่ระหว่างจิตเห็นกับจิตได้ยิน จิตอื่นเกิดดับอีกหลายขณะเหลือเกิน ทรงแสดงไว้โดยละเอียดทีเดียวว่า จิตเกิดดับสืบต่อกันอย่างไร ไม่มีจิตกับเรา มีแต่จิต แล้วก็มีความคิด

ธรรมมีสูตรรีเปล่า

ผู้ถาม ธรรมมีสูตรหรือเปล่าครับ เช่น ๑ + ๑ เป็น ๒

สุ. ๑ + ๑ เป็น ๓ ไม่ได้ใช่ไหมคะ หมายความว่าเหตุผลก็ต้องตรง เปลี่ยนไม่ได้ ธรรมะ คือ สภาพที่ทรงตรัสรู้ ไม่ใช่มานึกคิด อย่าง ๑ + ๑ เรายังนึกใช่ไหม แต่สภาพธรรมที่เป็นจริง พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ลักษณะนั้น ซึ่งไม่เปลี่ยนแปลง ลักษณะของสภาพธรรมแต่ละอย่างเป็นอย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น

จิตคือสภาพรู้ทั้งหมด

สุ. เรื่องจิตไม่ทราบชัดหรือยังคะ

ผู้ถาม ยังไม่รู้เรื่อง

ส.   คะ ขณะนี้ที่เรากำลังนั่งอยู่ที่นี่ เราไม่ได้มีแต่รูป เรามีใจด้วย เราถึงนั่งอยู่ที่นี่ ถ้าเป็นคนตายแล้ว มีแต่รูป ใจไม่มี จึงชื่อว่าเป็นคนตาย เพราะว่าคนตายไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่คิดนึก ไข้ไหม เพราะฉะนั้นอาการคิด อาการนึก อาการสุข อาการทุกข์ อาการเห็น อาการได้ยิน มีจริง ๆ แล้วไม่ใช่รูปด้วย

อย่างตา ไม่เห็น ตาเป็นแต่เพียงทาง ที่จะทำให้จิตเห็นสิ่งที่ปรากฏเมื่อกระทบตา หรือหู ตัวหูเองไม่ได้ยิน แต่เป็นทางทำให้จิตเกิดขึ้น ได้ยินเสียง

เพราะฉะนั้นต้องแยกจิตออกจากรูปว่า รูปไม่รู้อะไรเลยทั้งสิ้น ไม่ม่วง ไม่เขียว รูปแข็ง รูปอ่อน รูปหวาน รูปเค็ม รูปร้อน พวกนี้เป็นรูป แต่ว่านามธรรมเป็นสภาพรู้ร้อน รู้เย็น รู้หวาน รู้เปรี้ยว

นามธรรมนี้มองไม่เห็นเลย แต่หมายความว่าถึงสิ่งที่มีจริง ที่ไม่มีรูปร่าง แล้วเราใช้คำว่า “จิต” เพราะว่าสภาพที่เป็นใหญ่ เป็นประธานในการเห็นบ้าง การได้ยินบ้าง อันนี้เข้าใจเรื่องจิตแล้วไข้ไหมคะ

ผู้ถาม   ยังไม่เข้าใจ

ส.   ดีมากเลย คือ ธรรมต้องเป็นเรื่องซ้ำ ๆ และเป็นเรื่องละเอียด และควรไปพร้อม ๆ กัน ให้เข้าใจกันจริง ๆ

ถ้าไม่เรียก “จิต” เรียก “เห็น” มีไหม มี ถ้าไม่เรียก “จิต” เรียก “ปวดเมื่อย” มีไหม มี ปวดเมื่อยนี้ร่างกายปวดเมื่อย หรือร่างกายไม่รู้อะไร แล้วปวดเมื่อยเป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งอาศัยร่างกายจึงได้ปวดเมื่อย

ถ้าไม่มีรูป จะไม่ปวดเมื่อยเลย ไข้ไหม แต่รูปนี้แค่อ่อน แคแข็ง เพราะฉะนั้นปวดเมื่อยไม่ใช่อ่อน ไม่ใช่แข็ง ปวดเมื่อยมีจริง ไม่ใช่อ่อน ไม่ใช่แข็ง และปวดนี้เจ็บเมื่อยก็ไม่สบาย คันก็ไม่สบาย พวกนี้เป็นลักษณะอาการของความไม่สบายกาย

เพราะฉะนั้นถ้ามีกาย จะมีการรู้สิ่งที่กระทบกาย เวลานี้เราไม่รู้ทั่วทั้งตัวของเรามีกายปสาทสัมผัสซาบอยู่ทั้งข้างในข้างนอก ถ้ากระทบส่วนที่ร้อน จะรู้สึกไม่สบายกายขึ้น ไม่ว่าจะปวดหรืออาการอะไรก็ตามแต่ เป็นธาตุต่างชนิด ขณะนั้นเป็นสิ่งที่จริง จะใช้คำว่า “จิต” ก็ได้ จิตรู้สิ่งที่กระทบกายและเกิดความปวดขึ้น

จิตเป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ เวลาปวดนี้เห็นได้ชัดเลย ถ้าสัมผัสตรงที่ปวดจะอ่อนหรือจะแข็ง ตรงที่ปวดจะมีอ่อนหรือแข็ง แต่ความปวดนั้นไม่ใช่อ่อนหรือไม่ใช่แข็ง แต่อยู่ตรงอ่อน ตรงแข็งที่ปวด เพราะฉะนั้นความปวดไม่ใช่ตรงอ่อนตรงแข็ง อ่อนก็อ่อน แข็งก็แข็ง ปวดก็ปวด ต้องแยกกัน

ผู้ถาม อย่างเราเห็นด้วยแล้ว ไม่รู้ว่าอ่อนหรือแข็ง ต้องสัมผัส

ส. ถูกต้องค่ะ ต้องสัมผัส เพราะฉะนั้นขณะที่รู้แข็ง ขณะนั้นสภาพรู้แข็งเขา มี เขาถึงบอกได้ว่าแข็ง อาการรู้นั้นคือจิต นี่ต้องแยกร่างกายออกจากจิตใจ เป็นจิตที่รู้ รู้ สารพัดรู้ รู้ไปหมดเลย จิตรู้ทุกอย่างเลย

สติต้องระลึกในทางที่เป็นกุศล

ส. จำไว้อย่างหนึ่งว่า จริง ๆ แล้ว สติเป็นสภาพธรรมที่ดำรง เป็น กุศล เพราะฉะนั้นเวลาสติเกิด จะเป็นไปในทาง มีการระลึกที่จะให้สิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่คนอื่น ไม่ใช่เห็นแก่ตัว หรืออยากจะได้ เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ ทุกคนคิดแต่จะเอา วันนี้จะทำอะไรบ้าง จะซื้ออะไร จะรับประทานอะไร จะหาอะไรสำหรับตัวเอง นั่นคือ โลภะ ความติดข้อง แต่สติมีลักษณะที่ระลึกเป็นไปในกุศลทุกประเภท ทั้งในทาง คิดที่จะสละวัตถุให้คนอื่น นั่นคือ สติที่ระลึก ไม่ใช่เรา

ขณะที่เห็นมด แต่ไม่ฆ่า ถ้ามดตกน้ำ เราก็ค่อย ๆ ช้อนขึ้นมา เอากระดาษทิชชู จุ่มลงไปให้เขาไต่ขึ้นมา นั่นคือ สติ ที่ระลึกเป็นไปที่จะช่วยชีวิต การกระทำที่เป็น ประโยชน์กับบุคคลอื่น ขณะนั้นก็เป็นสติ ไม่ใช่เราที่ระลึกได้ที่จะทำประโยชน์

ในขณะที่จิตใจของเราเราร้อน โกรธคนนั้น โกรธคนนี้ แล้วเราก็มาคิดว่า ความ โกรธไม่มีประโยชน์เลย เพราะว่าคนที่เราโกรธ เขากำลังสบาย กำลังสนุกสนาน แล้ว เราก็มานั่งเดือดร้อนกลุ่มใจ เป็นทุกข์ เพราะฉะนั้นขณะที่ระลึกได้ ที่จะเห็นโทษของ โทสะ ขณะนั้นเป็นสติที่กำลังทำหน้าที่ระลึกได้ ขณะที่กำลังฟังธรรมขณะนี้ เป็นสติที่ ระลึกว่า ชีวิตของเราน้อย ทุกอย่างเกิดมาแล้ว เราเอาไปไม่ได้เลย นอกจากทำให้เรา ติดในสิ่งนั้นเพิ่มขึ้น

เพราะฉะนั้นแทนที่เราจะไปเฟลิดเฟลิน ไปดูโทรทัศน์ ไปอ่านหนังสือ เรามาฟังเรื่องความจริงว่า ในชีวิตนี้เราสามารถรู้อะไรที่เป็นของจริงของแท้ ซึ่งเราไม่เคยรู้มาก่อน และก็เป็นความจริงที่พิสูจน์ได้ที่พระพุทธเจ้าท่านทรงแสดง เพราะว่าทรงตรัสรู้ว่า ความจริงนี้เป็นอย่างนี้ ขณะนี้เป็นสติที่ทำให้เรามาตั้งฟังธรรม ไม่มีตัวตนเลย บางครั้งเป็นกุศล บางครั้งเป็นอกุศล ก็เป็นจิตประเภทต่าง ๆ

ขณะที่สติเกิด จะต้องเป็นไปในบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ คือ หนทางของบุญมี ๑๐ อย่าง ย่อลงไปเป็น ๓ คือ ทาน ศีล และการอบรม ที่ใช้คำว่า “ภาวนา”

การฟังเป็นเบื้องต้นของภาวนา

ส. ที่เราใช้คำว่า “ภาวนา” ไม่ใช่เราไปนั่งท่อง ภาวนา คือ การทำให้เกิดสิ่งที่ยังไม่เกิด และสิ่งที่เกิดแล้วก็ทำให้มีมากขึ้น หมายความว่า ทั้งสติปัญญา ทั้งความรู้ต่าง ๆ ซึ่งไม่เคยมี เพราะฉะนั้นก็อบรม คือ ภาวนาให้ค่อย ๆ มีขึ้น ให้ค่อย ๆ เพิ่มขึ้น เจริญขึ้น นี่คือ ความหมายของ “ภาวนา”

เพราะฉะนั้นการฟังธรรมในขณะนี้ คือ เบื้องต้นของภาวนา ถ้าไม่มีการฟังให้เข้าใจแล้ว การอบรมจิตใจของเราก็มีไม่ได้ เราก็ไปหลงนั่งทำอะไรก็ไม่ทราบ ซึ่งไม่ใช่เป็นการรู้ลักษณะของสภาพธรรม ปัญญาก็ไม่เกิด

เพราะฉะนั้นจิตก็เป็นสภาพรู้ ไม่ต้องใช้คำว่า “ตาม” และสติก็ต้องเป็นกุศล ธรรมหรือโสภณธรรม หมายถึง ธรรมที่ดีงามฝ่ายเดียว สติเป็นอกุศลไม่ได้ ต้องเป็นกุศล หรือเป็นสภาพธรรมที่ดีงาม ถ้ามีใครกำลังเดินข้ามถนน รถไม่ทับ หลบหลีกไปตามถนน ขณะนั้นไม่ใช่สติเลย เป็นสมาธิ เป็นความตั้งใจแน่วแน่ที่จะหลบเลี่ยง เพราะว่าสมาธิเป็นมิจจาสมาธิก็ได้ เป็นสัมมาสมาธิก็ได้ คือ เป็นได้ทั้งฝ่ายกุศลและอกุศล แต่ถ้าเป็นสติแล้ว ต้องเป็นฝ่ายดีอย่างเดียว เป็นอกุศลไม่ได้

กำลังเอื้อมมือไปหยิบขนม เป็นสติหรือเปล่า

ผู้ฟัง เป็นจิต

ส. จิตแน่อน เป็นโลกมูลจิต เป็นจิตที่มีโลหะ ความต้องการ หรือความติดข้องเกิดร่วมด้วย

ผู้ถาม เวลาดำเป็นจิตหรือเปล่า

ส. จิตคะ รูปดำไม่ได้ รูปไม่รู้อะไรเลย ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า จะสูง ต่ำ ดำขาว อย่างไรก็ตามแต่ รูปไม่รู้ จะมีแขน ไม่มีแขน ขาหายไปหรืออะไรก็ตามแต่ ผมจะยาว จะสั้น ที่รู้เป็นจิต รูปไม่รู้อะไรเลย รูปไม่เห็นอะไรเลย รูปนี้กับรูปนี้เหมือนกัน อ่อนกับแข็งเหมือนกันไม่รู้อะไร ไม่เห็นอะไร แต่ที่เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตนนั้น เพราะมีจิตกับรูปเกิดร่วมกัน

อย่างนกก็มีจิตกับรูปเกิดร่วมกัน เหวดาก็มีจิตกับรูปเกิดร่วมกัน มนุษย์ก็มีจิตกับรูปเกิดร่วมกัน แต่พวกโต๊ะเก๊าอิมี่แต่รูป ไม่มีจิต เพราะว่าไม่เห็น ไม่ได้ยิน ลักษณะที่เห็น ที่ได้ยิน เป็นจิต เป็นสภาพรู้ เป็นอาการรู้ ซึ่งรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ

ขุนใจเพียงเล็กน้อยก็เป็นโทสะ

ผู้ถาม บางครั้งที่เรารู้หรือว่ามีใครสักคนในสายงาน แต่เราไม่โกรธที่เราต้องเตือน ต้องว่า เป็นไปได้ไหมว่า จิต คือ ตัวของเราแน่ๆ

ส. เราอาจจะว่าเราเฉย แต่ความจริงเราต้องมีความขุ่นเคือง ขุ่นใจนิดหนึ่ง

ผู้ถาม เราไม่ได้ขุ่นเคือง แต่เขาทำผิด เราบอกเขาว่า นี่ผิดนะ

ส. เข้าใจค่ะ

ผู้ถาม แต่จิตเราเฉยๆ เสียงเราอาจจะดัง หรือกิริยาเราดูดุ แต่จริง ๆ แล้วจิตเราเฉยๆ

ส. ความจริงจิตเกิดดับเร็วมาก แล้วสลับกันด้วย เพราะฉะนั้นต้องอาศัยสติสัมปชัญญะ ความรู้สึกตัวจริง ๆ ที่จะรู้ลักษณะของจิตซึ่งเกิดดับเร็ว และวิธีที่จะรู้ว่าเป็นโทสะหรือไม่ใช่โทสะ เพราะว่าภาษาไทยเราใช้ภาษาบาลีตามใจชอบ หรือตามที่ได้ยินได้ฟังมาตั้งแต่เด็ก พอใช้คำว่า “โทสะ” เราารู้สึกว่า ต้องแรงมาก ต้องมีอาการดูร้าย

ขึ้นมา พวกนั้นเป็นเจ้าโทสะ แต่คำว่า “โทสะ” เป็นสภาพของธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดกับจิต สภาพธรรมอื่นที่ไม่ใช่จิต แต่เกิดกับจิต สภาพธรรมนั้นเราเรียกว่า “เจตสิก”

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า สภาพธรรมอื่นที่ไม่ใช่จิตและเกิดกับจิตเป็นเจตสิกทั้งหมด เหมือนอย่างกับโทสะที่แรง เราเห็น จิตบางทีก็ไม่เกิดโทสะ บางทีก็เกิดโทสะ เพราะฉะนั้นแล้วแต่เจตสิกประเภทใด จะเกิดกับจิตในขณะนั้น ถ้าขณะนั้นโทสะเจตสิกเกิดกับจิต อาการของจิตนั้นจะเป็น “โทสมูลจิต” เราเติมคำว่า “มูล” แปลว่าเหตุ เพราะฉะนั้นจิตนั้นมีโทสะเป็นมูล หรือเป็นเหตุเกิดร่วมกัน จึงทำให้สภาพของจิตหยาบกระด้างเพราะเหตุว่ามีเจตสิกชนิดนั้นเกิดร่วมด้วย

ธรรมดาจิตเป็นแต่เพียงสภาพรู้ อาการเห็น อาการได้ยิน แต่เวลาที่มีเจตสิกที่ไม่ดีเกิดร่วมด้วย จิตขณะนั้นก็เป็นอกุศลจิตทันที ตามเจตสิกที่ไม่ดีที่เกิดร่วมด้วย

เพราะฉะนั้นเวลาที่เรารุนใจ อย่างเวลาที่เห็นฝุ่นในบ้าน นิดเดียวที่โทรศัพท์ เป็นอย่างไร สบายไหม ถ้าเราเห็นเป็นฝุ่น เราก็รู้สึกขุ่นนิด ๆ ตามจำนวนของฝุ่น ถ้าฝุ่นนิดเดียว โทสะเราก็น้อย ก็ขุ่นนิดหนึ่ง แต่ถ้าฝุ่นมาก คิดดูว่า โทสะนี้บังคับไม่ได้ เป็นอนัตตา ทันทีที่เห็นสิ่งที่ไม่น่าพอใจ โทสะเกิด ทันทีที่ได้ยินเสียงที่ไม่น่าพอใจ โทสะเกิด ทันทีที่ได้กลิ่นที่ไม่น่าพอใจ โทสะเกิด เพราะว่าเป็นธรรมชาติหรือธรรมดาว่า เมื่ออารมณ์หรือสิ่งที่กำลังปรากฏนั้นไม่น่าพอใจแล้ว จะมาดักจิตใจให้เราเกิดชอบ เกิดติดข้อง ก็เป็นไปไม่ได้

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า ความรู้สึกไม่สบายใจนิดเดียว น้อยที่สุด ขณะนั้นก็เป็นโทสะแล้ว ที่ถามว่า คุณ หรือติเตียนคนก็ตามในสายงาน แล้วใจเฉย ๆ ก็ต้องเป็นคนทีละเอียดเพิ่มขึ้น ที่จะรู้ว่า “เฉย” แบบไหน แบบไม่แสดงออกไป แต่ใจก็ยังไม่พอใจในผลงานนั้น ถ้ามีความไม่พอใจในผลงาน ขณะนั้นความไม่พอใจไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่เขา ไม่ใช่ใคร แต่เป็นธรรมที่มีจริง ๆ ที่กำลังเกิดขึ้นในขณะนั้น และทำหน้าที่นั้น

เพราะฉะนั้นในขณะนั้น เราจะปฏิเสธไม่ได้เลยว่า เราต้องมีความขุ่นใจ ไม่พอใจจะน้อยจะมากก็ตามแต่ เพราะว่าคนที่จะไม่มีความขุ่นใจ หรือความขุ่นเคืองใจเลย ต้องเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามีบุคคล ซึ่งอีกชั้นเดียวจะเป็นพระอรหันต์

จิต - เจตสิก

ผู้ถาม ถ้าเกิดดีใจ เป็นโทสะหรือเปล่า

สุ. ไม่ค่ะ เป็นโสมนัส เป็นความรู้สึก ที่เราบอกว่า “โสมนัส” นั่นคือ ดีใจ ภาษาบาลี กับภาษาไทยเท่านั้นเอง ถ้าเสียใจ ก็โทมนัส “โทมนัส” มาจากคำว่า “ทุ” กับ “มนัส” ในภาษาไทยเราก็รวมภาษาบาลีเหมือนกัน คือ ภาษาบาลีมีคำว่า เราเอา มาใช้หมดเลย อย่างคำว่า “จิต” คำว่า “หทัย” เราก็แปลว่า “ใจ” คำว่า “มโน” เราก็ แปลว่า “ใจ” คำว่า “มนัส” ก็แปลว่า “ใจ” ในภาษาบาลีมีคำว่า ภาษาไทยใช้หมด

เพราะฉะนั้น “มนัส” ก็แปลว่า “ใจ” ถ้า “สุ” ก็แปลว่า “ดี” “มนัส” ก็แปลว่า “ใจ” เพราะฉะนั้นในขณะนั้นที่ใจดี สบาย เป็นโสมนัส สุ กับ มนัส ภาษาบาลีเมื่อรวมกัน ก็แปลงเป็นสระ โอ ก็เป็น “โสมนัส” มาจาก สุ กับ มนัส โสมนัสก็เป็น ความรู้สึก ความรู้สึกไม่ใช่จิต ความรู้สึกเป็นเจตสิก

เพราะฉะนั้นวันนี้ เราก็จะแยกจิตกับเจตสิกออกจากกัน ให้รู้ว่าขณะที่จิต เกิด ขณะนั้นต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย แล้วเราจะได้ว่า อะไรบ้างเป็นเจตสิก อย่าง จิตเป็นสภาพที่รู้อย่างเดียว คือ เห็น หรือได้ยิน หรือคิด นอกจากนั้นแล้วเป็นเจตสิก ทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นความดีใจ สบายใจ เป็นเจตสิก ความเสียใจ ความไม่ชอบใจ ก็ เป็นเจตสิก ความขุ่นเคืองใจก็เป็นเจตสิก ความติดข้อง ความรัก จะรักลูก รักเพื่อน รักประเทศชาติก็เป็นเจตสิกเหมือนกัน

จิตกับเจตสิกเกิดด้วยกันและดับพร้อมกันด้วย แยกกันไม่ได้เลย ถ้าเรียนทาง โลก เขาอาจจะบอกเราว่า น้ำประกอบด้วยอะไรบ้างถึงเป็นน้ำ ใช่ไหม เพราะฉะนั้นจิต จะต้องต้องมีเจตสิกอะไรเกิดร่วมด้วยแต่ละขณะที่จิตนั้นเกิด ที่จะให้จิตเกิดอย่างเดียวลอย ๆ ลำพัง ไม่มีอย่างอื่นเกิดด้วยไม่ได้ จะต้องสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมอีกอย่างหนึ่งซึ่งเกิดกับจิต

ที่ไหนที่มีจิต ที่นั่นต้องมีเจตสิก จะมีจิตเปล่า ๆ โดยไม่มีเจตสิกไม่ได้ และตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้จนกว่าจะตาย ที่เราบอกว่า เรายังไม่ตาย ก็เพราะจิตกับเจตสิกเกิดดับสืบต่ออยู่ เมื่อไรจิตดับ ไม่เกิดอีกเลย เมื่อนั้นชื่อว่าตาย

เพราะฉะนั้นกำลังนอนหลับมีจิตใหม่ ต้องมี และมีเจตสิกด้วยหรือเปล่า ต้องมี คือ ต้องจำไว้เลยว่า สภาพธรรมที่จะเกิดขึ้นอย่างเดียวลอย ๆ ตามลำพังไม่มี ต้องมีสภาพธรรมที่อาศัยกันและกันเกิดขึ้น

ผู้ถาม หายใจก็เป็นจิตหรือ

ส. ไม่ค่ะ ต้องแยก หายใจนี้รู้อะไร หายใจนี้เป็นลม ไซ้ใหม่ ลมรู้อะไรหรือเปล่า

ผู้ถาม ...

ส. ไม่ค่ะ เดียวนี้ที่กำลังหายใจ หมายความว่า ที่เราเรียกว่า หายใจ คือ “ลม” ไซ้ใหม่ ลมรู้อะไรหรือเปล่า

ผู้ถาม ไม่รู้อะไร

ส. เพราะฉะนั้นลมเป็นรูป คือ แยกจิต เจตสิก รูป ออกจากกัน รูปไม่ใช่สภาพรู้ เพราะฉะนั้นลมหายใจก็เหมือนกับแขน เหมือนกับเนื้อ ที่อ่อนหรือแข็ง เพราะว่าบางครั้งลมหายใจก็เบา บางครั้งลมหายใจก็อุ่น บางครั้งลมหายใจก็อ่อน ไซ้ใหม่ บางครั้งลมหายใจก็แรง ถ้าสิ่งหนึ่งสิ่งใดที่อ่อน ที่แรง พวกนี้เป็นรูปหมด เพราะว่าจิตไม่มีแขนขา หน้าตา สีสัณอะไร ที่จะให้เรามองเห็นเลย แต่ว่าจิตมีจริง ๆ แล้วกำลังทำหน้าที่ของจิตด้วย เวลานี้ที่ยังไม่ตาย ก็เพราะจิตกำลังเกิดดับ และขณะใดที่จิตเกิด ขณะนั้นต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย

ผู้ถาม ...

ส. แล้วเจตสิกเกิดได้ไหม เวลาจิตดับแล้ว ถ้าจิตดับแล้ว เจตสิกจะเกิดได้ไหม ไม่ได้ เพราะจิตเกิดพร้อมเจตสิก ดับพร้อมเจตสิก เกิดดับพร้อมกันทั้งจิตและเจตสิก รูปของความเป็นบุคคลนี้ก็ดับพร้อมกับจิตด้วย

เพราะฉะนั้นรูปที่ยังเหลืออยู่ ก็ไม่ใช่รูปอย่างนั้นแล้ว ต้องเป็นรูปที่แข็งเหมือนท่อนไม้ แล้วต่อไปก็มีธาตุที่ทำให้รูปนั้นเน่าเปื่อยไป แต่เวลานี้ที่รูปยังไม่เน่าเปื่อย ก็

เพราะมีรูปที่เกิดจากกรรม มีรูปที่เกิดจากจิต มีรูปที่เกิดจากอตุ มีรูปซึ่งเกิดจากอาหาร ทำให้รูปของคนมีชีวิต ต่างจากรูปของคนที่ไม่มีชีวิต

มิจจาสมาธิ - สัมมาสมาธิ

ผู้ถาม สมมตินั่งหลับตาแล้วก็ไม่ได้อะไรเลย ไม่รู้อะไรเลย อันนั้นคงจะเป็นมิจจาสมาธิ

สุ. แน่นอนค่ะ

ผู้ถาม สัมมาสมาธิเป็นอย่างไร วันก่อนอาจารย์อธิบายว่า ถ้าสมาธิเป็นไปในทางไม่ดีก็เป็นอกุศล ถ้าเป็นไปในทางดีก็เป็นกุศล

สุ. ถ้าไม่ประกอบด้วยปัญญา ดีไม่ได้แน่

ผู้ถาม อยากจะทราบสัมมาสมาธิว่า เมื่อเกิดขึ้นเป็นอย่างไร และย้อนกลับมาที่ “ภาวนา” อีกนิดหนึ่ง ถ้าเราภาวนา การตั้งใจดี ทำให้จิตดีขึ้น อบรมจิตใจให้ดีขึ้น การภาวนาจะทำให้เกิดสมาธิอย่างนั้นหรือเปล่าครับ

สุ. ไม่ใช่ค่ะ อันนี้เราเอาภาษาไทยมาใช้เอง

จุดเริ่มแรกเรื่องของสัมมาสมาธิ ก่อนที่จะพูดเรื่องสัมมาสมาธิ ควรจะพูดเรื่องสมาธิก่อน สมาธิเป็นจิต หรือเป็นเจตสิก หรือเป็นรูป

ถ้าเราจะศึกษาธรรม เราจะทั้ง ๓ ตัวนี้ไม่ได้เลย คือ สภาพธรรมที่แท้จริง ที่มีจริง ๆ แม้ว่าเราไม่เรียกชื่ออะไรเลย สภาพธรรมนั้นก็มี แล้วก็เปลี่ยนลักษณะไม่ได้ด้วย และลักษณะใหญ่ ๆ ก็คือ เป็นจิตประเภทหนึ่ง เป็นเจตสิกประเภทหนึ่ง เป็นรูปประเภทหนึ่ง จะพ้นจากจิต เจตสิก รูป ไม่ได้ ไม่ว่าจะพูดคำอะไรขึ้นมาทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงสมาธิ สมาธิเป็นจิต หรือเป็นเจตสิก หรือเป็นรูป

ดีใช่ไหมที่เราได้คิด ถ้าเราไม่คิด เพียงแต่ฟังเขา ก็ไม่ใช่ปัญญาของเรา แต่ถ้าเราไตร่ตรองพิจารณาในเหตุผลด้วยตัวเอง ก็จะเป็นปัญญาของเรา

เพราะฉะนั้นสมาธิจะเป็นจิต หรือจะเป็นเจตสิก หรือจะเป็นรูป มีแค่ ๓ ให้เลือก เป็นเจตสิก ถูกต้อง เพราะว่าที่ใช้คำว่า “สมาธิ” ได้แก่ เจตสิกชนิดหนึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า “เอกัคคตาเจตสิก”

“เอกะ” คือ “หนึ่ง” ขณะที่จิตจ้องหรือตั้งมั่นอยู่ที่อารมณ์หนึ่ง ขณะนั้นเป็นลักษณะของสมาธิ แต่สิ่งที่เราไม่รู้ก็คือว่า เอกัคคตาเจตสิกเกิดกับจิตทุกขณะ อันนี้เราไม่ทราบ แต่ว่าตามความเป็นจริงแล้ว การที่จิตเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง รู้อารมณ์หนึ่ง จะมีเอกัคคตาเจตสิกที่ตั้งมั่นในอารมณ์นั้นทีละหนึ่ง ๆ ขณะ

ทีนี้ถ้าเราจ่ออยู่ที่อารมณ์เดียวนาน ๆ ลักษณะของเอกัคคตาเจตสิกซึ่งขำอยู่ที่อารมณ์เดียวนาน ๆ ก็ปรากฏลักษณะของสมาธิ คือ การจ่อจ้องแน่วแน่อยู่อะไรหนึ่งทีใด เวลาจะฉุดยามีสมาธิใหม่ มี ไม่อย่างนั้นคนไข้คงจะเจ็บแสบ เพราะอาจจะผิด ๆ ถูก ๆ

เพราะฉะนั้นในขณะที่นั้นเป็นลักษณะของสมาธิ แสดงให้เห็นว่า เอกัคคตาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวงจริง แต่ถ้าขณะที่ไม่ตั้งจ่อจ้องอยู่ที่อารมณ์เดียวนาน ๆ ลักษณะของสมาธิจะไม่ปรากฏ ทั้ง ๆ ที่เอกัคคตาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวงอยู่แล้ว

เพราะฉะนั้นโดยมากเวลาที่เรารับหนังสือ แล้วไม่สนใจเรื่องอื่นเลย ขณะนั้นเรารู้ว่า กำลังเป็นสมาธิ ขณะนั้นเป็นมิจฉาสมาธิหรือสัมมาสมาธิ ขณะที่กำลังอ่านหนังสือแล้วจ่อจ้อง และเรารู้ว่า เราไม่ได้สนใจอย่างอื่นเลยนอกจากเรื่องที่เรารับอ่าน ขณะนั้นเป็นสมาธิ นี่เรารู้จักหน้าตาของสมาธิแล้ว แต่ว่าขณะนั้นเป็นสัมมาสมาธิหรือมิจฉาสมาธิ

ให้เลือก ๒ อย่าง สัมมาสมาธิหรือมิจฉาสมาธิ มิจฉาสมาธิ ถ้ากุศลจิตไม่เกิดสมาธิทั้งหมดเป็นมิจฉาสมาธิ

เพราะฉะนั้นโดยมากเราจะใช้คำเดียว คือ สมาธิ และเพราะเหตุว่าเราไม่ได้ศึกษา เราก็ตีเนียน พอใครเขาพูดสมาธิ เราก็ตีเนียนว่า เขาทำอะไร เราอยากจะทำบ้าง

คนส่วนใหญ่ยังไม่เข้าใจเรื่องบุญ

ขณะที่กำลังสวดมนต์เป็นสมาธิหรือเปล่า เป็น เป็นสัมมาสมาธิหรือมิจาสมาธิ ส่วนใหญ่เป็นสัมมาสมาธิ แต่บางครั้งแทรกนิด ๆ กำลังสวด ๆ นึกถึงอะไรก็ได้ แวบไป แวบมา ขณะใด ก็เป็นมิจาสมาธิขณะนั้น สลับกัน

นี่คือ ความรวดเร็วของจิต ซึ่งเป็นผู้ตรงที่จะต้องรู้ว่า กุศลคือกุศล อกุศลคืออกุศล เพราะฉะนั้นเราจะบอกไม่ได้เลยว่า ขณะที่เรากำลังทำบุญ กุศลจิตเกิดตลอดผิด ถ้าเป็นผู้ที่ละเอียดจะรู้เลยว่า ขณะไหนเป็นกุศล ขณะไหนเป็นอกุศล

แล้วกุศลจิต อยากได้ หรือควรเป็น มี ๒ คำ หมายความว่าถึง กุศล พอพูดถึงกุศล กุศลนี้คืออยากได้ หรือควรเป็น ควรเป็นกุศล แต่คนส่วนมากไม่ทราบ คนส่วนมากจะอยากได้กุศล พอทราบว่าทำกุศลอย่างไหนจะได้บุญมาก ได้ผลมาก เขาจะทำ แต่เขาสีมนั่นเป็นอกุศล ที่อยากได้กุศลนั้นแหละเป็นอกุศล เพราะว่าอยากได้ ติดข้อง แต่กุศลจริง ๆ หมายความว่าถึงสภาพจิตที่ติงาม อย่าลืมคำนี้เลย มีฉะนั้นแล้วเราจะเข้าใจผิด จิตของเราตั้งแต่เข้ามาจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ ถ้าเราไม่ได้ฟังพระธรรม เราไม่รู้เลยว่า เต็มไปด้วยโลภะ โทสะ โมหะ

ทันทีที่ลืมตาจะทำอะไร นึกขึ้นมาแล้ว ติดข้องในสิ่งที่จะทำ เข้าห้องน้ำ ทำทุกอย่างทุกอย่าง ประุงอาหารอร่อย แม้แต่รับประทานก็ต้องเติมน้ำปลาพริกบ้าง ไข่ไหม โลภะทั้งนั้น

เพราะฉะนั้นถ้าขณะใดที่ไม่เป็นกุศล ขณะนั้นเป็นอกุศล วันนี้เทียบส่วน ขณะที่นั่งฟังธรรมนี้เป็นกุศลนับไม่ถ้วนเหมือนกัน ก็ชั่วโม่ง นาที ก็แล้วแต่ แต่ก่อนหน้านั้นและหลังนี้เป็นอะไร ก็ต้องเป็นอกุศลอีก

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า จิตใจของเราเศร้าหมอง ที่ใช้คำว่า “เศร้าหมอง” ที่นี้หมายความว่า ไม่สะอาด สกปรก เต็มไปด้วยอกุศล

เพราะฉะนั้นถ้าจิตใจของเราว่างเว้นหรือปราศจากอกุศลบ้าง วันหนึ่ง ๆ ขณะนั้นเรากำลังสะสมสิ่งที่ดี เป็นกุศล เพราะฉะนั้นเวลาพูดว่า อย่างนี้จะได้อะไรมากไหม แสดงให้เห็นแล้วว่า คนนั้นเป็นโลภะ เป็นความต้องการ แต่ถ้าเราทำกุศลแล้วเรารู้ว่า

ใจของเราไม่ปรารถนา หรือไม่ติดข้อง ไม่ต้องการอะไรเลยที่จะเป็นการตอบแทน จิตของเราเบาสบาย สะอาดจริง ๆ ขณะนั้นเป็นกุศลมาก ไม่ใช่ได้บุญมาก อย่าลืม เพราะโดยมากเราจะไปสนใจว่าได้บุญมากไหม แต่ความจริงแล้วจิตของเราในขณะที่ไม่ปรารถนาสิ่งใดตอบแทนนั้นเป็นกุศลอย่างมาก ผ่องใส สะอาด เพราะฉะนั้นผลมาก แต่ก็ไม่ใช่ให้ไปติดในผลอีก

พระพุทธองค์ทรงแสดงพระธรรมโดยเหตุโดยผล ถ้าจิตใจผ่องแผ้วสะอาดจากอกุศลเท่าไร ก็เป็นกุศลเท่านั้น เพราะฉะนั้นเมื่อเหตุดีเท่าไร ผลก็ต้องมากเท่านั้น แสดงเหตุผลตามความเป็นจริง แต่คนส่วนมากไม่เข้าใจ ไม่ได้บอกอย่างนี้ว่า จุดมุ่งหมาย คือ ให้จิตไม่เป็นอกุศล แต่จุดมุ่งหมายของคนทั่ว ๆ ไปบอกให้เขาทำบุญ เพื่อเขาจะได้ผลบุญ นี่ก็กลายเป็นลบกุศลที่ทำแล้ว เพราะว่าไปติดข้องในผลที่จะได้รับ

เพราะฉะนั้นเรารู้ว่า จิตใจของเราเต็มไปด้วยโลภะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้นเราทำกุศลทุกอย่างเพื่อที่จะให้โลภะ โทสะของเราน้อยลง ถ้าโลภะ โทสะของเราน้อยลง เราจะเป็นคนที่มีความเบาสบายมาก ไม่เดือดร้อน ไม่ติดข้องในสิ่งที่เราจะต้องไปขวนขวายหามา แล้วกว่าจะได้มาก็แสนจะลำบาก บางทีลำบากมากเลย ต้องเดินทางไปถึงต่างจังหวัด ขึ้นเขาลงห้วย กว่าจะได้เพชรน้ำใส ๆ มาสักเม็ดหนึ่ง ก็เป็นเรื่องซึ่งถ้าไม่เป็นอย่างนั้นจะสบายกว่า แต่เพราะไม่รู้ว่ อะไรเป็นสิ่งที่จะทำให้สบายจริง ๆ

คนที่มีความสุขคือคนที่พอ

ถ้าเรายังติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในทรมย์ ในวัตถุสิ่งต่าง ๆ ขณะนั้นเราไม่มีวันเป็นสุขสงบจริง ๆ ได้ เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่าเท่าไรก็ไม่พอ คนที่มีความสุข คือ คนที่พอ เท่าไรก็พอ มีเท่าไรก็พอ แต่ถ้าคนที่ไม่พอ เท่าไร ๆ ก็ไม่พอ

ในพระไตรปิฎกอุปมาว่า ถึงแม้ว่าจะให้ภูเขาทองคำลูกหนึ่ง ก็ยังอยากได้อีกลูกหนึ่ง คือ ไม่มีทางจะพอได้เลยสมบัติ หรือบางคนทำบุญ มือนี่ก็ให้ไป ส่วนมือนี่ก็ยื่นออกไปรับ หมายความว่าให้ไปแล้ว ก็หวังผลที่จะได้ ก็เลยไม่มีความหมาย คือว่า

ต้องทำอย่างนี้อยู่ตลอดเวลา แต่คนที่รู้ว่า ทุกข์ทั้งหมดเกิดจากอกุศลทุกชนิด เพราะฉะนั้นตอนหลังเราจะเริ่มเรียนว่า อกุศลเจตสิกมีอะไรบ้าง

เป็นปัญญาหรือเปล่า

ผู้ถาม ปัญญาที่เกิดในสมาธิ สมมติว่าเรามีสมาธิแล้ว จะทำให้เกิดปัญญาขึ้น ปัญญาที่เกิดจากสมาธิมีลักษณะอย่างไร

ส. นี่คือ เรื่องฟังเขาบ้าง ตาม ๆ กันบ้าง อ่านหนังสือเล่มนั้นเล่มนี้บ้าง แต่ว่าเราต้องเป็นผู้ตรงว่า ปัญญารู้อะไร นี่สำคัญมาก ขณะนี้อะไรเป็นของจริง ปัญญาต้องรู้ของจริง ของจริงภาษาบาลีใช้คำว่า “สัจธรรม” และของจริงที่เราารู้แจ้งแล้ว ทำให้เราเป็นผู้เจริญ คือ อริยบุคคล

เพราะฉะนั้นมีคำว่า “อริยสัจธรรม” ธรรมที่ทำให้ผู้รู้เป็นผู้เจริญ เจริญที่นี้ไม่ใช่เจริญทางโลก แต่เจริญทางด้านจิตใจ ซึ่งเราได้สะสมความรู้ความเข้าใจสิ่งที่กำลังปรากฏ เพราะจริง ๆ แล้ว เราเป็นสุขเป็นทุกข์เพราะสิ่งที่กำลังปรากฏ ใช่มั้ยไหม ขณะนี้พຼ່ງนี้เราคาดฝันไม่ได้ว่าจะเป็นอะไร เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปคำนึงถึงเลย เขาจะว่าอะไรเราพຼ່ງนี้ เขาจะติจะชมอะไรเราพຼ່ງนี้ ไม่สำคัญเท่ากับเดี๋ยวนีที่เรากำลังเห็น กำลังได้ยิน

เพราะฉะนั้นสิ่งสำคัญก็คือว่า สิ่งที่กำลังปรากฏ ถ้าเป็นพระอรหันต์ ๑ ท่านนั่งที่นี้ เห็นเหมือนเรา แต่ใจของท่านต่างกับใจเรา เพราะว่าใจของเราเห็นแล้ว ปัญญาไม่เกิด แต่พระอรหันต์ที่จะเป็นพระอรหันต์ได้ เห็นแล้วปัญญาเกิด รู้ความจริงของเห็นว่า ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพที่มีจริง เป็นธาตุชนิดหนึ่ง เป็นธรรมชนิดหนึ่ง เห็นแล้วก็ดับไป

นี่คือ ผู้ที่รู้ว่าปัญญารู้อะไร เพราะฉะนั้นไม่ต้องไปคิดถึงสมาธิ หรือทำสมาธิ แต่ต้องรู้ว่า ปัญญารู้อะไรก่อน ถ้าไม่รู้จักปัญญา แล้วหวังว่านั่งแล้วปัญญาจะเกิด แต่เราไม่รู้จักปัญญา แล้วเราจะรู้ได้อย่างไรว่า เป็นปัญญาหรือเปล่าที่เกิด บางคนนั่งแล้วก็บอกว่า เหมือนจะเหาะได้ แล้วเป็นปัญญาอะไร บางคนนั่งแล้วก็บอกว่าเหมือน

เห็นนรกสวรรค์ เห็นนรกสวรรค์แล้วเป็นปัญญาอะไร ในเมื่อขณะนี้เห็น เป็นของจริง เป็นสัจจะ

ใครรู้ความจริงของเห็นในขณะนี้บ้างว่า เกิดแล้วดับ ทั้ง ๆ ที่กำลังเกิดดับ คนที่รู้ เป็นคนที่เจริญปัญญา แต่ถ้าไม่รู้ จะถือว่าปัญญาไม่ได้

เพราะฉะนั้นที่ว่า นั่งแล้วจะเกิดปัญญา ขณะนี้กำลังเห็น ก็กำลังนั่งด้วย ถ้าผู้มีปัญญา ก็สามารถรู้ความจริงในขณะนี้ได้ ผู้ที่ไม่รู้ความจริงไปนั่งสักเท่าไร ปัญญาก็รู้ไม่ได้ และขณะนี้กำลังเป็นของจริง ทำไมต้องไปนั่ง กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ก็รู้เห็นเดี๋ยวนี้ กำลังได้ยินเดี๋ยวนี้ ก็รู้ได้ยินเดี๋ยวนี้ ทำไมต้องไปนั่ง หันไปนั่งทำไม หันปัญญาไปทำไม แล้วปัญญาจะเจริญได้หรือ

บรรลุด้วยความเข้าใจ

ก็เพราะเหตุว่าไม่ได้เข้าใจ ก็เลยมีตัวตนไปทำ แต่ธรรมแต่ละอย่าง ทำหน้าที่ของธรรมนั้น ๆ เช่น สติทำหน้าที่ของสติ วิริยะ ความเพียร ทำหน้าที่ของความเพียร สมาธิทำหน้าที่ของสมาธิ เวลานี้สมาธิกำลังเกิด ในขณะที่ได้ยินและกำลังเข้าใจ กำลังรู้เรื่อง นี่เป็นสมาธิทั้งนั้น แล้วก็ปัสสัสมาสมาธิด้วย แล้วปัญญาก็ค่อย ๆ เกิด ขณะที่เข้าใจก็ไม่ใช่เรา เป็นปัญญาที่เริ่มจะเจริญขึ้น จนกว่าจะเกิดบ่อย ๆ และรู้ชัดขึ้น

คนในสมัยก่อนพอไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ขณะที่กำลังฟังพระธรรม เป็นพระอริยบุคคล กำลังฟัง ไม่ได้หนีไปนั่งตรงไหนเลย ท่านอนาถปิณฑิกะท่านก็ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ท่านเป็นเศรษฐีชาวเมืองสาวัตถี ท่านเดินทางไปพระนครราชคฤห์ พอได้ทราบข่าว พระผู้มีพระภาคประทับที่นั่น ท่านก็ไปเฝ้า ขณะที่กำลังฟังธรรม พอฟังจบ ท่านก็เป็นพระโสดาบัน เพราะเข้าใจสิ่งที่พระพุทธเจ้ากำลังตรัส

พระพุทธเจ้าตรัสเรื่องเห็น การเห็นกำลังมี เป็นของจริง ปัญญาของท่านสามารถประจักษ์แจ้งการเกิดดับของเห็นขณะนี้ว่า เป็นสภาพธรรม ซึ่งไม่ใช่ตัวตน บังคับบัญชาไม่ได้ เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป และกำลังได้ยินก็เป็นสภาพธรรมอีกประเภทหนึ่ง เห็นไม่มีแล้ว ขณะนั้นจิตเกิดขึ้น ได้ยิน เป็นสภาพ

ธรรมอีกชนิดหนึ่ง เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป แต่เราซึ่งยังไม่เข้าใจอย่างนั้น ก็ต้องฟังมากกว่านั้น และไม่ต้องหนีไปนั่งด้วย เดียวนี้กำลังเป็นของจริง

ปัญญาเกิดได้ทุกแห่ง

ผู้ถาม เป็นไปได้ทั้ง ๒ อย่างไหมครับ คือ เราฟัง แล้วก็เข้าใจธรรม ก็เกิดปัญญา ก็ถือว่าเป็นกุศล

ส. ขณะนั้นเป็นศีล สมาธิ ปัญญาพร้อม

ผู้ถาม และอีกทางหนึ่ง สมมติว่าเราไม่ปฏิบัติพระกัมมัฏฐาน พระวิปัสสนา สมมติเกจิอาจารย์ท่านก็นั่งวิปัสสนา หรือทำกัมมัฏฐาน ท่านก็ได้ความรู้ มีปัญญาเกิดขึ้น นั่นก็เป็นไปอีกทางหนึ่ง อย่างนั้นใช่ไหมครับ

ส. เป็นไปไม่ได้ และก็ไม่ใช่ เพราะว่าถ้าเป็นผู้ที่รู้จริง จะไม่มีการสอนให้ นั่ง เพราะว่าสภาพธรรมในขณะนี้กำลังปรากฏ สามารถเข้าใจจนกระทั่งสติเกิดระลึก รู้ความจริงของสิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ได้ ถ้าเป็นผู้ที่ยังมีแบบแผน คือ การนั่ง แล้วยืน เดิน รับประทานอาหาร ปัญญาเกิดได้ไหม ถ้าปัญญาเกิดไม่ได้ ผิดหรือถูก เป็นปัญญาหรือเปล่า นี่ก็เป็นสังขารธรรม แะนี้ก็เป็นสังขารธรรม และก็เกิดดับจริง ๆ เสียงก็เป็นสังขารธรรม เป็นของจริง ไม่มีใครสร้าง เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และก็ดับด้วย ทำไม่ไม่ให้รู้ความจริงอย่างนี้

แต่ผู้ฟังพระธรรม ฟังเหตุผล อย่าลืมนะ มีพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ นี่คือพระอรหันต์บุคคล ซึ่งถ้าเป็นพระอรหันต์บุคคลท่านต้องสามารถพูดเรื่องสังขารธรรม และก็สอนให้อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้แจ้งสังขารธรรม ของจริงในขณะนี้ ทุกขณะ ไม่มีการที่จะบอกว่า ต้องไปทำอย่างนี้ ต้องไปทำอย่างนั้นแล้วจะรู้

เห็นในป่ากับเห็นในที่นี้ ต่างกันหรือเหมือนกัน เห็นในห้องเล็ก ๆ ในรถยนต์ หรือที่สนามหญ้า หรือในห้องนี้ สภาพเห็นต่างกันหรือเหมือนกัน ไม่มีต่างกันเลย เพราะฉะนั้นปัญญาจริง ๆ ก็รู้ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ไม่ว่าจะเห็นอะไร ที่ไหน และผู้นั้นจะไม่กลัวด้วย จะติดคุกเพราะกรรมเก่า หรืออยู่ใต้ตึกถล่ม หรือ

อะไรก็ตามแต่ สภาพธรรมก็เป็นสภาพธรรม ปัญญาเกิดได้ทั้งหมดทุกแห่ง ไม่จำเป็นต้องไปนั่งอยู่ในห้อง

อุบายไม่ใช่ของจริง

ผู้ถาม ถ้าอย่างนั้นจะเป็นอุบายใหม่ครับ ถ้าเรามีกุศลจิต ตั้งใจฟังธรรมแล้ว ฟังที่ไหนก็ได้ ทำให้เกิดปัญญา ทำให้มีสมาธิไม่ว่าที่ไหน แต่การที่จะหลบไปมูมเจิบๆ หรือไปในป่า หรือไปอยู่ที่โคนต้นไม้ อาจจะเป็นอุบายเพื่อหาความวิเวก เพื่อความสงบ ทำให้จิตสงบ ทำให้เกิดสมาธิ ทำให้เกิดปัญญา อย่างนั้นเป็นไปได้ไหมครับ อาจจะเป็นอุบาย

สุ. จะติดในอุบายใหม่คะ หลงกลตัวเองหรือเปล่า จะติดในอุบายใหม่ ในเมื่อเป็นอุบายก็ต้องติด ใช้ใหม่คะ เพราะเป็นอุบาย แต่นี้เป็นของจริง ไม่ต้องมีอุบาย ตรง เป็นผู้ตรงต่อเหตุผล ทำไมต้องมีอุบาย

ผู้ถาม อุบายหมายความว่า อย่างนี้ สมมติเรามีครอบครัว อย่างคุณุสก็มีความวุ่นวาย มีลูก มีภาระหน้าที่จะต้องทำมาหากิน ก็เกิดความวุ่นวาย เกิดความทุกข์ใจ ไม่สงบ เพราะฉะนั้นก็ต้องหาอุบาย สมมติว่าบวชเป็นพระ แล้วก็หาความวิเวกไปศึกษาธรรมจริง ๆ จัง ๆ ตัดในเรื่องของความสุขทางโลกไปเสีย อันนี้ก็เป็นอุบาย

สุ. พุทธบริษัทมีเท่าไร คนที่นับถือพระพุทธศาสนาเรียกว่า บริษัทหนึ่ง หมู่หนึ่ง คณะหนึ่ง มี ๔ ประเภทคือ ๑.ภิกษุ ๒.ภิกษุณี ๓.อุบาสก ๔.อุบาสิกา แสดงให้เห็นว่าธรรมเป็นสัจธรรมจริง ๆ เป็นของจริงที่ทุกคนพิสูจน์ได้ ไม่ใช่ว่าต้องเป็นพระ ถึงจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ถ้าอย่างนั้นก็ไม่ใช่ใหม่ จริงแต่เฉพาะพระ คุณุสก็ไม่ใช่จริง อย่างนั้นจะเป็นสัจธรรมไม่ได้ แต่ในเมื่อเป็นของจริง เป็นสัจธรรมแล้ว ทุกคนพิสูจน์ได้ทุกเพศ

บรรพชิตเป็นผู้มีการสะสมมาต่างกับคุณุส เหมือนฟ้ากับดิน ไกลกันมากเลย ทำไมเราถึงไม่เป็นพระภิกษุ แล้วทำไมพระภิกษุถึงไม่เป็นเรา ตามการสะสม ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นเอตทัคคะ เป็นทายกผู้เลิศในการให้ทาน ไม่ได้เป็นพระภิกษุ

ท่านไปเฝ้าพระพุทธเจ้า รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระโสดาบัน ก็ไม่บวช วิสาขามิคารมารดา ก็เป็นนักธุรกิจ แล้วเป็นพระโสดาบันตั้งแต่อายุ ๗ ขวบด้วย แล้วก็มีครอบครัว มีลูกมีหลานเยอะแยะ ท่านก็ไม่บวช เพราะว่าทุกคนเป็นคนตรง รู้ว่าแต่ละคนสะสมมาไม่เหมือนกัน แลกกันไม่ได้เลย

อย่างเราดูพืชพันธุ์ต้นไม้ใบหญ้า ดอกกล้วยไม้ก็มี ดอกกุหลาบก็มี ถ้าจะดูผลไม้ มังคุดก็มี ทูเรียนก็มี ถ้าจะดูผัก ก็มีทั้งที่เป็นหัว เป็นกึ่ง เป็นใบ เป็นแค รอท เป็นผักกาดขาว ทั้ง ๆ ที่จริง ๆ แล้วพวกนี้มีรูปเพียง ๔ รูป เกิดร่วมกันทุกขณะ คือ ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม สี กลิ่น รส โอชะ แต่ความต่างกันของปริมาณของแต่ละรูปที่รวมกัน ทำให้มีรสต่างกัน ทำให้มีใบต่างกัน ทำให้มีเมล็ด หรือเปลือก หรือรูปร่างต่างกัน

นี่เป็นเรื่องของสิ่งที่ไม่มีชีวิต แต่ถ้าเป็นสิ่งที่มีความชีวิต อย่างจิตใจ จะต่างกันไป ยิ่งกว่านั้นสักเท่าไร ความคิดของแต่ละคน ประกอบด้วยเจตสิกแต่ละชนิด ดีบ้าง ชั่วบ้าง สลับกันไป ในแต่ละวัน แต่ละภพ แต่ละชาติ

เพราะฉะนั้นจะให้พุทธบริษัทเป็นภิกษุทั้งหมดไม่ได้ ถ้าเรามีการงาน มีครอบครัว มีเรื่องยุ่ง ขณะนั้นเป็นความจริง เป็นจิต เป็นเจตสิก เป็นรูป เกิดแล้วก็ดับ เกิดแล้วก็ดับ สะสมปัญญาได้ สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

มีผู้หญิงคนหนึ่งชื่อ “รัชชมาลา” ที่เคย กำลังจะผูกคอตาย คิดดูถึงความทุกข์ของคนที่กำลังจะผูกคอตาย แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบถึงการสะสม เพราะฉะนั้นก็เสด็จไปโปรด แล้วแสดงธรรมสั้น ๆ ผู้หญิงคนนั้นเป็นพระโสดาบันบุคคล และเราก็ยังไม่ได้มีปัญหาถึงกับจะผูกคอตายใช่ไหม แล้วทำไมถึงจะอบรมเจริญปัญญาไม่ได้ นั่น กำลังจะผูกคอตาย คิดดูว่าเรื่องอะไรหนักหนา หนักไหมแล้ว ถึงต้องคิดอย่างนั้น แล้วเราก็ยังไม่ถึงอย่างนั้น แต่เราขาดปัญญาเท่านั้นเอง แต่ท่านผู้นั้นท่านไม่ได้ขาดปัญญา

เพราะฉะนั้นสำคัญที่ปัญญา ถ้ารู้ว่าของจริงคืออะไร และปัญญารู้ความจริงเดี๋ยวนี้ เราจะไม่ไปที่ไหนเลย ใครจะบอกให้ไปไหน เราก็ไม่ไป นอกจากพูด แสดงธรรม เหตุผล จนกระทั่งปัญญาของเราค่อย ๆ เกิด ค่อย ๆ เจริญขึ้น ไม่อย่างนั้นพระผู้มี

พระภาคก็สบาย ไม่ต้องทรงแสดงธรรมเลย ใครมาก็บอกให้ไปนั่งปฏิบัติ ๔๕ พรรษา
นี่สบายมาก ไม่ต้องแสดงธรรมเลย

แต่เพราะเหตุว่า พระธรรมเกื้อกูล เป็นรัตนะ เป็นสรณะ เป็นที่พึ่งอันแท้จริง
ที่ว่า ทรงรู้แจ้งว่า กว่าเราซึ่งมีวิชาจะค่อย ๆ เข้าใจสภาพธรรม แล้วก็ละวิชาไปที่
ละเล็ก ที่ละน้อย ต้องอาศัยพระธรรมเทศนาอย่างละเอียดทุกประการ

ถ้าใครไม่ได้ฟังพระธรรม ไม่มีทางเลย จะไปนั่งปฏิบัติอย่างไร ๆ ก็ไม่รู้ว่าจะ
ปัญญาอะไร

เดี๋ยวนี้เอง...ไม่ต้องรอ

ผู้ถาม ถ้าคนไม่ได้ศึกษา แล้วไปนั่ง ก็เกิดมิจฉาสมาธิ ถ้าเราได้เรียน ได้
ศึกษาธรรมด้วย แล้วไปนั่งปฏิบัติด้วย ไปนั่งสมาธิด้วย อย่างนั้นจะส่งเสริมกันไหม จะ
ได้ประโยชน์ไหม

ส. ซ้ำไปค่ะ เราคิดว่าเร็ว แต่ความจริงช้า เพราะว่าขณะนี้ทำไม่ไม่อบรม
เจริญปัญญาทันที เราจะรู้ได้อย่างไรว่า ขณะหน้าต่อไปอะไรจะเกิดขึ้น เรานั่งอย่างนี้
เราตายเดี๋ยวนี้ได้ แน่นอนที่สุด รับประทานอาหารเสร็จแล้ว ตายก็มี นอนหลับตายก็มี
กำลังหัวเราะตายก็มี เพราะฉะนั้นจะตายเมื่อไรก็ได้ทั้งนั้น แล้วทำไมเราต้องคอยไป
นั่ง ในเมื่อเราสามารถอบรมเจริญปัญญาเดี๋ยวนี้ได้

ในพระไตรปิฎกมีข้อความอุปมาว่า เราควรรีบเร่งเจริญปัญญาเหมือนคนที่ไฟ
ไหม้บนศีรษะเดี๋ยวนี้เอง ไม่ต้องรอ

อยากเมื่อไหร่เป็นโลกะ

ผู้ถาม นั่งสมาธิ อยากให้จิตสงบ เป็นอะไรครับ

ส. โลกะ แน่นอนค่ะ อยากเมื่อไร ที่ไหน ก็เป็นโลกะทั้งนั้น แล้วโลกะกลัว
อะไร ปัญญาอย่างเดียว ถ้าไม่มีปัญญา โลกะพาไปตลอดหมด ขึ้นเขาลง
ห้วย ต่างประเทศอาจารย์ดังทั้งหลายก็ไปหมด แต่ถ้ามีปัญญาเกิดขึ้น โลกะเกิด

ไม่ได้ เพราะฉะนั้นสิ่งที่โลภะและอกุศลทุกประเภท จะใช้คำว่า“กลัว” ก็ได้ ก็คือ ปัญญา แต่ถ้าปัญญาไม่มีแล้ว อกุศลสลายมาก โดยเฉพาะโลภะ

ผู้ถาม ถ้าไม่มีโลภะแล้ว จะทำอะไรสำเร็จ

ส. สำเร็จแล้ว เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ มีโลภะแล้ว เป็นสุขหรือเป็นทุกข์

ผู้ถาม เป็นสุขเพราะสำเร็จ

ส. เป็นสุขใช่ไหมคะ สุขขณะนั้น สุขเพราะโลภะ เพราะฉะนั้นมีความสุข ๒ อย่างเวลาที่โลภะ ความติดข้อง ความเพติดเพติดเกิดขึ้น แล้วเราได้สิ่งที่เรา ต้องการ ขณะนั้นเป็นโสมนัส เป็นสุขเวทนา เป็นความรู้สึกที่สบาย พอใจมาก ขณะนั้น แต่ลึกลงไปจริง ๆ แล้ว เราไม่รู้ว่ามีอกุศลเจตสิกเกิดร่วมด้วย

ผู้ถาม เขาสร้างเครื่องบินได้ ไม่ใช่ปัญญาหรือครับ

ส. ไม่ใช่ค่ะ ปัญญารู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ปัญญาใน ภาษาไทยที่เราใช้อย่างไร ใครเก่ง ใครทำอะไรได้ เราก็บอกว่า เขามีปัญญา เขาฉลาด แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าเขายังไม่รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เขามีอวิชชา ต่อให้ไปถึงโลกพระจันทร์ ก็ยังมีอวิชชา

ผู้ถาม ถ้าไม่มีโลภะ ก็ทำไม่สำเร็จ

ส. เพราะฉะนั้นเราต้องยอมรับความจริงว่า เรายังมีชีวิตอยู่เพราะเรายัง มีโลภะ ถ้าเราไม่มีโลภะเมื่อไร เราเป็นพระอรหันต์ สำหรับพระอรหันต์ ท่านมีชีวิต อยู่เหมือนกับลูกจ้างที่รอเวลางานเลิก หหมดหน้าที่ หหมดภาระ หหมดกังวล หหมดห่วง ถ้าเรามีความสบายใจจากรูปบ้าง เสียงบ้าง กลิ่นบ้าง ความสำเร็จบ้าง กับการที่เรา ทำความดี ละคลายความเป็นตัวตน ละคลายความเห็นแก่ตัว ช่วยเหลือคนอื่นและมี จิตใจที่สะอาด ไม่มีอกุศล อย่างไหนจะดีกว่ากัน

ทั้ง ๒ อย่าง มีความรู้สึกที่เป็นสุขได้ คือ สุขในทางโลกกับสุขในทางธรรม ถ้าสุข ในทางโลกเรามีทรัพย์สมบัติมาก ๆ เราอยากได้อะไรเราก็ได้ เราไม่เห็นจะเป็นทุกข์เลย นั่นคือ ความสุขในทางโลก เกิดกับโลภะ แต่ถ้าสุขในทางธรรม เวลาที่ไม่มีโลภะ ลอง เปรียบเทียบ ถ้าเรามีความอยากได้อะไร เราติดในสิ่งนั้น ถ้าไม่ได้สิ่งนั้น เราเป็น ทุกข์ไหม เราต้องกระวนกระวายจนกว่าเราจะได้อะไรนั้นมา เราถึงจะมีความรู้สึก

เราเป็นสุข ไข้ไหม ลำบากไหมในการไปเที่ยวแสวงหามา ได้มาแล้ว ยังต้องมาดูแล
อย่างดี เก็บรักษาเอาอย่างดี เรือบินทั้งลำก็ต้องรักษา เยอะด้วย ไข้ไหม รถยนต์ทั้ง
คัน บ้านทั้งหลัง แต่ถ้าเราไม่ติดข้องในสิ่งใดเลยทั้งสิ้น สบายกว่าไหม ไม่ต้องไป
ชวนชวาย ไม่ต้องไปลำบาก ไม่ต้องไปเดือดร้อน

โลกเจริญด้วยโลภะไม่ได้

ผู้ถาม อย่างนั้นโลกก็เจริญไม่ได้

ส. โลกเจริญด้วยโลภะ เจริญด้านวัตถุ แต่ผลคืออะไร ทุกคนอยากจะมี
เงินมาก ๆ อยากจะมีวัตถุมาก ๆ ถ้าไม่ได้โดยสุจริต ก็ได้โดยทางทุจริต อย่างนี้ดี
ไหม โลกเจริญแบบนี้ดีไหม ซึ่งทำให้คนเกิดความทุจริต

ผู้ถาม ถ้าเราได้มาโดยสุจริต

ส. ที่นี้เวลาเรามีโลภะมากเหลือเกิน ทางสุจริตไม่ได้ ทางทุจริตได้
ไหม บางคนถ้าสุจริตไม่ได้ เขาต้องทุจริตแล้ว ความทุจริตมีตั้งแต่น้อยที่สุดจนถึง
กว้างที่สุด สมมติว่ามีการเล่นไพ่ สนุกดี อยากชนะด้วย โกงนิดหนึ่ง ทุจริตหรือเปล่า
เพื่อที่จะชนะ ไม่มากเลย เพียงแค่หยิบตัวนั้นไป แล้วก็หยิบตัวนี้มา เพื่อความสบาย
ใจว่า เราเป็นผู้ชนะ ตานี้เราต้องการชนะ

นี่แสดงให้เห็นถึงความโลภว่า มีทุกประการ ทุกอย่าง ทั้งในการเล่น อย่างการ
แข่งขัน อยากชนะ นักมวยก็ดี หรือนักฟุตบอลก็ดี ความที่ต้องการชนะ แล้วอยากเป็น
สุขทำได้แม้ทุจริตเล็ก ๆ แล้วทุจริตเล็ก ๆ ก็ใหญ่ขึ้น

ผู้ถาม ก็ไม่ทุจริตเรื่องใหญ่ ๆ

ส. ไม่เสมอไป ตราบใดที่เรายังมีกิเลส เพราะฉะนั้นเราบอกว่า ทุจริต
เรื่องใหญ่เราไม่ทำ ไข้ไหม โกงเยอะ ๆ เราไม่โกง แต่การพนันหรือการเล่นนิต ๆ
หน่อย ๆ นี่เราเอา อย่างนี้ก็ได้ ใครจะรู้จักซึ่งเป็นอกุศล แล้วก็ทีละนิด ทีละหน่อย ทีละ
เล็ก ทีละน้อย มันก็เพิ่มขึ้น ถ้าอย่างนี้กล้าทำ ต่อไปก็กล้าอีก ๆ ก็ลองคิดดูก็แล้วกัน
เรื่องภาษีนิต ๆ หน่อย ๆ ก็ไม่ใช่ว่าเราจะรอดพ้นไปจากอกุศลจิต

เพราะฉะนั้นเราควรที่จะเห็นโทษของอกุศลว่า ถ้าตราบใดมีอกุศลแล้ว ยังมีเหตุให้เกิดทุจริตได้ และทุจริต ทุกคนก็มองเห็นได้เลยว่า เป็นสิ่งที่ใคร ๆ ก็ไม่ชอบ คนอื่นทำน่ารังเกียจ แต่พอตัวเองทำ ก็รู้สึกว่าคุณอื่นเขาก็ทำกัน ถ้าเป็นอกุศลเจริญแล้ว เราจะรู้สึกอย่างไร อกุศลเจริญ กับกุศลเจริญ ต่างกันมาก แล้วเราจะเลือกอย่างไหน ทั้ง ๆ ที่เรามีอกุศล เราก็ออมรับว่า มี แต่กำลังอบรมจิตใจเพื่อที่จะให้เป็นกุศลเพิ่มขึ้น จนกว่าจะดับอกุศลหมด

นี่คือ จุดประสงค์ที่คนฉลาดจะมองเห็นได้ว่า กุศลต้องดี อกุศลต้องไม่ดี โดยความเป็นจริง แต่จะทำได้มากน้อยแค่ไหน ก็อย่าเพิ่งไปฝืนสิ่งที่ทำไม่ได้ แต่หมายความว่า ค่อย ๆ อบรมจนกว่าจะเป็นได้ และต้องมองเห็นด้วยว่า ถ้าไม่มีกิเลสหรืออกุศล ต้องดีกว่าแน่นอน

เพราะฉะนั้นก็แล้วแต่กาล บางกาลเราก็ดี บางกาลเราก็ไม่ดี บางกาลก็ดีใหม่ บางกาลก็ไม่ดีใหม่ ก็เป็นเรื่องที่เราบังคับไม่ได้ แต่ว่าความจริงก็เป็นความจริง ทุกคนอยากจะเป็นคนดี ทุกคนอยากจะทำดีที่สุด แต่เราก็อาจจะบอกตัวเราเองว่า ทั้ง ๆ ที่พยายามก็ยังไม่สำเร็จก็ได้ แต่ก็ไม่ต้องท้อความพยายาม ก็พยายามต่อไปอีกได้

รู้จักเจตสิก

ส. วันนี้มีเรื่องจิตและเจตสิกกับรูป สมาธิเป็นเจตสิกใช้ใหม่ และเป็นเจตสิกประเภทกลาง ๆ เพราะเจตสิกจะแบ่งเป็นประเภทกลาง ๆ ประเภทหนึ่ง และประเภทที่เป็นอกุศลประเภทหนึ่ง และประเภทดีอีกประเภทหนึ่ง

ถ้าเป็นประเภทฝ่ายไม่ดีจะเกิดกับจิตที่เป็นอกุศล จะเกิดได้เฉพาะกับอกุศลจิต ถ้าเป็นฝ่ายดีก็จะเกิดเฉพาะจิตที่เป็นฝ่ายดี จะไปเกิดกับจิตที่เป็นฝ่ายไม่ดีไม่ได้

เพราะฉะนั้นเอาก็คคตาเป็นสมาธิที่เป็นฝ่ายกลาง ๆ เพราะว่าเกิดกับจิตทุกดวง เจตสิกอะไรก็ตามที่เกิดกับจิตทุกดวงได้ เจตสิกนั้นเป็นฝ่ายกลาง ๆ เพราะว่าเกิดกับกุศลก็ได้ อกุศลก็ได้ วิบากก็ได้ กิริยาก็ได้ อันนี้ยังไม่ต้องทราบรายละเอียดก็ได้ เพราะว่าวันนี้เป็นเพียงเรื่องจิต เจตสิก รูป สิ่งที่เกิดแล้วดับ ดับจริงๆ แต่สิ่งที่เกิดสืบ

ต่อมาจนปรากฏ เราก็คิดว่าอันนั้นเป็นคนที่กำลังพูดอยู่ แต่ไม่ใช่ ดับไปแล้ว และสิ่งใหม่ที่กำลังปรากฏ กำลังเป็นของจริงที่เป็นปัจจุบัน

สนุกใหม่เรื่องชีวิต เรื่องโลก เรื่องสภาพธรรม เรื่องความจริง ไม่เป็นความเท็จเลย ของจริงทั้งหมด และลองคิดว่า ของจริงซึ่งยาก แสดงว่าก่อนนั้นอวิชชาของเรา มากแค่ไหน ถ้าเราฟังปั๊บ เข้าใจปั๊บ แสดงว่าปัญญาของเราสะสมมาก

เพราะฉะนั้นถ้าการฟังวันนี้ของเราเข้าใจ คราวต่อไปเราก็ฟังได้เร็ว ใครพูดเรื่องเจตสิก เราก็รู้ ใครพูดเรื่องจิต เราก็รู้ ใครพูดเรื่องรูป เราก็รู้ แปลว่าปัญญาของเราสะสม และปัญญาก็เกิดดับด้วย พอออกจากห้องนี้ไป อวิชชาก็มา ก็เป็นของธรรมดา

ผู้ถาม จิตกับเจตสิกคืออะไร ปัญญาเป็นอะไร

ส. จิตคือสภาพรู้ กำลังเห็นขณะนี้ไม่ใช่ปัญญา เพียงเห็น แต่ไม่ใช่เข้าใจถูกต้อง ความเข้าใจถูกต้องจึงจะเป็นปัญญา ขณะที่เข้าใจถูก ขณะนั้นไม่ใช่เราแต่เป็นปัญญา

ผู้ถาม นอกจากปัญญาแล้ว มีเจตสิกอะไรบ้าง

ส. เยอะค่ะ วันนี้ก็ได้เจตสิกหลายอันแล้วใช่ไหมคะ เอกัคคตาหรือสมาธิ ก็เป็นเจตสิก ปัญญาก็เป็นเจตสิก โลภะ ความติดข้องก็เป็นเจตสิก โทสะก็เป็นเจตสิก ทุกชื่อเป็นเจตสิกหมด วิริยะ ความเพียร ก็เป็นเจตสิก ความเกียจคร้านก็เป็นเจตสิก ง่วงไหมคะ ง่วงเป็นจิตหรือเป็นเจตสิก หรือเป็นรูป เจตสิกทั้งนั้น อะไรที่แปลกปลอมมาก็เป็นเจตสิกหมด แต่เกิดกับจิต

ผู้ถาม ยืม หัวเราะก็เป็นเจตสิกหรือ

ส. เจตสิก ชอบใช้ไหมคะ เป็นโลภะ โทสะแล้วไม่หัวเราะ โทสะก็ร้องไห้ เศร้าหมอง น้ำตาไหล หน้าดำ สิ่งที่โลภะจะติดไม่ได้ก็คือ พระนิพพาน กับโลกุตตรจิต คือ จิตของพระอรหันต์ที่กำลังมีนิพพานเป็นอารมณ์ คือ พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ ขณะที่กำลังมีนิพพานเป็นอารมณ์ ขณะนั้นเท่านั้นที่โลภะไม่สามารถเฉียดเข้าไปใกล้ หรือที่จะไปรู้ลักษณะของ

นิพพาน หรือสภาพธรรมที่เป็นโลกุตตรธรรม แต่นอกจากนั้นไม่พ้นอำนาจการติดของ โลกะเลย สวรรค์อยากไปไหม โลกะแล้ว อยากอะไรทุกอย่างหมด คือ โลกะ

อยากฟังธรรมเป็นโลกะมั้ย

ผู้ถาม อยากฟังธรรมเป็นโลกะไหม

ส. อยากฟังธรรมเพื่ออะไรคะ

ผู้ถาม เพื่อมีปัญญา

ส. ถ้าเพื่อมีปัญญาแล้วไม่ใช่โลกะ แต่เพื่อเก่งกว่าคนอื่น มาแล้วใช่ไหมคะ เพราะฉะนั้นธรรมเป็นเรื่องตรง เราจะรู้ว่า เราศึกษาธรรมเพื่ออย่างเดียว คือ เพื่อเข้าใจถูกต้อง ไม่ใช่เพื่อลาภ เพื่อยศ เพื่อสรรเสริญ เพื่อคำชมเชย หรือเพื่อความเก่ง ต้องรู้ว่า ฟังเพื่ออะไร ถ้าเพื่อเข้าใจแล้ว ไม่ใช่โลกะ เป็นกุศล เป็นธรรมที่ดีงาม ถ้าเป็นเรื่องปัญญาแล้ว เป็นเรื่องที่ดี เป็นเรื่องที่ต้อง เป็นเรื่องที่ละอกุศล

ผู้ถาม ถ้าเป็นโลกะ ก็เป็นอกุศล

ส. โลกะเป็นอกุศล เพราะฉะนั้นก็เฉียดไปเฉียดมากับโลกะอยู่เรื่อย ๆ ต้องระวัง เวลาที่จะทำบุญกุศลก็ให้ทราบว่า อย่าให้โลกะเฉียด จะหวังอะไรขณะใด ขณะนั้นก็ คือ โลกะทั้งนั้น

ผู้ถาม สมมติว่าเรามีโลกะมาก ๆ

ส. เคยเห็นคนมีโลกะมาก ๆ ไหม เคยเดินไปที่ตลาดที่ขายของเยอะ ๆ จะเห็นลักษณะของคนที่มีโลกะมาก ๆ เห็นอะไรก็อยากได้หมดเลย ไม่เว้นเลยสักอย่างเดียว นั่นก็สวย นี่ก็ดี ทุกอย่างสวยงาม นั่นคืออาการของโลกะ และถ้ามีโลกะมาก ๆ ก็จะเป็นคนเห็นแก่ตัว สละไม่ได้ แล้วแต่การสะสม

อย่างมีคนหนึ่งเขาสะสมการติดในรสมาก อาหารอร่อย ถ้าเป็นอาหารที่ถูกใจ เขาบอกว่า อย่ามาขอเขานะ ขออะไรก็ให้ แต่อาหารจานนี้ไม่ให้

นี่แสดงให้เห็นว่า กำลังของโลกะมีมาก และถ้าเป็นอย่างนี้ไปหมดทุกทาง คนนั้นจะมีลักษณะอย่างไร และเราก็มองได้ว่า คนนั้นเป็นคนที่ใคร ๆ รัก เป็นคนที่ใคร ๆ

ชมหรือเปล่า คงไม่มีใครชมอกุศลแน่ ๆ ไม่ว่าจะป็นโลกะ หรือโทสะ เพราะฉะนั้นเราก็ไม่ควรเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี

เวลานี้เรากำลังเป็นบ้าหรือเปล่าคะ

ผู้ถาม วันนี้ไม่ได้บ้า

ส. แต่ว่าจริง ๆ แล้ว ขณะใดที่เป็นอกุศล ก็เป็นบ้าประเภทหนึ่ง ผิดปกติแล้วแต่จะมากหรือน้อย ถ้าในระดับสามัญท่านใช้คำว่า “สมโล-กะ” คือ ไม่ถึงกับรุนแรงหรือทำทุจริต อย่างเราชอบขนม อาหารอร่อย พวกนี้เป็นสมโลกะ เป็นโลกะธรรมดา ๆ ซึ่งทุกคนมี

แต่ถ้ามีกำลังมากขึ้นขณะนั้นก็ป็น “วิสมโลกะ” เพิ่มปริมาณและทำทุจริต แต่ก่อนที่จะทำทุจริต หรือมีปริมาณมากก็ต้องมาจากเล็ก ๆ น้อย ๆ

เพราะฉะนั้นตามความเป็นจริงแล้ว ควรจะเห็นภัยและโทษของอกุศลแม้เพียงเล็กน้อย นี่คื ผู้ที่มีปัญญา อย่าเห็นเพียงแต่ใหญ่ ๆ แล้วก็คิดว่าไม่ดี แม้นิดเดียวก็ไม่ดี กลิ่นเหม็นนิดหนึ่งก็เหม็น มากก็เหม็น ไฟนิดเดียวก็ร้อน มากก็ร้อน

เพราะฉะนั้นก็ต้องเห็นโทษของอกุศล ไม่ว่าจะเล็กน้อยก็เป็นอกุศล ต้องยอมรับว่าเป็นอกุศล แล้วก็รู้ตัวเองตามความเป็นจริงว่ายังมี และพระอริยบุคคลท่านก็ละเป็นลำดับขั้น จะหมดไม่มีสักประเภทเดียวก็ต้องเป็นพระอรหันต์ แต่ถ้ายังไม่ถึงความเป็นพระอรหันต์ก็ยังมีอกุศลอยู่

เจตสิกต้องเกิดกับจิต

ผู้ถาม จิตกับเจตสิก

ส. กับรูป ก็ป็นธรรม มี ๓ อย่าง แล้วทางธรรมจะใช้ศัพท์อีกศัพท์หนึ่งคือ “ปรมัตถธรรม” มาจากคำว่า “ปรม” หรือ “บรม” ที่เราใช้คำว่า “ใหญ่” หมายความว่าธรรมะที่เป็นใหญ่ คือ ไม่มีใครสามารถจะเปลี่ยนแปลงธรรมะได้เลย เช่นลักษณะที่แข็งใครจะทำให้เป็นอย่างอื่นก็ไม่ได้ ลักษณะแข็งป็นลักษณะแข็ง แล้วก็ป็นเพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง กลิ่นจะหอม รสจะหวาน ก็ป็นธรรมะที่ใครจะไป

เปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพราะเหตุว่าสภาพธรรมเป็นอย่างใดก็เป็นอย่างนั้น น้ำตาลเป็น
ธรรมะหรือเปล่า ถ้าพูดถึง “หวาน” ก็เป็นธรรม เป็นรสใช่ไหมคะ

ผู้ถาม น้ำตาลเป็นชื่อ

ส. น้ำตาลเป็นชื่อ แต่รสหวานเป็นปรมาัตถธรรม ปลามีจิตไหมคะ

ผู้ถาม มีครับ

ส. มีเจตสิกไหมคะ

ผู้ถาม มี

ส. ต้องมั่นใจว่า ที่ใดที่มีจิต ที่นั่นต้องมีเจตสิก จิตกับเจตสิกเกิดพร้อม
กัน ดับพร้อมกัน จะมีจิตโดยไม่มีเจตสิกไม่ได้ จะมีเจตสิกโดยไม่มีจิตไม่ได้ จิตกับ
เจตสิกอันหนึ่งอันเดียวกัน รู้อารมณ์เดียวกัน เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน ถ้าพูดถึงจิต
เราจะเจตสิกไว้ในที่เข้าใจ แต่หมายความว่า ต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วย จิตขณะหนึ่ง
จะมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยอย่างน้อยที่สุด ๗ ประเภท ๗ ชนิด กำลังเห็น ที่เห็นมีเจตสิก
เกิดร่วมกับจิต ๗ ชนิด กำลังได้ยิน ก็มีเจตสิกเกิดกับจิต ๗ ชนิด

ผู้ถาม มีอะไรบ้าง

ส. เวทนา ความรู้สึก ต้องมี ที่ใช้คำว่า “ความรู้สึก” มี ๓ อย่าง คือ รู้สึก
เป็นสุขอย่างหนึ่ง รู้สึกเป็นทุกข์อย่างหนึ่ง รู้สึกเฉย ๆ อย่างหนึ่ง ความรู้สึกเป็นเจตสิก
ชนิดหนึ่ง ภาษาบาลีใช้คำว่า “เวทนาเจตสิก”

เพราะฉะนั้นถ้าถามว่า ใน ๗ เจตสิกที่เกิดกับจิตทุกขณะมีอะไรบ้าง วันนี้จำ
ว่า มีเวทนาเจตสิก เพราะว่าทุกครั้งที่จิตเกิด จะต้องมีความรู้สึก เหมือนกับอะไรก็
ตามมากระทบ พอกระทบแล้ว เราต้องมีความรู้สึกทุกข์ หรือสุข หรือเฉย ๆ

กำลังเห็น เฉพาะเห็น เฉย ๆ เป็นเวทนาเจตสิก เป็นเจตสิกประเภทหนึ่ง ไม่มี
เวทนาเจตสิกได้ไหม เห็นเฉย ๆ เปล่า ๆ ไม่มีเวทนาเจตสิกได้ไหม ไม่ได้ ต้องมีเวทนา
เจตสิกเกิดร่วมด้วย

ผู้ถาม เวทนาแปลว่าอะไร

ส. เวทนาแปลว่า เจตสิกที่รู้สึก เป็นความรู้สึก ซึ่งแต่ก่อนเราบอกว่า เป็น
สุขหรือเป็นทุกข์ เป็นชีวิตประจำวัน บางขณะเราก็เกิดความรู้สึก คิดไปคิดมาก็เป็น

ทุกข์ ขณะนั้น ก็คือ สภาพของเจตสิกชนิดหนึ่งซึ่งรู้สึกเป็นทุกข์ แล้วรู้สึกเป็นสุข รู้สึกเฉย ๆ และจิตจะต้องมีเจตสิกเกิดร่วมด้วยอย่างน้อย ๗ ดวง หรือ ๘ ประเภท ประเภทหนึ่งซึ่งต้องเกิดกับจิตทุกดวงก็คือ ความรู้สึก ซึ่งภาษาบาลีใช้คำว่า “เวทนาเจตสิก”

ถ้าไม่ได้เรียน เราคิดว่า “เวทนา” แปลว่า สงสาร ใช้ใหม่ น่าเวทนา แล้วเราก็ออกเสียงว่า เวด – ทะ – นา แต่ภาษาบาลีต้องออกเสียงว่า เว – ทะ – นา เจตสิกหมายความว่า เจตสิกซึ่งรู้สึก ขณะใดที่รู้สึก ขณะนั้นไม่ใช่จิต แต่เป็นเวทนาเจตสิก และต้องเกิดกับจิต เจตสิกจะเกิดกับอย่างอื่นไม่ได้เลย เกิดได้เฉพาะกับจิตเท่านั้น

ผู้ถาม จิตเป็นหัวใจหรือเปล่า

ส. ไม่ใช่ค่ะ จิตเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้ ในการเห็น ในการได้ยิน

ผู้ถาม ไม่ใช่สมองหรือ

ส. ไม่ใช่สมอง สมองเป็นรูป หัวใจเป็นรูป จิตไม่ใช่รูป จิตมองไม่เห็น แต่หัวใจมองเห็น สมองมองเห็น แต่จิตนี้มองไม่เห็น

สังคหัตถุ ๔

ศุกล ปกติแล้วเมื่อพูดถึงกุศล ก็มักจะมุ่งไปในเรื่องของวัตถุทานเป็นสำคัญ อย่างกรณีที่ไม่เกี่ยวข้องกับวัตถุทาน กุศลอย่างอื่นที่พอจะเป็นการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างเป็นปกติ คิดว่าน่าจะมีธรรมส่วนอื่นด้วย สังคหัตถุ ๔ ซึ่งเป็นกุศลทั้ง ๔ ประการ ขอความกรุณาท่านอาจารย์อธิบายครับ

ส. ค่ะ ต้องสนทนาธรรม ถ้าจะเป็นเรื่องสังคหัตถุ ก็ต้องสนทนาเรื่องสังคหัตถุ ต้องแปลคำนี้ แล้วต้องอธิบายว่า คืออะไร ไม่อย่างนั้นก็คงจะไม่มีใครเข้าใจ

“สังคหะ” ก็คงจะเหมือนกับคำว่า “สงเคราะห์” ที่เราใช้ในภาษาไทย “วัตถุ” ในภาษาบาลีใช้คำนี้บ่อย ๆ เป็นเรื่องหรือเป็นสิ่งหรือเป็นหัวข้อ หรือเป็นธรรมใด ๆ ก็ตามจะใช้คำว่า วัตถุ

เพราะฉะนั้นสังคหวัตถุก็เป็นธรรมที่สงเคราะห์หรือช่วยที่จะให้ทุกคนมีความสุขในชีวิตประจำวัน ซึ่งก็มี ๔ อย่าง ได้แก่ ทาน การให้ ๑ ปิยวาจา คำพูดที่น่าฟัง ๑ อุตถจริยา การประพฤติสิ่งที่ประเสริฐ ๑ สมานัตตตา การมีตนเสมอ ๑

สื่ออย่างนี้ก็จะทำให้เรามีความสุขได้จริง ๆ ถ้าเราเป็นผู้ที่มีสังคหวัตถุ และคนอื่นที่ได้รับสังคหวัตถุจากเรา เช่น ทาน การให้ การให้ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องใหญ่ การให้สิ่งที่ประเสริฐกับคนอื่น ให้ได้ทั้งหมดเลย เป็นสิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ได้ เป็นวิชาความรู้ก็ได้ เป็นคำแนะนำก็ได้

ขณะที่มีจิตใจเป็นกุศล แล้วก็ให้สิ่งที่ตนสามารถจะให้กับคนอื่นได้ ถ้าเป็นคนที่มีความสามารถ ก็สามารถสอนหรือถ่ายทอดความรู้นั้นให้คนอื่น ขณะนั้นก็เท่ากับให้สิ่งที่ประเสริฐเหมือนกัน แม้จะไม่ใช้วัตถุทาน แต่การให้ความรู้ความสามารถกับคนอื่น ก็เท่ากับว่าเราส่งสิ่งที่ประเสริฐให้คนอื่น แล้วคนที่ได้รับก็ต้องดีใจมาก

อย่างในสมัยก่อน พอใครทำอะไรเก่งก็ไม่ยอมบอกใครเลย คิดว่าคนอื่นจะทำอาจจะเป็นอาชีพหรืออะไรก็ได้ แต่จริง ๆ แล้วให้ไปเถอะ เพราะเหตุว่าใครจะได้รับอะไรในชีวิตนั้น ก็ขึ้นอยู่กับบุญกรรมที่ได้ทำแล้วทั้งนั้น ไม่ใช่ขึ้นอยู่กับเราไปบันดาลให้ แต่ต้องอาศัยกรรมของเขาที่ได้ทำนั่นเอง

เพราะฉะนั้นสำหรับในเรื่องของทาน การให้สิ่งที่ประเสริฐ มีข้อสงสัยไหม ให้ได้ทุกอย่างที่จะเป็นประโยชน์ วัตถุ เสื้อผ้า อาหาร ความรู้ ความสามารถที่จะช่วยให้คนอื่นได้รับสิ่งที่ประเสริฐนั้น เป็นสิ่งที่ดีทั้งผู้ให้และผู้รับ

สังคหวัตถุที่ ๒ คือ ปิยวาจา คำพูดที่น่าฟัง เป็นสิ่งที่สำคัญมาก คำพูดนี้ อย่างที่โบราณว่า ปากเป็นเอก เลขยังเป็นรอง คือ เป็นโท

นี่ก็แสดงให้เห็นว่า ความสุขของเราในวันหนึ่ง ๆ จะขึ้นอยู่กับคำที่เราได้ยินได้ฟังมาก ถ้าเราได้ยินคำที่น่าฟัง ทำให้เรามีกำลังใจ ทำให้เรารู้สึกสบาย แล้วอยากจะมีชีวิตอยู่ต่อไป ก็เป็นสิ่งที่ดี เพราะว่าบางคนอาจจะมีความท้อแท้ด้วยโรคภัย หรืออาจจะมีความท้อแท้ในเรื่องปัญหาชีวิต เรื่องความน่าเบื่อหน่ายต่าง ๆ เศรษฐกิจ รวดติด อะไรก็ตามแต่ ก็เป็นความท้อแท้ได้ทั้งหมด แต่ถ้าเราสามารถมีปิยวาจา คือ คำที่ทำให้คนอื่นมีกำลังใจ สบายใจขึ้น อันนั้นก็ประเสริฐ

เพราะฉะนั้น ถ้าเราเคยเป็นคนที่ไม่น่าฟัง และบางคนอาจจะรู้สึกตัว แต่ว่าเข้าไปแล้ว เพราะว่าติดนิสัย เคยใช้คำพูดอย่างนั้นบ่อย ๆ แต่ถ้าฟังถึงประโยชน์ของปิยวาจา เราก็เห็นจริงว่า แทนที่เราจะพูดอย่างนั้น เราจะพูดอีกอย่างหนึ่งก็ได้ และประโยชน์ก็มีมากกว่าด้วย คือ ขณะนั้นจิตใจของเราก็เป็นกุศล และคนฟังก็สบาย มีคำพูดที่ฟังกันสบายทั้งวัน ก็คงจะดีกว่าได้ยินคำที่ฟังแล้วไม่สบายใจ

เพราะฉะนั้นอันนี้ก็เป็นสิ่งที่สงเคราะห์ให้เรายู่ด้วยความสุขในวันหนึ่ง ๆ

สังคหวัตถุที่ ๓ ก็คือ อตถจริยา การประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ ช่วยเหลือคนอื่นนั่นเอง เล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ ก็มีน้ำใจ ที่โต๊ะอาหาร ยื่นอาหารให้ รินน้ำให้ ยกข้าวให้ หรืออะไรก็ตามแต่ เห็นใครทำอะไร ของตก เก็บให้เลย นั่นก็คือการกระทำสิ่งที่มีประโยชน์

นี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่เราประพฤติในชีวิตประจำวันที่เป็นประโยชน์นั้นมี ถ้าเรารู้ว่า ขณะนั้นเป็นกุศลจิตแล้ว ถ้าใครประพฤติอย่างนั้นกับเรา เราก็ชอบ และในขณะเดียวกัน ถ้าเราสามารถจะประพฤติตนเป็นประโยชน์ เพราะว่าชีวิตวันหนึ่ง ๆ ก็ล่วงไปที่ละขณะ ๆ จริง ๆ เรียกกลับคืนมาไม่ได้เลย แต่เราได้รับประโยชน์อะไรจากชีวิตขณะหนึ่งที่ล่วงไปแล้ว

นี้แสดงให้เห็นว่า เราเสียเวลากับชีวิตที่เป็นอยู่ โดยไม่ได้อะไรเลยมาก ขณะหนึ่งก็ผ่านไป ขณะหนึ่งก็ผ่านไป ขณะหนึ่งก็ผ่านไป ได้อะไรจากแต่ละขณะที่ผ่านไป ถ้าเป็นสิ่งที่ดีเป็นกุศลเป็นประโยชน์มาก เพราะเหตุว่าขัดเกลาคิดใจของเราให้เบาบางจากการเป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นคนโลภมาก เป็นคนโกรธมาก มาเป็นผู้ที่สามารถเสียสละประโยชน์ของเราเองด้วยการช่วยเหลือคนอื่น นี่ก็เป็นอตถจริยา

ประการสุดท้าย ก็คือ สมานัตตตา การมีตนเสมอ การมีตนเสมอที่นี้มักจะมีปัญหาเสมอว่าจะเสมอกันได้อย่างไร มีลูกจ้างกับนายจ้าง มีพี่กับน้อง มีพ่อกับแม่บ้าง มีฐานะตำแหน่งในราชการต่าง ๆ กันบ้าง หรือคนในบ้านของเราเองก็มีผู้รับใช้ช่วยเหลือบ้าง จะเสมอกันได้อย่างไร

แต่ตามความจริง การเสมอที่นี้ ควรจะเป็นเสมอในคุณธรรม ไม่ใช่ในสิ่งที่เรามองจากวัตถุภายนอก จริง ๆ แล้วถ้าเราเป็นผู้ที่เข้าใจทุกคนเหมือนกับที่เราเข้าใจเราเองว่า เราต้องการมีความสุข และไม่ชอบมีความทุกข์ คนอื่นต้องเหมือนกันหมดเลยในบ้าน ไม่มีใครต้องการความทุกข์

เพราะฉะนั้นเราเกิดมาอาจจะต่างกันในชาตินี้ โดยสภาพฐานะ ความเป็นอยู่ หรือโดยความรู้ โดยชาติตระกูล แต่จริง ๆ แล้วทุกคนมีใจที่เหมือนกัน คือ มีโลภะก็โลภะชนิดเดียวกัน ชอบในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในสิ่งที่กระทบสัมผัส มีโทสะ มีความขุ่นเคืองใจก็เหมือนกัน

เพราะฉะนั้นจะว่าไปแล้ว ไม่ต่างกัน นอกจากความคิดของเราที่ถือว่า สิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง เช่น ถือว่านายจ้าง ลูกจ้างอย่างนี้ เป็นต้น แต่ตามความจริงถ้าเราเข้าใจชีวิตแล้ว ทุกคนเหมือนกัน เท่ากัน โลภะก็เหมือนกัน โทสะก็เหมือนกัน สุขก็เหมือนกัน ทุกข์ก็เหมือนกัน ถ้าเรามีความเข้าใจอย่างนี้จริง ๆ เรามีใจเสมอ ไม่มีการยกตนหรือข่มคนอื่น หรือดูหมิ่นดูถูกใครเลย

และถ้าเราจะสามารถเข้าใจใครได้ด้วยความจริงใจ มีความเป็นมิตร มีตนเสมอจริง ๆ ไม่มีการสูงต่ำในใจ อย่างนั้นก็จะทำให้คนที่อยู่ใกล้เรามีความสุข แน่นอนที่สุด คือ เขาทำงานให้เราได้ด้วยความรักเรา และเราก็ไม่ใช่ถือว่าเขาทำงานเพราะเขาได้เงินจากเรา แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นเพื่อนมนุษย์ เป็นคนที่เกิดมาร่วมกัน และมีสุขทุกข์ร่วมกัน อันนี้ก็คือ สังคหวัตถุ

ดับกิเลสเป็นหน้าที่ของปัญญา

ศุกล ปกติคนส่วนมากก็ไม่เห็นประโยชน์ของการปฏิบัติธรรมเกี่ยวกับสังคหวัตถุ แค่ความต้องการปฏิบัติธรรมเพื่อดับกิเลสเลย ไม่ว่าจะไปนั่งทำสมาธิ หรือเจริญวิปัสสนา แต่โดยความเป็นจริงแล้ว ถ้ากุศลที่เป็นพื้นฐานในชีวิตประจำวันยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างปกติ การปฏิบัติธรรมที่มีความละเอียดและต้องอาศัยสติสัมปชัญญะ คงเป็นสิ่งที่ยากใช้ไหมครับ

ส. จะมีสักกี่คนที่คิดจะถึงดับกิเลสเวลานี้ ที่จะดับกิเลสคงจะน้อยมาก แต่ตามความเป็นจริงอย่างไรก็ต้องเป็นจริงอย่างนั้น เมื่อยังมีกิเลสมาก ๆ แล้วยังคิดอยากดับกิเลส ก็เป็นสิ่งที่ไม่เข้าใจธรรมตามความเป็นจริง ไซ้ไหมคะ ถ้าเพียงแต่ว่าขอให้เข้าใจธรรม แค่นี้ ยังไม่ต้องไปถึงดับกิเลส เพียงแต่ให้มีโอกาสได้ฟังพระธรรม และให้เข้าใจธรรมยิ่งขึ้น เรื่องดับกิเลสไม่ต้องพูดถึง เพราะเหตุว่าเป็นหน้าที่ของปัญญา ถ้าปัญญาเกิด ปัญญาเจริญขึ้น จะบอกปัญญาว่า อย่าดับกิเลส ก็ไม่ได้ เพราะนั่นเป็นหน้าที่ของปัญญา แต่ถ้าปัญญาไม่มี แล้วไปอยากดับกิเลสกันไปทำโน่น ไปทำนี่ ไปทำนั่น ก็ไม่มีทาง เพราะเหตุว่าปัญญาไม่มี

เพราะฉะนั้นที่เรามาฟังพระธรรมหรือมาสนทนาธรรม เห็นหน้ากันบ่อย ๆ ที่นี้เดือนละครึ่ง ก็เพื่อให้เรามีโอกาสพูดถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ ทรงแสดง และเราก็จะได้มีความเข้าใจธรรมขึ้น เพราะดิฉันรับรองได้แน่ว่า ไม่มีใครอยากดับกิเลส แต่เพียงเข้าใจขึ้นก็เป็นประโยชน์แล้ว และจากความเข้าใจนี้จะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น และเห็นโทษของกิเลสเมื่อไร เมื่อนั้นก็จะอบรมปัญญาตามระดับชั้นยิ่งขึ้น เพราะว่าบางคนก็ฟังธรรม เรียนพระอภิธรรม เข้าใจเรื่องจิต ถามว่าอยากดับกิเลสไหม ก็ยัง

นี้แสดงให้เห็นว่า ปัญญามีหลายชั้น และปัญญาแต่ละชั้นก็ต้องอาศัยการศึกษาหรือการฟังธรรมจึงจะเพิ่มขึ้น ไม่มีใครเลยในที่นี้ที่จะรู้ว่า พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสรู้อะไร อย่างไร นอกจากจะศึกษาธรรม เมื่อศึกษาแล้วก็ยังจะต้องอบรมเจริญปัญญาด้วยตนเอง จึงจะสามารถเข้าใจได้ว่า พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเพราะเหตุนี้ ไม่ใช่เพราะเพียงฟังเรื่องจิต เรื่องเจตสิก

ในครั้งที่ยังเป็นพระโสดาบันในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า กัสสปะพระองค์เป็นโชติปาโลมาณพ ศึกษาธรรมมากมาย นั่นไม่ใช่ แต่ต้องเป็นการที่สามารถตรัสรู้สภาพธรรมในขณะนี้ แล้วต้องอาศัยการศึกษา การฟัง ไม่ใช่เพียงวันนี้นวันเดียว วันนี้นวันเดียวไม่มีทางพอ ชาตินี้ชาติเดียวก็ยังไม่พอ นี่ถึงจะเป็นผู้เห็นพระปัญญาของ

พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจริง ๆ แต่ถ้าคิดว่าชาตินี้ประเดี๋ยวก็คงจะถึงนิพพาน นั่นคือ ผู้ที่ไม่เห็น ไม่เข้าใจในพระปัญญาของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

เป็นเรื่องของความเข้าใจทั้งหมด

ศุกล ที่นี้พูดถึงเรื่องปัญญา คงจะมีอีกหลาย ๆ ท่านมีความคิด ส่วนความคิด นั้นก็มีทั้งผิดและถูกได้ เช่น ปัญญาที่จะเกิดขึ้น ที่จะค่อย ๆ ละคลายกิเลส ถ้าอาศัยข้อ ปฏิบัติเรื่องของสมณะหรือสมาธิ จะสามารถทำให้เกิดปัญญาแล้วละคลายกิเลส หรือ ดับกิเลสได้ไหมครับ

สุ. นี่ก็เป็นเรื่องที่พูดกัน แต่ไม่เข้าใจ อย่างพูดว่าต้องอาศัยปัญญาของ สมณะ สมาธิ รู้หรือเปล่าว่า สมณะคืออะไร สมาธิคืออะไร เพียงแต่พูด เพราะฉะนั้นก็ ไม่ใช่ปัญญา

ศุกล ที่นี้ถ้าเป็นปัญญาที่ถูก ที่ตรงจริง ๆ ควรเป็นข้อปฏิบัติอย่างไรครับ

สุ. ถ้าเป็นปัญญา ปัญญาธรรมาธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง แค่นี้ก็ต้องรู้แล้วว่า อะไรเป็นธรรม อะไรกำลังปรากฏขณะนี้ แล้วรู้อย่างไรที่ว่า รู้ ถูกต้องตามความเป็นจริง เป็นเรื่องที่ต้องฟัง ต้องเรียนทั้งนั้น

ศุกล ในตอนแรกคงต้องอาศัยการท่อง หรือคิดตามก่อน

สุ. จะท่องว่าอย่างไรคะ

ศุกล ท่องว่า ทางที่จะรู้ธรรมาธรรมมีไม่เกิน ๖ ทาง คือ ทางตา ทางหู ทาง จมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจ

สุ. ถ้าเข้าใจแล้วต้องท่องไหมคะ

ศุกล อันนี้แล้วแต่อัธยาศัยครับ

สุ. ถ้าเวลานี้ที่เราเกิดมาในโลกนี้ ก็มีตาเห็น มีหูได้ยิน มีจมูกได้กลิ่น มี ลิ้นลิ้มรส มีกายกระทบสัมผัส มีใจคิดนึก ทั้งหมดนี้เป็นธรรม ตอนนี้ก็ยังไม่รู้ว่าเป็น ธรรม แต่เมื่อใดที่รู้ว่าเป็นธรรม เมื่อนั้นก็จะรู้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้ธรรมเมื่อไร กำลัง

เห็นขณะนี้ต้องรู้เพราะว่าเป็นธรรม กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังรู้รส กำลังคิดนึก
ขณะนี้ก็เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสรู้

เพราะฉะนั้นไม่ต้องท่อง ทั้งหมดขอให้ เป็นความเข้าใจจริง ๆ

สภาพเห็นเป็นธรรมอย่างไร

ศุกล เดียวนี้สภาพธรรมกำลังปรากฏ ลืมตามองเห็นสิ่งที่เป็นธรรมทางตา
ขณะนี้ไม่ทราบ จะบอกอย่างไรดีครับ

สุ. จะบอกอย่างไรคะ

ศุกล ที่ว่าเป็นธรรม

สุ. หมายความว่า สิ่งปรากฏทางตาเป็นธรรมอย่างไร

เป็นของจริง มองเห็นด้วย แล้วจะไม่ใช้ธรรมอย่างไร เพราะเหตุว่าธรรม
หมายถึงสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ไม่ต้องไปนึก ไม่ต้องไปฝัน ไม่ต้องค้นคิด แต่มีลักษณะที่
ปรากฏให้ได้ ขณะนี้ในห้องนี้ หรือที่ไหนก็ตามแต่ นอกห้อง ทะลุกระจกไปก็ได้ ลืมตา
แล้วมีสิ่งที่ปรากฏทางตา ใครจะยับยั้งไม่ให้สิ่งนี้ปรากฏก็ได้ นี่คือ ของจริง

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า ธรรมเป็นเรื่องที่เข้าใจไม่ง่าย ถ้าจะให้เข้าใจถูกต้องจริง ๆ
เพราะเหตุว่าต้องฟังมากและต้องพิจารณาด้วย นี่เพียงขั้นที่บอกว่า ธรรม หมายถึงทุก
สิ่งทุกอย่างที่มีจริง ทุกคนก็รับรองว่า ต้องมีลักษณะซึ่งมีจริง ๆ ให้พิสูจน์ได้
ไม่อย่างนั้นเราก็พูดเรื่องเลื่อนลอย มาพูดเรื่องธรรม แล้วไม่มีอะไรให้รู้สึกอย่าง
หนึ่ง ก็กลายเป็นพูดเรื่องเลื่อนลอยไป แต่นี่ไม่ใช่เรื่องเลื่อนลอย เป็นเรื่องของที่มี
จริง ๆ แต่สิ่งที่มีจริง ๆ เราใช้คำว่า “ธรรม” ได้ เพราะเหตุว่าไม่ใช่ของหลอก แต่ว่าเป็น
สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา แต่อวิชชาไม่สามารถจะรู้ความจริงได้

นี่แสดงให้เห็นว่า วิชา กับ อวิชา ต่างกันไกลแสนไกล เพราะเหตุว่าแม้ธรรม
ปรากฏ อวิชชา ก็รู้ไม่ได้ รู้ไม่ได้จริง ๆ ว่า นี่เป็นธรรม แต่ถ้าเป็นปัญญา จะไม่มีความ
สงสัยเลยว่า ช่วงขณะที่ตาสัมผัสขึ้นมา มีจิตใจไม่ใช่คนตาย ต้องมีสิ่งที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น
มีสภาพเห็น เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ชนิดหนึ่ง

นี่เป็นเรื่องที่เราเกิดมา ก็เห็น ตั้งแต่เกิดจนตาย ถ้าไม่ศึกษาพระธรรม ไม่รู้ความจริง เห็น ก็เห็นไปชาติหนึ่ง แต่ไม่รู้เลยว่า ธรรมอยู่ที่ไหน ธรรมคืออะไร แต่ถ้าค่อย ๆ ฟัง จะรู้ได้ว่าตั้งแต่เกิดจนตาย ไม่มีใครเกิด แต่มีธรรมเกิด และที่เรียกว่า “เห็น” ก็เป็นธรรม ได้ยินก็เป็นธรรม ได้กลิ่น ลิ้มรส คิดนึกก็เป็นธรรม และธรรมนั้นแหละตาย เป็นสมมติมรณะ เพราะเหตุว่าจริง ๆ แล้ว สภาพธรรมก็คือ จิตเจตสิก รูป ซึ่งกำลังเกิดดับ ก็เป็นเรื่องยาว เป็นเรื่องที่จะต้องฟังอีกหลาย ๆ ครั้ง และที่ค่อย ๆ พิจารณา จนกระทั่งสามารถเข้าใจในลักษณะของสภาพที่กำลังเห็นในขณะนี้จริง ๆ

ก็เป็นการดีที่เราจะพูดเรื่องการเห็น เพราะว่าเห็นอยู่ แล้วก็รู้ ถึงจะรู้ ก็รู้โดยฟัง แค่ฟังมาเท่านั้นเองว่า เห็น เป็นสิ่งที่มีจริง และเห็นก็มีจริง ๆ และก็ฟังมาว่า เห็น เป็นสิ่งที่มีจริงแต่ยังไม่รู้ตามที่บอกว่า ไม่ใช่ตัวตนที่เห็น และถ้าไม่ใช่ตัวตนแล้วเห็นเป็นอะไร ก็เป็นธาตุ หรือเป็นสภาพชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างกับธาตุชนิดอื่น

ถ้าเป็นธาตุอื่น ก็อ่อนบ้าง แข็งบ้าง ร้อนบ้าง หวานบ้าง เค็มบ้าง โกรธบ้าง โลกบ้าง นั่นเป็นแต่ละธาตุ แต่ธาตุชนิดนี้จะไม่ทำหน้าที่อื่นเลย นอกจากเห็นอย่างเดียว ในขณะนี้เห็นเป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งถ้าจะกล่าวว่า อยู่ที่ตัวของแต่ละคน เพราะว่าปัญญายังไม่สามารถแยกสภาพธรรมที่เกิดดับสืบต่อกันอย่างละเอียด จนกระทั่งไม่มีตัวตนออกได้

เพราะฉะนั้นเวลานี้ก็จะกล่าวกว้าง ๆ ว่า เป็นธาตุชนิดหนึ่งซึ่งเราเคยยึดถือว่าเป็นเรา และอยู่ที่ตัวเราด้วย แต่ความจริงแล้วก็เห็นเหมือนธาตุไฟ ธาตุอ่อน ธาตุแข็ง แต่ว่าธาตุชนิดนี้เป็นธาตุรู้ และธาตุรู้ที่ทุกคนมี เป็นจิตและเจตสิกซึ่งใช้คำว่า “นามธาตุ” หรือ “นามธรรม”

ก็เริ่มเข้าใจตัวเองว่า ที่เคยเป็นตัวตนก็คือ ธาตุ แม้แต่กำลังเห็น ก็เป็นธาตุชนิดหนึ่ง

ยังไม่ใช้สติที่ระลึกจริง ๆ

บุษบง ท่านอาจารย์กล่าวถึงการเห็น ก็ได้ยินคำถามหลายครั้งว่า เห็นที่ไรก็จะเห็นเป็นโต๊ะ เป็นสัตว์ เป็นบุคคล จะพูดเสมอว่า เห็น ก็เห็นเป็นอย่างนี้เลย แต่ตามที่ได้ศึกษามาทบกว่า ก่อนที่เราจะเห็นเป็นอะไร ต้องลืมหินขึ้นมาเห็น และก่อนที่จะทราบว่าเห็นอะไร ก็ต้องเป็นทางมโนทวารที่จะรับรู้ต่อ อันนี้ถูกต้องไหมคะ

ส. ถูกต้องค่ะ

บุษบง เพราะฉะนั้นการที่กล่าวว่า เห็นทุกครั้งเห็นเป็นอะไร ก็ไม่ถูก

ส. ถูกแบบชาวโลกที่ว่า พอเห็นปั๊บ ก็นึกทันที

บุษบง ดิฉันคิดว่า จากที่เข้าใจตัวเอง ถ้าจะพิสูจน์อันนี้ว่า จริง ๆ แล้วไม่ใช่เห็นเป็นโต๊ะเป็นเก้าอี้เลย คือ หลับตาแล้วลืมหินขึ้นมาเร็ว ๆ ปั๊บ ในช่วงนั้นจะบอกไม่ได้เลยว่าเป็นอะไร จะพิสูจน์ได้ ยิ่งในขณะที่เราว่าง แล้วเราลืมหินขึ้นมาปั๊บ จะไม่รู้เลยว่าเห็นอะไร จะต้องใช้เวลานาน ข้อนี้เป็นข้อพิสูจน์ได้อย่างหนึ่ง ใช่ไหมคะ

ส. อันนี้เป็นการที่เราพยายามจะเข้าใจธรรม แต่ยังไม่ใช้สติที่ระลึกจริง ๆ เป็นแต่เพียงว่าเราฟังแล้ว เราจะเปรียบเทียบให้รู้ว่าเป็นไปได้ที่เมื่อลืมหินแล้ว ก็เห็น

บุษบง ที่นี้ในการที่จะให้เชื่อว่า ไม่เป็นสัตว์ เป็นบุคคล หรือ เป็นตัวตน จริง ๆ ก็ต้องมาศึกษาว่า เป็นธาตุ จะละลายสิ่งทีคิดว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นเก้าอี้ เราก็ต้องมาพิสูจน์กันว่า ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นธาตุ

ส. คือ เหมือนอย่างกับวิชาการทางโลกที่เราเรียนเรื่องธาตุต่าง ๆ ในทางวิทยาศาสตร์เราก็มีแต่รูปธาตุ แต่ความจริงแล้ว มีธาตุ ๒ อย่างที่ต่างกัน คือ นามธาตุ ประเภทหนึ่ง และรูปธาตุอีกประเภทหนึ่ง รูปธาตุก็ไม่สามารถจะรู้อะไรได้เลย โต๊ะ เก้าอี้พวกนี้เพียงอ่อน เพียงแข็ง เพียงเย็น เพียงร้อน ไม่มีใครรู้ ไม่สามารถรู้ว่า มีสิ่งใดกำลังมากระทบสัมผัส

แต่นามธาตุเป็นธาตุรู้ เป็นสภาพรู้ ทุกครั้งที่เกิดขึ้นจะต้องรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใด แม้แต่ขณะที่กำลังหลับ นามธาตุก็เกิดขึ้น แล้วก็ดับไป สืบต่ออยู่เรื่อย ๆ จะต้องรู้อารมณ์สิ่งหนึ่งสิ่งใดเสมอ แม้ว่าอารมณ์นั้นจะไม่ปรากฏ

ธาตุคือสภาวะของตนซึ่งทรงไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

วิระ ธาตุ หมายถึง ความบริสุทธิ์หรือครบ ตอนที่ผมเรียนตอนเด็ก ๆ ธาตุ เช่น ยูเรเนียม ออกซิเจน ไฮโดรเจน คือ ความบริสุทธิ์ของอันนั้นใช่ไหมครับถึงเรียกว่า ธาตุ

สุ. คืออันนั้น เป็นธาตุทางวิทยาศาสตร์ แต่ธาตุทางธรรม ถ้ามาจากภาษาบาลี ก็คือ สภาพซึ่งทรงไว้ ที่มีลักษณะเฉพาะ ๆ ของตน ๆ แต่ละธาตุ ๆ ซึ่งอาจจะใช้สำหรับรูปธาตุหรือนามธาตุ หรือทางวิทยาศาสตร์ก็อาจจะมีอีกหลายธาตุ ก็หมายความว่าถึงสภาพซึ่งทรงไว้ ซึ่งสภาวะที่มีจริงของตน ๆ อย่างเห็น จะเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไม่ได้เลย เป็นธาตุชนิดหนึ่ง

จริง ๆ แล้ว ถ้าคิดถึงว่า เห็น จะเกิดขึ้นได้ก็เพราะอาศัยจักขุปสาท และอาศัยรูปอารมณ์ ไม่ใช่เสียง ไม่ใช่กลิ่น แต่ต้องเป็นแสง หรือรูปที่สามารถกระทบกับตาได้ ขณะนั้นก็ทำให้เกิดธาตุรู้ คือ เห็นสีขึ้น ก็เป็นเฉพาะธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดแล้วดับทันที

รูปธรรมนามธรรมในขั้นการฟัง

บุษบง สำหรับคำว่า “รูป” กับ “นาม” สำหรับตัวดิฉันเองกว่าจะเข้าใจคำว่า “รูป” กับ “นาม” ก็กินเวลาเป็นปี ๆ ซึ่งก็ไม่เข้าใจเหมือนกันว่า ทำมานานขนาดนั้น แต่เมื่อมาพิจารณาแล้ว ก็คงเป็นเพราะเหตุที่ไม่ได้สนใจ เอาใจใส่ ไม่คิดว่า การฟังธรรมจะต้องสนใจอภิธรรมด้วย เมื่อไม่เข้าใจรูปนามก็ปล่อยไป และอีกอย่างหนึ่งเข้าใจว่า “รูป” คือ สิ่งที่จะต้องเห็นด้วยตา เช่น รูปคนต่าง ๆ และนามธรรม คือ สิ่งที่ไม่เห็น ทีนี้พอมาฟังคำว่า “เสียง กลิ่น รส” ว่าเป็นรูป ก็เลยทำให้งงว่า ๓ สิ่งนี้มองไม่เห็น ก็น่าจะเป็นนามธรรม แต่เป็นรูปธรรม อย่างนี้ค่ะ แล้วไม่ได้ไต่ถามอะไร ก็เลยงง ติดอยู่ตรงนี้ ในที่สุดมาฟังท่านอาจารย์บ่อย ๆ เข้า ก็เลยเข้าใจ

ก็จะขอฟุดว่า รูป คือ สิ่งที่จะมองเห็นหรือไม่เห็นก็ได้ แต่เป็นสิ่งที่ไม่รู้อะไร ส่วนนามธรรมเป็นสิ่งที่มองไม่เห็น แต่รับรู้อารมณ์ ถ้าจะสรุปอย่างนี้ จะถูกผิดอย่างไรคะ

ส. ถูกค่ะ เพราะเหตุว่ารูปในทางธรรม ไม่เหมือนกับรูปที่เราเคยเข้าใจ

ทางธรรม มีสภาพธรรมที่ต่างกัน ๒ อย่าง โดยประเภทใหญ่ คือ สภาพที่ไม่ใช่สภาพรู้ คือ ไม่สามารถรับรู้อะไรได้เลยทั้งสิ้น ไม่มีความรู้ใด ๆ เลย เป็นรูปธรรม ไม่ว่าเราจะมองเห็นหรือไม่เห็นก็ตาม สภาพที่ไม่ใช่สภาพรู้เป็นรูปธรรมทั้งหมด

เพราะฉะนั้นเราก็มาดู สิ่งที่ปรากฏทางตาที่ไม่ใช่สภาพรู้ เสียงไม่ใช่สภาพรู้ กลิ่นไม่ใช่สภาพรู้ รสหวาน เค็มต่าง ๆ ไม่ใช่สภาพรู้ เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็งไม่ใช่สภาพรู้ เพราะฉะนั้นก็เป็นสภาพธรรมที่เป็นรูปธรรม แต่ที่ได้ยินเสียง ที่เสียงกำลังปรากฏ แสดงว่าต้องมีสภาพได้ยิน สภาพที่รู้เสียง เสียงนั้นจึงปรากฏได้ ถ้าไม่มีสภาพรู้เสียง ต่อให้เสียงเกิดขึ้นที่ไหนก็ตาม ในป่า หรือที่นี้ แต่ถ้าไม่มีสภาพรู้เสียง เสียงนั้นก็ปรากฏไม่ได้

เพราะฉะนั้นสภาพรู้เสียงมีจริง ๆ ไม่มีรูปร่างเลย ให้ทราบได้ว่า นามธรรมแล้ว ไม่มีรูปใด ๆ ปะปนทั้งสิ้น ไม่ใช่สี ไม่ใช่เสียง ไม่ใช่กลิ่น ไม่ใช่รส จะไปกระทบสัมผัส นามธรรมไม่ได้ จะไปจับต้องนามธรรมไม่ได้ จะเอานามธรรมไปเข้าห้องทดลองพิสูจน์ไม่ได้ เพราะเหตุว่าเป็นแต่เพียงธาตุรู้หรือสภาพรู้ ซึ่งกำลังเห็น

เพราะฉะนั้นถ้าถามว่า เรามีจิต แล้วจิตอยู่ที่ไหน เอาจิตมาให้ดูไม่ได้ แต่รู้หน้าที่ของจิต คือ ขณะนี้จิตกำลังเห็น นี่คือ กิจการงานหนึ่งของจิต จิตไม่ได้อยู่เฉย ๆ เลย จิตเกิดแล้ว จิตทำงาน โดยที่เราจะรู้หรือไม่รู้ แม้แต่เราเกิดแล้ว ก็นอนหลับ แล้วก็ฝัน แล้วก็ตื่น แล้วก็เห็น แล้วก็คิด แล้วก็ตาย ทั้งหมดก็คือ จิต ซึ่งเกิดขึ้นทำกิจการงาน แต่เราไม่เคยรู้ว่า จิตไหนทำกิจอะไร และก็ไม่ได้รู้ด้วยว่า นั่นเป็นจิต แต่ให้ทราบว่า จิตทำกิจในขณะนี้ ที่เห็น เป็นจิต โต๊ะเก้าอี้ไม่เห็นเลย

เพราะฉะนั้นอาการเห็น ลักษณะเห็น สีที่กำลังปรากฏ มีสภาพที่กำลังเห็นสีนั้น การเห็นสีนั้น สภาพที่เห็นสีนั้นเป็นจิต เป็นนามธรรม ทางหูก็เสียง เวลาเสียงปรากฏ เสียงก็เป็นเสียง เสียงจะเป็นนามธรรมไม่ได้ เสียงเป็นสภาพรู้ไม่ได้ เสียงเป็นความดัง

สูงต่ำของเสียงที่ปรากฏ แต่มีสภาพรู้เสียง ขณะนี้ได้ยินเสียง เดียวก็มีเสียงอื่นอีก เดียวก็มีเสียงอื่นอีก สภาพที่กำลังรู้เสียงเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ เป็นหน้าที่ของจิต

เพราะฉะนั้นจิตก็มีหน้าที่เห็นทางตา จิตมีหน้าที่ได้ยินทางหู จิตได้กลิ่นทางจมูก จิตลิ้มรสขณะที่กำลังรับประทานอาหาร เพลิनเลย เป็นเรา แต่ความจริงทุกขณะที่รสปรากฏ เพราะจิตลิ้มรสนั้น แล้วทางกาย ขณะที่กระทบสัมผัส หรือมีความรู้สึกหนาว สบาย ไม่สบายกาย ขณะนั้นก็คือ จิต ที่กำลังรู้อารมณ์ที่กระทบหรือถึงแม้ไม่มีอะไรมากระทบเลยทางตา หู จมูก ลิ้น กาย จิตก็คิด

นี่คือลักษณะของจิต จิตคิดทีละคำ แล้วจิตก็ดับไปแต่ละคำ แต่เราไม่เคยประจักษ์เลยว่า จิตเกิด แล้วก็ดับ เพราะเหตุว่าจิตเกิดดับเร็วมาก

เพราะฉะนั้นเรื่องนามธรรมกับรูปธรรมในขั้นการฟังต้องแยก จนกว่าจะเข้าใจจริง ๆ ว่า ไม่มีเรา มีแต่นามธรรมกับรูปธรรม แล้วค่อย ๆ เจริญปัญญา เข้าใจลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในชีวิตประจำวันจริง ๆ

กรรมมี ๒ อย่าง

ศุกล ท่านอาจารย์ได้พยายามพูดถึงเรื่องเหตุปัจจัยที่ดี เรื่องกรรมที่ดี ที่นี้ก็มีผู้สงสัยเกี่ยวกับปัจจุบันชาติ ก็พยายามทำสิ่งที่ดี เรียกว่าเป็นกุศลกรรม และเวลาที่ผู้นั้นใกล้จะสิ้นชีวิต ก็มักมีผู้บอกให้ระลึกถึงบุญหรือการกระทำที่เป็นประโยชน์ในลักษณะที่มีตัวมีตนไปทำ กับแล้วแต่เหตุแล้วแต่ปัจจัย ก็มีผู้สงสัยว่า การทำดีที่ผ่านมาแล้ว จะไม่เป็นเหตุปัจจัยให้เราพ้นไปจากการเกิดในอบายภูมิหรือ หรือแล้วแต่ ซึ่งเรื่องนี้ทำให้คนไม่มั่นใจ ขอให้ท่านอาจารย์ช่วยอธิบายครับ

สุ. ถ้าเป็นคนที่ไม่เชื่อเรื่องกรรมก็รู้ว่า กรรมมี ๒ อย่าง คือ กุศลกรรมและอกุศลกรรม ไม่ใช่มีอย่างเดียว เมื่ออกุศลกรรมมี ทำไปแล้วก็ให้ผล หรือกุศลกรรมที่ทำไปแล้วก็ให้ผล แล้วแต่กรรมไหนจะให้ผลเมื่อไร อย่างเราเกิดมา มีใครบ้างที่ไม่

เคยป่วยไข้ ขณะที่ป่วยไ้้นั้นมีร่างกาย แล้วก็มีทุกข์เวทนาอาศัยรูปนั้นเกิดขึ้น
ขณะนั้นก็เป็นผลของกรรม

เพราะฉะนั้นเราเกิดมาเป็นมนุษย์ด้วยผลของกุศล แต่เราก้ยังมีกุศลกรรมใน
อดีต ที่ทำให้เราได้รับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และเวลาเราตายก็
เหมือนกัน เราทุกคนก็มีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม เพราะฉะนั้นถ้ากุศลกรรมให้ผล
ก็เกิดในสุคติภูมิ ถ้าอกุศลกรรมให้ผลก็เกิดในทุคติภูมิ ถ้าเราเป็นผู้รู้เรื่องกรรม เราก้รู้
ว่า มีกรรม ๒ อย่าง ทั้ง ๒ อย่างก็ให้ผลตามควร ตามเหตุ

ศุกล ที่นี้กุศลกรรมที่แต่ละคนได้ทำไว้ในปัจจุบันนี้

สุ. แล้วอกุศลกรรมล่ะคะ จะพูดแต่เฉพาะกุศลกรรมอย่างเดียวไม่ได้

ศุกล ที่นี้ถ้าจะพูดถึงอกุศลกรรม ท่านอาจารย์ก็เน้นอยู่เสมอว่า ถ้าไม่เป็น
กรรมบถก็ยังไม่ให้ผลให้เกิดในอบาย

สุ. ถ้าไม่ครบองค์ของกรรมบถ

ศุกล ที่นี้ปกติจะไม่ถึงขั้นกรรมบถก็ได้

สุ. ถ้าไม่ถึงขั้นกรรมบถก็ให้ผลหลังจากปฏิสนธิ

ศุกล เพราะฉะนั้นก็เลยคิดว่า ในปัจจุบันแต่ละคนก็มีโอกาสทำบุญ ทำ
กุศล คือทำสิ่งที่เป็นประโยชน์

สุ. แล้วอกุศลกรรมล่ะคะที่ครบองค์ พูดด้านเดียวได้อย่างไร ถ้าพูดเรื่อง
กรรมก็ต้องพูดทั้ง ๒ ข้าง คือ ทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม

ศุกล ที่นี้สมมติว่าคนนั้นป่วยหนัก ใกล้จะตาย ก็มีญาติพี่น้องลูกหลานมาให้
สติเตือนให้ระลึกถึงกุศลกรรมต่าง ๆ จะมีประโยชน์หรือมีผลจริง ๆ หรือเปล่าครับ

สุ. เวลานี้เราก้พูดได้ แต่ใครจะรับ ไม่ต้องตอนตาย เอาเดี๋ยวนี้เลยคะ

ศุกล เดียวนี้ยังไม่มีเหตุปัจจัย

สุ. เหมือนกันคะ จะตายขณะนี้อ้อมได้ ไม่มีใครรู้ว่า ความตายจะเกิดขึ้น
เมื่อไร จะตายเดี๋ยวนี้ ทันทีที่ได้ยินก็ได้

ศุกล เพราะฉะนั้นทั้งหมดนี้ก็แล้วแต่

ส. แล้วแต่เหตุปัจจัย ไม่มีใครไปยับยั้งได้ บางคนบอกว่า ถ้าอย่างนั้น ตอนจะตายก็ทำใจดี ๆ ไม่ต้องไปโกรธใคร ไม่ต้องโลภ ทำได้อย่างไร ถ้าทำได้ ทำเดี๋ยวนี้ ถ้าเดี๋ยวนี้ทำไม่ได้ ก็หมายความว่า จะตายก็ทำไม่ได้ เพราะเหตุว่าจริง ๆ แล้วทำไม่ได้เลย ทุกอย่างเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย

ดูเหมือนว่าก่อนจะตายอยากจะเป็นพระอรหันต์ ไม่ให้โลภ ไม่ให้โกรธ แต่เหตุไม่ใช่อย่างนั้นเลย เพราะฉะนั้นหวังก็หวังผิด หวังลม ๆ แล้ง ๆ ไม่มีเหตุมีผล เมื่อไม่ใช่พระอรหันต์ เมื่อไม่ใช่พระอริยบุคคลแล้ว หวังได้อย่างไรว่า อกุศลกรรมจะไม่ให้ผล

ศก. คราวนี้มีที่ท่านอาจารย์พูดไว้ในเทป บอกว่าพระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า การได้เกิดเป็นมนุษย์นี้แสนยาก โอกาสที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าจะอุบัติขึ้นในโลกนี้ก็แสนยาก เมื่อได้ฟังทั้ง ๒ ประโยค ก็มานึกถึงชีวิตของแต่ละคนว่า เวลาที่เกิดเป็นมนุษย์ก็เป็นสิ่งที่ยากแล้ว พอเวลาตายไปอาจจะต้องเกิดในอบายภูมิเสียมากกว่าที่จะได้เกิดเป็นมนุษย์ ก็เลยทำให้จิตใจไม่สดชื่นร่าเริง

ส. เพราะฉะนั้นจะทำอย่างไร ข้อสำคัญที่สุดก็คือ ไม่สดชื่นร่าเริงแล้วจะทำอย่างไร ก็รู้อยู่ ที่พูดนี้แปลว่ารู้ใช้ไหมคะ เพราะฉะนั้นก็ทำกุศลเท่านั้นเอง แล้วจะต้องไปหวังอะไรในเมื่อเหตุมีแล้ว ผลจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็เมื่อนั้น มานั่งคิดทำไมว่า จะให้ให้ผลหรือเปล่า หรือจะให้ตอนตายหรือเปล่า นี่เรื่องคิด แต่เรื่องความจริงก็คือว่า อะไรจะเกิดขึ้นก็ย่อมมีเหตุมีปัจจัยที่เป็นอกุศลวิบาก คือ ผลที่ไม่ดีทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย หรือแม้การเกิดไม่ดี ก็ต้องเป็นผลของอกุศล

เพราะฉะนั้นก็เริ่มเข้าใจความจริงว่า ไม่มีใครไปบังคับอะไรได้ แต่สามารถอบรมเจริญปัญญาเข้าใจเหตุผลให้ถูกต้อง เมื่อเข้าใจเหตุผลถูกต้องแล้ว ก็เป็นเหตุปัจจัยที่จะทำให้กุศลเจริญขึ้น เพราะรู้แล้วว่า อกุศลก็เป็นเหตุให้เกิดอกุศลวิบาก และกุศลก็เป็นเหตุให้เกิดกุศลวิบาก

ศก. เพราะฉะนั้นในชีวิตประจำวัน เมื่อได้ฟังคำอธิบายที่ท่านอาจารย์เรื่องสังคหวัตถุแล้ว ก็ควรนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

สุ. ทุกอย่างที่ดีในพระธรรมทั้งหมด แล้วแต่ขณะจิตที่จะเกิดขึ้นว่าเป็นขณะใด เป็นขณะของสังคหวัตถุ หรือเป็นขณะของพรหมวิหาร หรือเป็นขณะของอนุสสติ หรืออะไรก็แล้วแต่ เป็นเรื่องที่อบรมไป แล้วแต่ว่าสภาพธรรมใดจะเกิดขึ้น

ศุกล ก็คงจะต้องอาศัยการฟังมาก ๆ และฟังให้เกิดความเข้าใจ

สุ. ขาดการฟังไม่ได้เลย คำว่า “สาวก” หรือ “สาวโก” แปลว่า ผู้ฟัง แล้วต้องปฏิบัติตามด้วย ฟังเฉย ๆ ไม่พอ จะยอมรับไหมว่า ต้องปฏิบัติตามด้วย ไม่ใช่ฟังเฉย ๆ หรือเพียงเข้าใจ

ศุกล เรื่องการปฏิบัติก็คงได้บ้าง ไม่ได้บ้าง เพราะตามปกติเวลาที่หลงลืม ก็ไม่ได้นึกถึงประโยชน์ที่จะให้กับบุคคลอื่น หรือถ้านึกถึงก็เป็นส่วนน้อยเหลือเกิน เพราะฉะนั้นพิจารณาแล้วก็คือ หลงลืมสติมากกว่ามีสติ ท่านอาจารย์มีคำที่จะช่วยให้เกิดสติไหมครับ

สุ. ไม่ช่วย ช่วยไม่ได้ ให้เข้าใจได้ แต่ช่วยไม่ได้ ทุกคนต้องมีความเข้าใจของตัวเอง ต้องมีปัญญาของตัวเอง เรากำลังฟังเพื่อที่จะเกิดปัญญาของตนเอง

ปฏิบัติคืออะไร

วिरะ ตามที่ท่านอาจารย์ได้กล่าวถึงเรื่องการปฏิบัติว่า การปฏิบัติคือการเข้าใจสิ่งที่ฟังนี้หรือครับ หรือการปฏิบัติคืออะไร

สุ. เรื่องของธรรมเป็นเรื่องที่ต้องเข้าใจจริง ๆ อย่าเพิ่งตามกันไปโดยไม่เข้าใจ หรืออย่าคิดว่าเข้าใจแล้ว ทั้ง ๆ ที่ไม่เข้าใจเลย แม้แต่คำว่า “ปฏิบัติ” ก็อยากจะรู้ว่า จะทำอะไร ถ้าภาษาไทย เราก็บอกว่า ปฏิบัติ คือ ทำ แล้วจะปฏิบัติ คือ จะทำ เพราะฉะนั้นจะทำอะไรนี่ละ ไม่ใช่เขาจะปฏิบัติ เขาปฏิบัติอย่างไร เราก็ปฏิบัติด้วย แต่เราก็ไม่รู้เรื่อง

เพราะฉะนั้นตั้งต้นตั้งแต่คำว่า “ปฏิบัติ” คือ อะไร ถ้าปฏิบัติ คือ ทำ ก็ต้องถามว่าทำอะไร ไม่อย่างนั้นก็ไม่เข้าใจ นอกจากว่าปฏิบัติไม่ใช่ทำ

เพราะฉะนั้นปฏิบัติคืออะไร ทำหรือไม่ทำ

วිරะ ปฏิบัติ คือ การฟังแล้วเข้าใจ เมื่อฟังแล้ว เข้าใจแล้ว ระหว่างสภาพธรรมที่เกิดขึ้นคือ สภาพรู้ หรือธาตุรู้ หรืออาการรู้เกิดขึ้นปรากฏ ระลึกได้ทัน สมมติว่า เห็น แทนที่จะเป็นโตะ แก้อี้ ไม่ได้บอกอะไร แต่อธิบายไม่ทราบจะถูกหรือไม่ คือ เห็น ก่อน รู้ว่าเห็นเท่านั้นเอง

สุ. เริ่มอย่างนี้เลยนะคะ เริ่มว่าขณะนี้ทำหรือเปล่า คือ ปัญญาเข้าใจชัด ขึ้นได้จากคำที่เราใช้เป็นปกติ จะทำให้เราเข้าใจธรรม เช่น เราจะถามอะไรหรือจะพูดอะไรก็ได้ แต่ถ้าเราสามารถตอบเป็นความเข้าใจในธรรมย่อมได้ เช่น ถ้าถามในขณะนี้ เป็นคำถามลอย ๆ ว่า ขณะนี้ทำหรือเปล่า เปล่า แค่นี้จะตอบว่าอย่างไร ยังไม่พูดเรื่องทำอะไรทั้งหมดทางตา ทางหู อะไรก็ไม่พูดถึงทั้งนั้น เพียงแต่ถามว่าขณะนี้ทำหรือเปล่า ทำอะไรหรือเปล่า จะตอบว่าอย่างไรคะ

ผู้ฟัง ทำ

สุ. ทำอะไรคะ

ผู้ฟัง ทำปัญญา

สุ. ทำให้เกิดปัญญาหรือเปล่าคะ จริง ๆ แล้วสภาพธรรมกำลังทำกิจการงานของสภาพธรรม ไม่ใช่เรา ขณะนี้ที่เห็น สภาพธรรมกำลังทำกิจของสภาพธรรม คือ กิจเห็น สำหรับธรรมชนิดนี้จะทำอย่างอื่นไม่ได้เลย นอกจากเห็น

เพราะฉะนั้นเริ่มเข้าใจได้ว่า ขณะที่กำลังเห็นเป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ที่กำลังทำกิจเห็นนี้ จิตที่ทำกิจเห็นนี้ ทำอย่างอื่นไม่ได้ด้วย คิดไม่ได้ เอาจิตที่กำลังเห็นมานั่งนึกให้เป็นกุศล จะทอดกฐิน จะทำอะไรไม่ได้เลย เพราะจิตขณะนี้ เพียงทำกิจเห็นนี้กำลังทำหน้าที่เห็น

เพราะฉะนั้นถ้าถามว่า ขณะนี้ทำอะไรหรือเปล่า ความถูกต้องก็คือ สภาพธรรมกำลังทำกิจของสภาพธรรม ไม่ใช่เราทำ ขณะที่กำลังได้ยิน ทำอะไรหรือเปล่า ไม่ใช่เราอีกที่ทำ แต่สภาพธรรมทำ สภาพธรรมเกิดแล้ว ทำกิจอะไร ทำกิจได้ยิน

นี่คือความเข้าใจถูกต้องที่เรียกว่า ไม่ใช่ไม่มีอะไร และไม่ใช่ไม่ได้ทำอะไร แต่ว่ามีสภาพธรรมที่กำลังทำกิจของธรรม ไม่ใช่เรา

นี่คือการเริ่มเข้าใจ แม้แต่คำที่เราถามกันว่า ขณะนี้ทำอะไรหรือเปล่า ตามความเป็นจริงก็คือ สภาพธรรมเกิดขึ้นทำกิจของสภาพธรรม

อันนี้พอจะเห็นด้วยไหม เป็นธรรม และกำลังทำด้วย กำลังนอนหลับ ทำอะไรหรือเปล่า

วโร ทำ

ส. ทำกิจหลับ จริง ๆ ค่ะ จิตเกิด แต่จิตไม่ได้เห็นตลอดเวลา ไม่ใช่ได้ยินตลอดเวลา ตอนหลับก็เป็นจิตอีกที่กำลังทำกิจจรัสลับ เพราะฉะนั้นไม่มีสักขณะเดียวที่ไม่ได้ทำ แต่ไม่ใช่เราเลยสักขณะเดียว เป็นสภาพธรรมแต่ละขณะ ซึ่งทำกิจแต่ละอย่าง

เพราะฉะนั้นถ้าเวลานี้ใครถาม คนในห้องนี้จะเก่งมาก คือ ตอบได้จริงๆ ว่า ต้องทำแน่ ๆ ไม่ว่าจะหลับหรือจะตื่น ก็เป็นสภาพธรรมแต่ละอย่าง ซึ่งเกิดขึ้นทำกิจนั้น ๆ

วโร ที่นี้ถ้าปฏิบัติก็คือ มีสภาพธรรมอีกอันหนึ่งที่มีหน้าที่รู้ว่า ทำอยู่ ใช่ไหมครับ

ส. กำลังจะใช้คำ ๒ คำ คำหนึ่ง คือ “ทำ” อีกคำหนึ่งคือ “ปฏิบัติ” อันนี้ก็เป็นภาษาไทยเรา ซึ่งเราเอาคำภาษาบาลีมาใช้ แล้วความกว้างของภาษาไทยจะไปใช้ในลักษณะไหน จะตรงกับภาษาบาลีหรือไม่ ซึ่งในธรรมมีหลายด้าน หรือหลายความหมาย แล้วก็หลายที่ เช่น ถ้าใช้คำว่า “ปริยัติ” หมายความว่าศึกษา “ปฏิบัติ” หมายความว่าอบรมให้เกิดปัญญาตามที่ได้เข้าใจ ตามที่ได้ศึกษาแล้ว และ “ปฏิเวธ” ก็คือการประจักษ์แจ้งจากการอบรม

เพราะฉะนั้นการใช้คำ “ปฏิบัติ” ก็มีที่อื่น ๆ ด้วย เพราะฉะนั้นถึงได้เป็นขั้น ๆ มาตั้งแต่ขั้นต้น ให้เราเข้าใจคำว่า “ทำ” เสียก่อน แล้วเราจะมาถึงการอบรม ซึ่งไม่ใช่เรา แต่เป็นสภาพธรรมที่เป็นฝ่ายดี ซึ่งกระทำกิจของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ๆ ก็คือโสภณเจตสิกนั่นเอง ต้องแยกจิตกับเจตสิก จิตเป็นสภาพที่เป็นใหญ่เป็นประธานในการรู้อารมณ์ สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่กำลังปรากฏ เช่น เห็น จิตรู้แจ้งในสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา คือ เห็นอย่างละเอียด แล้วเวลาที่จิตเกิดได้ยิน จิตก็เป็นสภาพที่รู้แจ้งเสียง

คือ ไม่ว่าเสียงนั้นจะเบา จะค่อย จะประณีต จะเป็นเสียงนก เสียงไก่ เสียงคนที่คล้ายกัน หรือเสียงดู จิตที่ได้ยิน ก็เป็นสภาพที่รู้แจ้งในเสียงนั้น นี่คือจิต แต่เจตสิกที่เกิดขึ้นกับจิต ก็มีหน้าที่การงานของเขาเหมือนกันที่จะกระทำ

เพราะฉะนั้นถ้าพูดถึงการปฏิบัติธรรม ถ้าใช้คำว่า “การปฏิบัติธรรม” เราคงไม่ไปอบรมธรรมฝ่ายไม่ดี เพราะว่าธรรมฝ่ายไม่ดี ไม่ต้องอบรม เกิดอยู่เป็นประจำเหมือนวัชพืช ไม่ต้องไปบำรุงเลย มีแต่ต้องคอยปราบปราม เพราะว่ามีเหตุปัจจัยที่จะเกิดอยู่เรื่อย ๆ แต่ถ้าเป็นธรรมฝ่ายดีต้องอบรมจึงจะเกิด และโดยเฉพาะปัญญาเกิดยากที่สุด ถ้าเป็นธรรมฝ่ายดีอย่างอื่น เช่น ในเรื่องทาน การให้ หรือในการวิริยอุตสาหะ ก็ยังไม่ยากพอที่จะอบรม พอที่จะชี้แจงให้เห็นโทษได้ แต่ถ้าเป็นเรื่องของปัญญาที่จะรู้สภาพธรรมถูกต้องตามความเป็นจริง อันนี้เกิดยาก และโตช้า เจริญช้ากว่าอย่างอื่นด้วย

นี่ให้เห็นความต่างกันของสภาพธรรมฝ่ายดี เพราะฉะนั้นการปฏิบัติธรรมก็คือการอบรมเพื่อให้ปัญญาเจริญ เพื่อที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง ก็ไม่ใช่เรา แต่เป็นเจตสิกที่เป็นโสภณเจตสิกฝ่ายดีหลายชนิด ซึ่งต้องเกิดพร้อมกัน

เจตสิกหมายถึงนามธรรมที่เกิดกับจิต

ผู้ถาม มีความคิดคล้าย ๆ กับว่า เจตสิกเป็นกิริยาจิตใช่ไหมคะ

ส. เจตสิกไม่ใช่กิริยาจิต เจตสิกเป็นสภาพธรรมที่เกิดกับจิต พูดอย่างนี้พอจะเข้าใจได้ไหมคะ อย่างโลภะ ความชอบ ความต้องการ ถ้าจิตไม่เห็น จะไปชอบอะไรได้ โลภะจะชอบอะไร ถ้าจิตไม่ได้ยินเสียง โลภะก็ชอบเสียงนั้นไม่ได้เหมือนกัน

เพราะฉะนั้นจิตเกิดขึ้นได้ยินเสียงพร้อมกับโลภเจตสิก ถ้าในขณะนั้นชอบเสียงหนึ่งเสียงใด แต่ถ้าไม่ชอบเสียงที่ได้ยิน ขณะนั้นโทสะเจตสิกก็เกิดกับจิต หลังจากที่จิตได้ยินดับไปแล้ว

ผู้ถาม คนละเรื่องเลยใช่ไหมคะ

ส. มีปรมัตถธรรม ๔ คือ จิตปรมัตถ์ ๑ เจตสิกปรมัตถ์ ๑ รูปปรมัตถ์ ๑ นิพพานปรมัตถ์ ๑ ต้องแยกคะ ๔ อย่างนี้ปนกันไม่ได้เลย คือ จิตไม่ใช่เจตสิก ไม่ใช่รูป ไม่ใช่นิพพาน เจตสิกไม่ใช่จิต ไม่ใช่รูป ไม่ใช่นิพพาน รูปไม่ใช่จิต ไม่ใช่เจตสิก ไม่ใช่นิพพาน นิพพานก็ไม่ใช่จิต ไม่ใช่เจตสิก ไม่ใช่รูป

ต้องตั้งต้นที่ปรมัตถธรรม ๔ ถ้าไม่ตั้งต้นที่ ๔ แล้ว ไม่มีทางเข้าใจธรรมได้เลย และปรมัตถธรรม ๔ ก็จะไปแยกเป็นขั้นที่ ๕ ไปแยกเป็นอริยสัจธรรม ๔ ไปแยกเป็นอินทรีย์ ไปแยกเป็นปฏิจจสมุปบาท ไม่ว่าจะพูดเรื่องอะไรทั้งหมด จะพ้นจากปรมัตถธรรม ๔ ไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้นก็ต้องมีความเข้าใจเรื่องจิต เจตสิก รูป และเวลาพูดถึงธรรมหมวดใดก็ทราบได้ว่า พูดถึงจิต หรือพูดถึงเจตสิกประเภทใด หรือพูดถึงรูปชนิดไหน

ศึกษาธรรมเพื่อเข้าใจ ไม่ใช่เพื่อท่องจำ

ว. ที่อาจารย์ศุกลถามเกี่ยวกับเรื่องท่อง และท่านอาจารย์บอกไม่ต้องท่อง ผมรู้สึกสบายใจ ชอบ แต่พูดถึงเรื่องศึกษา ผมว่าจะต้องจำชื่อ

ส. ไม่ใช่คะ ศึกษา คือ ฟังให้เข้าใจ ถ้าจะอ่านก็ได้ เพราะเหตุว่าอ่านก็คือความจำเสียงเหมือนกับฟัง ใช่ไหมคะ ทุกครั้งที่เราอ่าน ไม่ว่าคำไหนทั้งสั้น ต้องมีเสียง และการจำสัญญาเสียงนั่นเองทำให้เราเข้าใจความหมาย เพราะฉะนั้นจะฟังทางหู หรือจะอ่านทางตา หรืออะไรก็ได้ แต่หมายความว่าให้เข้าใจ นั่นคือการศึกษา ถ้าไม่เข้าใจก็ไม่ชื่อว่าศึกษา

ว. ดังนั้นที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า ไม่จำเป็นต้องท่อง ในเรื่องของเมตตากก็ตาม ในเรื่องของสังคหวัตถุอย่างที่อาจารย์ศุกลกล่าวเมื่อกี้ ถ้าเพื่อจำไม่ได้ว่า ทาน ปิยวาจา อตถจริยา สมานัตตตา หรือพรหมวิหารต่าง ๆ เราต้องจำไว้ บางครั้งเราอาจมาพบอาจารย์ได้เพียงเดือนละครั้ง ถ้าเพื่อเราจะท่อง คงไม่เป็นอะไรนะครับ

ส. โดยมากคนมักจะถามว่า จะเป็นอะไรหรือเปล่า ไม่มีกฎเลย ตามอรรถาธิบายจริง ๆ สำหรับดิฉัน ดิฉันไม่ชอบท่อง อะไร ๆ ก็ไม่ชอบจริง ๆ จะให้ดิฉันไปสอบมานั่งท่อง ดิฉันก็ไม่เอา คือ ไม่ต้องการอะไรที่จะได้จากการท่อง เพราะชื่อว่า “ท่อง” คือ ท่อง แต่ถ้าเข้าใจ ดิฉันยอมทุกอย่าง ไม่ว่าจะอ่าน จะฟัง จะคิด จะถาม ดิฉันก็ชอบ เพราะเหตุว่าทำให้เกิดความเข้าใจ แต่ถ้าเพียงท่องแล้วให้ดิฉันได้อะไรมาเพราะการท่อง ดิฉันไม่ต้องการเลย ไม่ต้องการไปท่องเพื่อได้ประกาศนียบัตร แต่ต้องการที่จะเข้าใจ แต่ถ้าจะพูดว่า ท่องแล้วจะเสียหายไหม ไม่เกี่ยว ความเสียหายไม่ได้มาจากการท่อง หรือไม่ท่อง แต่มาจากเราท่องเพื่ออะไร

ถ้าเราอยากเข้าใจพระธรรม เราอ่านบ่อย ๆ จำได้แน่นอน แล้วขณะที่อ่านไตร่ตรองพิจารณาเห็นประโยชน์ ข้อสำคัญที่สุด คือ เห็นประโยชน์

เพราะว่าถ้าเราจำหัวข้อได้ สังคหวัตถุมี ๔ ทาน การให้ เป็นประโยชน์ในการสงเคราะห์ที่จะให้ทุกคนมีชีวิตประจำวันอย่างผาสุก นั่งท่องไป นอกจากนั้นก็ยังมีปิยวาจา คำพูดที่น่าฟัง เพราะว่าวันหนึ่ง ๆ ได้ยินแต่คำพูด เพราะฉะนั้นคำพูดไหนที่จะให้กำลังใจ ให้คนเกิดความสุขขึ้น ก็ไปนั่งท่อง

แล้วอรรถกถา การประพจน์ติดเป็นประโยชน์ ก็มานั่งท่องอีกว่า นั้น ๑ นี้ ๒ นั้น ๓ แล้วก็ยังมีสมานัตตตา การมีตนเสมอ นี่ ๔ จำหัวข้อ แต่ถ้าเรามีความเข้าใจและเห็นประโยชน์จากการอ่าน แม้แต่ทาน การให้ ประโยชน์อยู่ที่ไหน ประโยชน์จริง ๆ ไม่ใช่หวังผล เพราะว่าบางคนมักจะทำอะไรโดยหวังผล

นี่อกุศลแบ่งครึ่ง คือ แทนที่จะเป็นกุศล อกุศลก็ติดตามมาแล้ว เพราะฉะนั้นถ้าเราเข้าใจคำว่า “ทาน” หรือการให้จริง ๆ เราจะเป็นผู้ให้โดยไม่หวังผลอะไรทั้งสิ้น อย่างนี้จะดีกว่าเราท่องสังคหวัตถุ ๔ เพื่อหวังว่าเราจะทำ แล้วเป็นกุศล แล้วเราจะได้กุศล แล้วเราจะได้รับผลของกุศล ถ้าอย่างนั้นการศึกษาศาสนาก็ไม่มีประโยชน์ บอกได้เลยว่า เป็นการเพิ่มกิเลส เพราะว่าต้องการผลของการศึกษาศาสนาที่เป็นลาภบ้างยศบ้าง สรรเสริญบ้าง หรือแม้แต่คำชมเชยว่าเก่ง จำได้ตั้ง ๔ ข้อ ก็ไม่มีประโยชน์

เพราะฉะนั้นดิฉันคิดว่า เราต้องมีจุดประสงค์ไม่ว่าจะทำอะไร ถ้าเราจะท่องกับการที่เราจะเข้าใจและเห็นประโยชน์ อย่าง ๔ ข้อวันนี้ ถ้าทุกคนซาบซึ้งไม่ต้องท่อง นี่ก็

ได้เอง อย่างทาน การให้ แส่นที่จะธรรมดาในชีวิตประจำวันของทุกคน ทุกชาติ ทุกภาษา ทุกประเทศในโลก มีชีวิตอยู่ด้วยการสงเคราะห์กันด้วยการให้ จะให้อะไรก็แล้วแต่อย่างทีกล่าวกถึง แม้แต่ให้ความรู้ ความสามารถที่เรามีที่จะแบ่งปันให้คนอื่นเขา ถึงจะไม่ใช้วัตถุทาน ขณะนั้นจิตใจของเราก็สามารถสละสิ่งที่เป็นประโยชน์สำหรับเราให้เป็นประโยชน์สำหรับคนอื่นด้วย อย่างนี้ต้องท่องใหม่ เรื่องทานก็ไม่ต้องท่อง ถ้าเข้าใจจริง

ปิยวาจา เห็นชัดเลยว่า คำพูดที่ให้กำลังใจคน หรือให้เขาเกิดความสุขสบายใจ หรือเราอาจจะเป็นคนที่จะอาจจะใช้คำที่ไม่น่าฟัง พอพูดไปแล้วนึกขึ้นได้ว่า ถ้าเมื่อไหร่ไม่พูดอย่างนั้น แต่พูดอีกอย่างหนึ่งก็จะดี ต่อไปเราก็มีการระมัดระวังที่จะมีปิยวาจา ไม่ต้องท่องอีกเหมือนกัน

อรรถจริยา ชื่อเป็นภาษาบาลี ก็ไม่ต้องไปท่องภาษาบาลี เพราะถ้าจำได้ก็ดี อรรถ คือ ผลหรือประโยชน์ จริยา คือ การกระทำ เพราะฉะนั้นการกระทำใด ๆ ที่เป็นประโยชน์กับคนอื่น แม่นิด แม่น้อย หยิบของตกให้ ช่วยถือของหนัก หรือใครถามทางไปไหนกับบอก พาเขาไปส่งที่ที่ต้องการจะไป อะไรก็ได้ที่เป็นประโยชน์ นี่เราก็ทำกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ก็ไม่ต้องท่องอีกใช่ไหม

และสมานัตตตา ก็คือการที่มีตนเสมอจริง ๆ อย่างทีกล่าวกถึงในตอนต้น ก็ประพฤติปฏิบัติอบรมไป ก็ไม่ต้องท่อง แต่ถ้าจะมารวบรวมว่า นี่เป็นสังคหวัตถุหมวด ๔ ถ้าใครพูดถึงเราก็รู้ เพราะเรากำลังประพฤติปฏิบัติอยู่อย่างนี้ ก็คงไม่ต้องท่อง

อุเบกขา就是不หวั่นไหวด้วยความเข้าใจ

คุณหญิงชวนชม คนที่มีอุเบกขาจะขัดกับข้อที่มีอรรถจริยาหรือเปล่าคะ

สุ. ธรรมนี้ต้องเข้าใจว่า กุศล คือ กุศล เพราะฉะนั้นในเรื่องของพรหมวิหาร ๔ ก็ต้องเป็นเรื่องของกุศล ไม่ใช่อกุศล และสังคหวัตถุก็ต้องเป็นกุศล เวลาที่เราช่วยใคร สมมติว่าหมอกับนางพยาบาล มีคนไข้หนัก เราช่วยแน่นนอน แต่คนที่ช่วย ใจหวั่นไหวหรือไม่หวั่นไหวทั้ง ๆ ที่กำลังช่วย

ถ้าคนที่ไม่รู้เรื่องของกรรม ก็จะมีความทุกข์ร้อนหรือสงสัย หรือบางทีอาจจะถึงกับน้ำตาไหลในอกกับปฏิกิริยาที่เขา กำลังเป็นทุกข์อย่างมาก ๆ ก็พลอยเป็นทุกข์ไปด้วย ในขณะนั้นที่กำลังช่วย แต่อีกคนหนึ่งช่วยด้วยความรู้ความเข้าใจว่า ทั้งที่เขาใช้ความสามารถเต็มที่ แต่อะไรจะเกิดก็ต้องเกิด เพราะเหตุว่าถ้าจะถึงคราวที่กรรมจะให้ผล คือ จะตาย จิตจิตจะเกิด มีเงินสักเท่าไร ก็ซื้อต่ออีกขณะหนึ่งไม่ได้ เสียวินาทีหนึ่งก็ไม่ได้ เมื่อกรรมจะให้ผล ใช้คำที่ถูกต้องที่สุด คือ “ถึงแก่กรรม”

เพราะฉะนั้นผู้คนที่ทำดีที่สุดด้วยความไม่หวั่นไหวเลย ถึงเขาจะตายไปกับมือ ก็ได้ช่วยเขาเต็มที่แล้ว นั่นคืออุเบกขา ไม่ใช่ว่างเฉย

คุณหญิงชวนชม ถ้าอย่างนั้นก็หมายความว่า เราสามารถแสดงอรรถจริยาได้ก่อน

ส. แน่นอนค่ะ พร้อมกันก็ได้ คือ ในขณะที่เมตตาจิตเกิดขึ้น ทั้งกาย ทั้งวาจาเป็นไปไม่ได้ ไม่จำเป็นต้องคิดถึงคนอื่นด้วยความเป็นมิตร แต่ในขณะที่เป็นมิตรนั้น ก็แสดงกายวาจาที่เป็นมิตรด้วย เพราะฉะนั้นทั้ง ๔ นั้นแสดงได้ แล้วแต่ว่าจะด้วยเมตตา หรือกรุณา หรือมุทิตา หรืออุเบกขา

อบรมให้รู้สภาพธรรมที่กำลังมีอยู่

บุษบง ขออนุญาตย้อนกลับไปจากที่พูดว่า ขณะนี้ธรรมก็ทำกิจของเขาอยู่ แต่การอบรมก็คือว่า เราจะอบรมให้รู้ในสภาพธรรมที่กำลังเกิดอยู่ จะถูกไหมคะ

ส. ถูกค่ะ

บุษบง ที่นี้การอบรมธรรมที่มีอยู่ สรูปก็มีอยู่ด้วยกัน ๔ ทาง คือ กาย เวทนา จิต ธรรม อย่างนี้จะได้ไหมคะ

ส. นั่นชื่อ คือ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหมวดของมหาสติปัฏฐาน ๔ ตามการยึดถือ คือ กาย นี่เรายึดถือแน่ ๆ ตั้งแต่ศีรษะตลอดเท้า ใครแตะต้องก็ไม่ได้ เป็นของเรานั้น คือ การยึดถือกายว่าเป็นเรา เพราะฉะนั้นก็ต้องอบรมเจริญปัญญาเพื่อจะรู้ความจริงของกาย และสำหรับเวทนา เราก็มืดความติดยึดมั่น เพราะทุกคนต้องการ

ความสุข ไม่ว่าจะทำงานเหน็ดเหนื่อยสักเท่าไร ก็เพื่อสุขเวทนา จะไปซื้อของที่ไหน กลับเข้ามาในบ้าน ก็เพื่อสุขเวทนาอีก หรือจะไปเที่ยวที่ไหนอย่างไร ก็เพื่อสุขเวทนาทั้งนั้น

นี่แสดงให้เห็นว่า เวทนาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะฉะนั้นก็ควรจะเห็นความไม่ใช่ว่าตัวตน ความไม่เที่ยงของเวทนา และจิต และธรรมก็รวมอยู่ เพียงแต่ว่าทรงแยกตามการยึดถือเท่านั้นเอง แต่ก็คือสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

บุษบง มีผู้สนทนาธรรมถามขึ้นว่า การปฏิบัติธรรมต้องดูอะไรก่อน ถ้าศึกษาตามที่ท่านอาจารย์สอนจะต้องผัดแผ่ เพราะว่าสภาพธรรมอะไรจะเกิดก่อนก็ได้ ไม่ใช่ว่าจะต้องมานั่งดูกายกันอยู่

ส. ค่ะ ไม่มีกฎเกณฑ์ เพราะเป็นอนัตตาจริง ๆ

บุษบง เห็นที่ทำ ๆ กันอยู่ ดิฉันคิดเอาเองว่า คงจะเอากาย คือ ศีลาธรรม ไม่ละเอียดยึดหรือมีความเข้าใจไปอีกอย่างหนึ่ง ก็เลยมุ่งว่า กายต้องก่อน ซึ่งจริง ๆ แล้วอะไรเกิดก่อนก็ได้

ส. คือ ธรรมเป็นเรื่องจริง และเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้ เพราะฉะนั้นความจริงเป็นอย่างไร ก็เป็นจริงอย่างนั้น เช่น ขณะนี้เราคิด แล้วใครจะห้ามความคิดได้ เพราะฉะนั้นถ้าสติระลึกรูปภาพที่กำลังคิด ผิดหรือถูก ผิดไม่ได้เลย เพราะเหตุว่าคิดกำลังเป็นของจริง เพราะฉะนั้นจะไปมีกฎเกณฑ์อะไรไม่ได้

และการปฏิบัติธรรม เพื่อรู้แจ้งธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา เมื่อศึกษาเป็นความจริงอย่างไร ก็ต้องอบรมเจริญปัญญาเพื่อรู้แจ้งความจริงอย่างนั้น ไม่ใช่ผัดจากความจริง

เพราะว่าตามการศึกษา รูปตั้งแต่สี่ระหัดตลอดเท้า คือ ผงดิน ต้องมีธาตุทั้ง ๔ ประชุมรวมกัน ถ้าไม่มีการประชุมรวมกันก็ล่องลอยเป็นฝุ่นเล็ก ๆ ซึ่งไม่มีการนั่ง การนอน การยืน การเดินในรูปเล็ก ๆ นั้น แล้วเราจะมายึดถือรูปซึ่งประชุมรวมกันได้อย่างไร ก็ไม่ทำให้เข้าใจลักษณะของรูปแต่ละรูปตามความเป็นจริง

สวรรค์ ๖ ชั้นมีจริงมั๊ย

ผู้ถาม สวรรค์ที่มี ๖ ชั้น ไม่ทราบมีจริงหรือเปล่าคะ

สุ. แล้วใครเป็นคนบอกคะ

ผู้ถาม ไปเจอในบทสวดมนต์

สุ. นั่นซิคะ ใครเป็นคนบอกว่ามีสวรรค์ ๖ ชั้น

ผู้ถาม ก็คงจะเป็นตำรา

สุ. ในพระไตรปิฎกคะ ใครบอก

ผู้ถาม ก็คงจะเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

สุ. แน่จนคะ ถ้าเป็นในพระไตรปิฎกก็ต้องเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธ

เจ้า

ผู้ถาม ตกลงมีใช่ไหมคะ

สุ. ในพระไตรปิฎกมี แล้วผู้ที่ตรัสไว้ก็คือพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า พาไปดูไม่ได้ แต่ไปเองได้ด้วยกรรม

ผู้ถาม ตกลงมีทุกอย่างตามในบทสวดมนต์ใช่ไหมคะ

สุ. ถ้าคิดถึงเหตุว่า เหตุมี ผลจะมีไหม กรรมมีทั้งประณีตและไม่ประณีต เราเกิดมาเป็นมนุษย์ เราก็ยังเห็นผลของกรรม ใช่ไหมคะ คนเราเกิดมาต่างกัน รูปร่างก็ไม่เหมือนกัน ฐานะก็ไม่เหมือนกัน นิสัยใจคอ ความรู้ วงศาคณาญาติ ทุกอย่างไม่เหมือนกันเลย เพราะฉะนั้นก็ต้องแล้วแต่เหตุ คือ กรรมที่ประณีตและไม่ประณีต วิถีชีวิตก็ต่างกันอีก ตอนเด็กอาจจะสบาย ตอนโตอาจจะลำบาก ไม่มีใครรู้ได้ว่า กรรมไหนจะให้ผลเวลาไหน

เพราะฉะนั้นถ้าเป็นกรรมที่ประณีตกว่าการเกิดเป็นมนุษย์ ก็เกิดในภูมิที่สูงกว่ามนุษย์ได้ ต้องคิดถึงเหตุว่า เหตุมีไหม ถ้าเหตุมี ผลก็มีได้ แต่ถ้าเหตุไม่พอ จะให้ผลอย่างนั้นเกิดก็ไม่ได้ อย่างทำกุศล แล้วจะให้เกิดเป็นพรหม ก็เป็นไปได้ เพราะว่าต้องเป็นผลของจิตที่สงบถึงขั้นอุปปนาสมาธิที่ไม่เสื่อม

วโร เรื่องของสวรรณค์ กระผมเชื่อว่า เชื่อตามพระไตรปิฎกหรือที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ประทานไว้ในพระไตรปิฎก ผู้ที่เป็นเทพในสวรรณค์ทั้ง ๖ ชั้นนั้น โดยเหตุและผลก็ควรจะมีเทพ ที่ไม่ใช่เรามองเห็นในภาพจินตนาการของศิลปะประเพณีไทยว่า เทวดาใส่ชุด

ส. ไปไหนก็ต้องเหาะหรือคะ

วโร เทพของแขกก็คงจะมี หรือเทพของฝรั่ง

ส. ถ้าพวกเราไปเกิดเป็นเทวดา เราคงไม่อยากรำ คงไม่อยากใส่ชุด ใช้ไหมคะ เพราะฉะนั้นไม่ต้องเป็นห่วง เราจะเกิดในภูมิที่ไม่เดือดร้อนทางกาย แล้วทุกอย่างก็น่ารักนรมย์ เพราะเหตุว่าเป็นช่วงของชีวิตที่เสวยผลของบุญ ไม่มีเรื่องลำบากเหมือนอย่างในมนุษย์ เราต้องหุงข้าว เราต้องอาบน้ำ เราต้องทำอะไรหลายอย่าง เทวดาก็ไม่ต้องอาบน้ำ ไม่ต้องแปรงฟัน ก็สบายไปหลายอย่าง

วโร ก็แสดงว่า เทพต้องมีอะไรที่พิเศษกว่าคนธรรมดาแน่นอน

ส. ใครจะเขียนอย่างไรก็ได้ ใครจะชอบอย่างไรก็ได้ แม้แต่มนุษย์เราก็ยังมีอัธยาศัยต่าง ๆ กัน เพราะฉะนั้นเมื่อตายไปแล้ว ไปเกิดเป็นเทวดาด้วยผลของกุศลกรรม ก็ไม่ได้หมายความว่า อุปนิสัยของเราจะเอาทิ้งไปทีอื่น เราก็ยังมีอัธยาศัยต่าง ๆ กัน มีศาลาสวรรค์มาทุกชั้นสำหรับฟังธรรม สำหรับผู้ที่สนใจในธรรม แต่ผู้ที่ไม่สนใจก็ไปเพลิดเพลินในสวนนันทวัน

ต้องพิจารณาแต่ละขณะจิต

รัชฎา คนที่รู้จักกัน เขาเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้ง ในบ่อกุ้ง แล้วเขาต้องเอากุ้งเอาปลามารับประทาน สมมติว่าเขาจะเอามาเลี้ยง เขาก็ห้ามเขา แต่ไม่ค่อยกล้าห้าม แต่เราไม่กล้าทาน เราเห็นอยู่ในบ่อนั้น

ส. เราต้องเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะที่จะรู้สภาพจิตว่า ขณะใดเป็นกุศล ขณะใดเป็นอกุศล ไม่อย่างนั้นเราก็มีวแต่คิด เป็นอย่างนั้นดีไหม ทำไหม หรืออะไรอย่างนั้น

ได้ไหม สำคัญไหม ผิดไหม เราก็ได้แต่คิด เพราะไม่รู้สภาพจิตจริง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

เพราะฉะนั้นจึงต้องเป็นผู้มีสติสัมปชัญญะถึงจะเป็นผู้ตรงว่า ไม่เป็นอกุศลชนิดนี้ ก็เป็นอกุศลชนิดอื่น ไม่เป็นโทสะ ก็เป็นโลภะ ก็ยังคงเป็นอกุศลทั้ง ๒ อย่าง

รัชฎา แล้วคนที่เขาเลี้ยงแล้วเขาต้องเอาไปขาย เขาจะบาปไหมคะ

สุ. ต้องรู้จักของเขาขณะหนึ่ง ขณะหนึ่ง ขณะหนึ่ง ไม่เหมือนกัน เวลาที่เราพูดถึงเหตุการณ์ เราลืมว่าเราต้องคิดถึงขณะจิต

รัชฎา แล้วถ้าเราไปช่วยเหลือเขาด้วยการให้เขากู้ยืมเงินไปทำบ่อปลา

สุ. คิดถึงขณะจิตค่ะ ไม่ต้องคิดถึงเหตุการณ์ ทั้งเหตุการณ์ยาว ๆ คิดถึงแต่ละขณะจิต

รัชฎา ขณะที่เราให้ใช่ไหมคะ

สุ. ขณะจิตนั้น เป็นกุศลหรือเปล่า หรือเป็นอกุศล นิ่งเฉย ๆ ขณะนี้เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล

รัชฎา แต่ขณะที่ให้เขาืม เป็น...

สุ. ไม่มีใครรู้จักของคนอื่น ต้องรู้จักของตัวเอง

รัชฎา เรามีความรู้สึกว่า เราสงสารเขา อยากให้เขามีอาชีพ

สุ. นั้นแหละค่ะ ต้องรู้จักของตนเอง สงสารก็เป็นอกุศลได้

รัชฎา ในทางที่ผิดใช่ไหมคะ

สุ. จิตเศร้าหมองขณะไหน ขณะนั้นเป็นอกุศล ความรู้สึกไม่สบายใจเกิดขึ้นขณะไหน ขณะนั้นเป็นอกุศล อย่างเห็นปลาที่เพื่อนฆ่า รู้สึกไม่สบายนั้นเป็นอกุศล

รัชฎา ถึงแม้เราไม่ทาน

สุ. อย่างไรก็ตามให้สังเกตได้ที่เวทนา คือ ความรู้สึก ถ้าเป็นความรู้สึกไม่สบายใจแล้ว เป็นอกุศลทั้งหมด

เลือกดับกิเลสไม่ได้

บุษบง เมื่อตอนต้น ๆ อาจารย์ก็พูดว่า ไม่มีใครอยากดับกิเลส การดับกิเลสก็มีหลายข้อ ดิฉันคิดว่า มีบางข้อที่เราไม่อยากดับ และมีบางข้อที่เราคิดว่าจะได้

สุ. หรือคิดว่า อยากดับ อย่างโทสะ ไข้ไหมคะ

บุษบง ก็อย่างนั้นค่ะ คือว่า ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่อยากทำบาป อะไรอย่างนี้ แต่บางอย่างที่เราชอบ ก็จะสะสมเพิ่มไปเรื่อย ๆ

สุ. เพราะฉะนั้น ดิฉันพูดกลาง ๆ ว่า ไม่มีใครอยากดับกิเลส ไม่ได้แจกแจงว่าอยากดับกิเลสประเภทไหน ไม่อยากดับกิเลสประเภทไหน

ธรรมจะดี ถ้าได้ฟังแล้วคิดด้วยตัวเอง คิด แล้วก็พิจารณาเอง ก็เป็นความเข้าใจของเรา อย่างเราจะไปแบ่งแยกว่า เราอยากดับโทสะ แต่เรายังไม่อยากดับโลภะ หรืออะไรอย่างนี้

บาปกับบุญ คนละขณะจิต

ผู้ถาม เมื่อก็คุณหมอสัตว์แพทย์บอกว่า ฆ่าตัวหนึ่งเพื่อ ๑๐ ตัว ฆ่าตัวหนึ่งตาย แต่อีก ๑๐ ตัวอยู่ เป็นอกุศลหรือเปล่า

สุ. ตรงฆ่าเป็นอกุศลไม่ได้ ตรงฆ่า ขณะจิตที่ฆ่า คนละขณะกับขณะที่ช่วยชีวิตอื่นอีก ๑๐ ชีวิต

ผู้ถาม ช่วยอีก ๑๐ ชีวิตเป็นอกุศล

สุ. คนละขณะค่ะ ถ้าเป็นการช่วยต้องเป็นอกุศล ถ้าเป็นการทำลาย ต้องเป็นอกุศล

ผู้ถาม ฆ่าตัวหนึ่ง เป็นบาปไหม

สุ. บาปกับอกุศล ความหมายเดียวกัน ขณะจิตที่มีโลภะ มีโทสะ มีโมหะ

สงสัยว่าเป็นพระปลอม

ผู้ถาม สงสัยว่าเป็นพระปลอม แต่เราก็อำนาจ จะได้กุศลไหม

ส. ถ้าจิตโน้มนึกถึงพระรัตนตรัย เป็นกุศลในขณะนั้น ขณะที่คิดว่าเป็นพระปลอม ขณะนั้นเป็นอกุศล สภาพของจิตละเอียดมาก ให้ทราบว่า จิตเกิด แล้วก็ดับ จิตที่เป็นกุศล จะเป็นอกุศลไม่ได้ ปะปนกันไม่ได้เลย ขณะจิตหนึ่งเกิดขึ้นเป็นอย่างไรก็เป็นอย่างนั้น จิตเกิดขึ้นเป็นกุศล ก็เป็นกุศล จิตเกิดขึ้นเป็นอกุศล ก็เป็นอกุศล เพราะฉะนั้นขณะที่ระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย ขณะนั้นเป็นกุศล ขณะที่คิดถึงพระปลอม ขณะนั้นเป็นอกุศล

ผู้ถาม แต่ว่าเราสงสัย นี่ก็อกุศล

ส. สงสัยก็เป็นอกุศลค่ะ

ผู้ถาม ถ้าเราไม่สงสัยเลย ก็ทำบุญให้เขาเลย

ส. ไม่สงสัย แล้วเป็นโลภะ เป็นโทสะหรือเปล่า เราต้องอย่าลืมว่า อกุศลมีหลายอย่าง ไม่ใช่มีอย่างเดียว เพราะฉะนั้นการที่เราจะรู้ชัดว่า อะไรเป็นกุศล อกุศล เป็นอกุศลก็คือ ขณะใดเป็นไปในทาน จิตสละวัตถุเพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น ขณะนั้น ชั่วขณะนั้นเกิดขึ้น เป็นกุศล แต่ขณะที่ไปหาสิ่งสวຍ ๆ งาม ๆ มาให้เป็นทาน ขณะนั้นต้องระวัง เพราะชอบในสิ่งที่สวຍงามนั้นขณะใด ขณะนั้นก็เป็นอกุศลแล้ว

เพราะฉะนั้นให้ทราบว่า กุศลและอกุศล หรือจิตทุกชนิดเกิดดับเร็วมาก ต้องมีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์จริง ๆ จึงสามารถรู้ได้ว่า จิตที่เกิดขึ้นในขณะนั้นเป็นกุศล หรือเป็นอกุศล

ศุกล สมมติมีผู้บริจาคทรัพย์กับพระภิกษุ ในความคิดก็ยังว่าจะเป็นพระจริงหรือเปล่า แต่ท่านก็ได้มาบอกความประสงค์ และได้ให้สิ่งที่ท่านต้องการ คือ ปัจจัยไปแล้ว แต่เมื่อให้ไปแล้ว ก็อดคิดไม่ได้ว่า สิ่งที่ท่านเป็นอยู่ทุกวันนี้จะเป็นความถูกต้องหรือว่าท่านปลอมมา แต่ทุกครั้งที่ท่านมาก็ได้ให้ตามที่ปรารถนา

ที่นี้จะพูดว่าเป็นกุศลหรืออกุศล ก็คงต้องพิจารณาจากตอนที่ให้ ขณะที่ให้ไม่ต้องไปคิดว่า จะเป็นหรือไม่เป็น แต่ให้ก็ถือว่าเป็นกุศลแล้วใช่ไหมครับ ส่วนที่ไม่เป็นหรือเป็นก็ได้ ก็เป็นส่วนที่ยังข้องใจสงสัยอยู่ครับ

ส. เรื่องของจิตที่ให้ ถ้าให้เพื่อประโยชน์สุขของคนอื่น ขณะนั้นเป็นกุศล แต่ต้องพิจารณาว่า การกระทำของเราเอื้อเพื่อต่อพระวินัย หรือว่าทำลายพระวินัย อันนี้สำคัญที่สุด ถ้าเป็นชาวพุทธที่ไม่รู้พระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าตรัสว่า ผู้ที่จะทำลายพระพุทธศาสนาไม่ใช่คนอื่น ไม่ใช่ลัทธิศาสนาอื่น แต่เป็นพุทธศาสนิกชนนั่นเอง เพราะว่าไม่รู้เลยว่า การเป็นภิกษุต่างกับคฤหัสถ์อย่างฟ้ากับดิน

เป็นเรื่องของจิตใจ เป็นเรื่องของการละ เป็นเรื่องของการละ ไม่ใช่เป็นเรื่องของการออกไปเพื่อจะกลับมาเอา อย่างสละเงินทองจึงได้บวช บวชแล้วกลับมาหาเงินทองได้อย่างไร กลับมาขอรับได้อย่างไร กลับมาขอบริจาคได้อย่างไร

เรื่องของการละ ก็คือการละจริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่ละด้วยใจ ไม่ใช่อยากบวช คนที่อยากบวชเพื่อจะปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ก็ยังผิด เพราะเหตุว่าใจไม่ได้ละ แต่มุ่งที่จะเป็นคนหนึ่งซึ่งปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด แต่ผู้ที่จะจริง ๆ แล้ว ไม่ใช่เพื่อจุดประสงค์อย่างนี้

เพราะฉะนั้นผู้ที่เป็นพุทธบริษัทต้องทราบ ว่า พระภิกษุแล้วต้องไม่ยินดีในเงินและทอง เพียงยินดี ก็ไม่ได้ ไม่ใช่มาขอบริจาค เพราะฉะนั้นถ้าเราให้ไป เป็นการส่งเสริมหรือเป็นการทำลาย

ศุก ก็นั่นสิครับ ก็ยังเป็นความสงสัยที่ว่า ถ้าเป็นพระจริง

ส. จริงหรือไม่จริงก็ตามแต่ เราต้องมีสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่า ขณะจิตนั้นให้เพื่อประโยชน์สุข หรือว่าให้ด้วยเหตุอะไร และการให้นั้นเป็นการให้ที่ถูกต้องไหม อย่างให้ปัจจัยแก่พระภิกษุ ให้อย่างอื่นท่านได้ ซึ่งเป็นทางที่ทำให้ท่านมีชีวิตต่อไปได้ สงเคราะห์ด้วยปัจจัย ๔ ได้ แต่ไม่ใช่ด้วยเงิน

ศุก แต่ท่านมาหา

ส. มากี่มา

ศุก ที่นี้ท่านก็

ส. ไม่ได้ค่ะ

ศก. ถ้าไม่ให้ท่าน แล้วต้องทำอะไรครับ

ส. ไม่ใช่กิจของท่าน

ศก. หมายความว่าไม่ให้เลย

ส. ไม่ใช่กิจของท่านที่จะทำอย่างนั้น

ศก. ก็คงเป็นที่ผิดหวังและเสียใจ

ส. ช่วยไม่ได้ เพราะท่านต้องทราบว่า กิจของท่านคืออะไร และกิจไหน ไม่ใช่กิจของพระ

ศก. ครับ นี่ก็คงเป็นแนวทางปฏิบัติต่อไปข้างหน้าอีกมาก

จิตนิ่งเป็นอย่างไร

ศก. คราวที่แล้วมีการสนทนาธรรม มีผู้ร่วมสนทนาพูดถึง “จิตนิ่ง” ปฏิบัติให้จิตนิ่งเพื่อให้รู้ธรรมต่าง ๆ ถ้าจิตไม่นิ่ง ก็ไม่สามารถปฏิบัติธรรมได้ ก็ยังไม่มีคำอธิบายที่เป็นหลัก อยากจะขอความกรุณาจากท่านอาจารย์

ส. ก็ต้องถามว่า เามาจากส่วนไหนในพระไตรปิฎก

ศก. จริง ๆ แล้วจิตนิ่งจะเป็นไปได้อย่างไร

ส. ก็ไม่ต้องไปสนใจค่ะ ถ้าเป็นปัญญาแล้ว ก็ต้องรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ

ศก. เพราะฉะนั้นจะใช้คำว่า “จิตนิ่ง” นี้ใช้ไม่ได้เลยใช่ไหมครับ

ส. ต้องอธิบายมาให้เข้าใจว่า จะทำจิตนิ่งนั้น จิตนิ่งเป็นอย่างไรถึงจะทำ ถ้าตอบไม่ได้ ก็คือไปทำสิ่งที่ไม่รู้

ศก. คนที่พูดกับบอกว่า เวลา กำลังปฏิบัติเพื่อจะให้จิตนิ่ง

ส. แล้วจิตนิ่งเป็นอย่างไร ต้องถามเขา

ศก. จริง ๆ แล้ว จิตนิ่ง มีไหมครับ

ส. ไม่ใช่เรื่องที่เรจะต้องมาสนใจเลย เป็นเรื่องที่เรจะต้องรู้ว่า ปัญญา รู้อะไร ไม่ใช่ไปสนใจเรื่องอื่น ที่ไม่ใช่เรื่องของปัญญา เสียเวลา ถ้าเราจะไปสนใจเรื่อง

อื่น เราไม่มีทางที่จะมีความรู้เพิ่มขึ้น เพราะเราจำแต่เรื่องนี้ เรื่องโน้น เรื่องนั้น ไม่มีวันจบ

แต่เรื่องที่มีอยู่แล้วในพระไตรปิฎก ที่เป็นคำสอนที่จะทำให้ปัญญาของเราเกิด รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง แล้วเราไม่สนใจเรื่องนี้ แล้วเราไปยกเรื่องอื่นขึ้นมาเรื่อย ๆ ก็ไม่มีวันจบ แล้วเรื่องที่เราควรเป็นสาระประโยชน์ก็ไม่ได้

ศุกล ต่อไปนี้ถ้ามีการสนทนานอกประเด็น ก็ต้องรีบตัดบทไปก่อน

สุ. ก็แล้วแต่คนนั้นว่าเขาต้องการอะไร ถ้าเขาต้องการจิตหนึ่ง แล้วจิตหนึ่งเป็นอย่างไรที่ต้องการ ทำไมถึงต้องการจิตหนึ่ง ต้องมีเหตุผล คือ เรื่องของปัญญาแล้ว เป็นเรื่องของเหตุผลทั้งหมด ตอบได้ อธิบายได้

ศุกล เขาอาจใช้คำพูดผิดหรือเปล่าไม่ทราบ

สุ. ไม่เป็นไร ให้เขาเข้าใจให้ถูกต้องว่า จิตหนึ่งที่เขากำลังต้องการคือจิตประเภทไหนอย่างไร ทำไมถึงต้องการจิตหนึ่ง นี่แล้วเป็นอย่างไร มีประโยชน์อย่างไร

คุณหญิงชวนชม หมายความว่าดูตัวเองเท่านั้นเอง

สุ. ถ้าสมมติว่าคนหนึ่งตระหนี่มาก แล้วเขาก็เกิดกุศลจิต บริจาคเงินช่วยเหลือเด็กยากจนขาดอาหาร เราพลอยยินดีที่คนนี้มีกุศลจิต ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมีเลย ขณะนั้นเรายินดีในกุศล จิตของเราเป็นกุศล